

109

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

నవంబరు 1990

వెల : 5 రూపాయలు

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

గ్రంథాలయం

నమోదు సంఖ్య : 25/3/57

తేది : 25/3/57

సాంధ్యశ్రీ "మొబ్బలు"

సోమసుందర్ "ఘంటారావం"

పురిజాల "నంచమా శిల్పం"

తొలి తెలుగు అధికైవ నవల

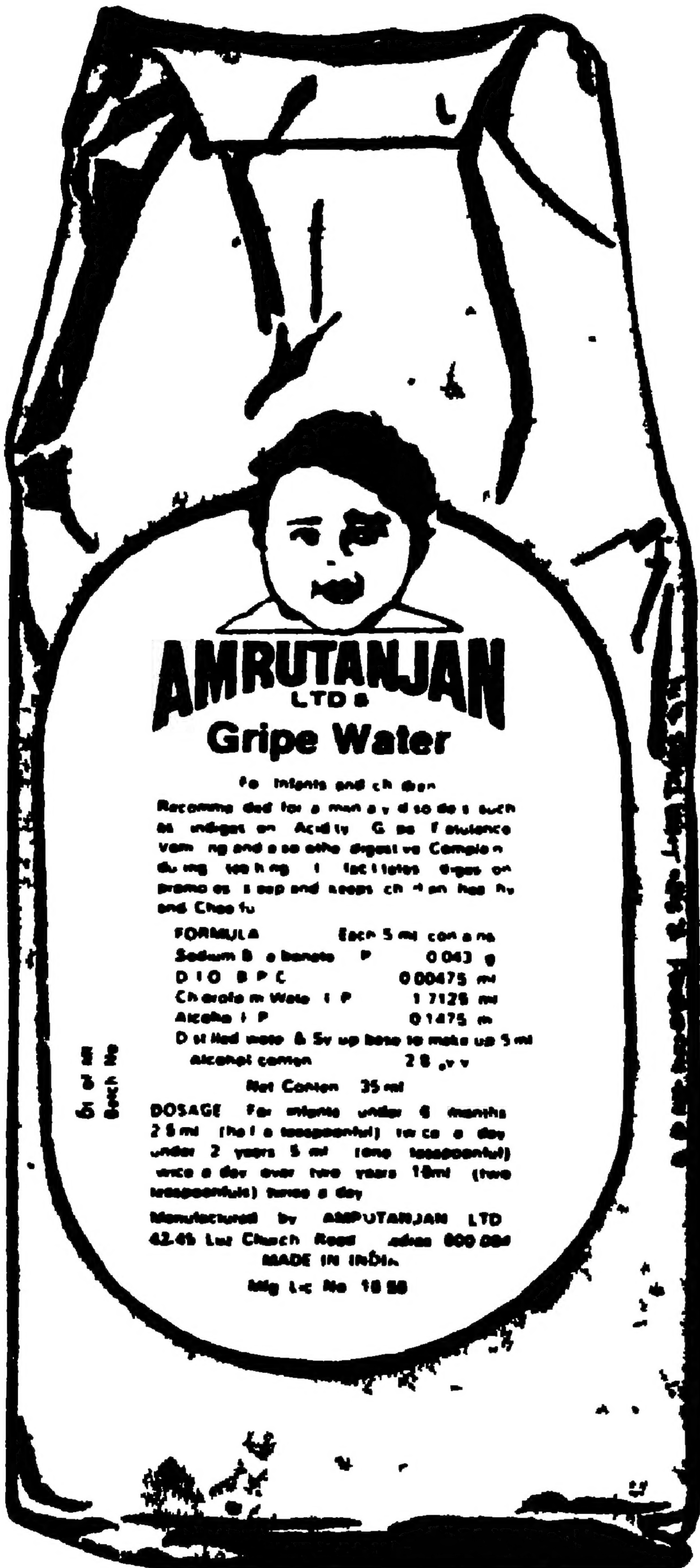
వ్యవస్థాపకులు

దేశోదారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

అమృతాంజన్ గ్రేప్ వాటర్

పాప ఆరోగ్యానికి,
సంతోషానికి దివ్యామృతం

అజీర్ణం, వాయువు, కలతనిద్ర, వాంటులు,
విరేచనాలవంటి వాధలు వెంటనే తగ్గిపోతాయి.
అకలి, జీర్ణశక్తి బాగా వుంటాయి పాపాయి
ఆరోగ్యం బాగుపడుతుంది

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్
42-45, లాజ్ చర్చ్ రోడ్డు,
మద్రాసు 600 004

Amrutanjan Limited

భారతి

మా స పత్రిక

*

శివలెంక శంతుస్రసాద్

సంపాదకుడు

(1938-1972)

*

సంపుటము : 67

నవంబరు 1990

సంచిక : 11

విడిపత్రిక వెల ఐదు రూపాయలు

విషయానుక్రమణిక

మబ్బలు	సాంధ్యశ్రీ	4
బుద్ధున్న కవితాబుద్ధి	డా॥ ఎ. హనుమంతప్ప	5
ఏమి చేతురా లింగా....	శ్రీ కె. కిశోరుబాబు, శ్రీ కె. అశోకుబాబు	12
కొల్లి తెగు అధిష్టన నవల	శ్రీ రంటూల వెంకటేశ్వరరావు	14
కపి రైతు దేశానికి రెండు కళ్లు	శ్రీ రావి రంగారావు	18
అధునిక ఇతిహాసం - చందేశం నా ప్రజలు	డా॥ పెన్నా శివగామకృష్ణ	20
ఘంటారావం	శ్రీ సోమసుందర్	27
వంచనాశిల్పం	శ్రీ పురిజాల సుధాకర్	28
విముందన	శ్రీ ఉమ్మడి విఘ్నేశ్వరరావు	28
చలిచీమలు	శ్రీ కొచ్చర్ల కోట వెంకట సబ్బారావు	29
నేరానికి శిక్ష లేదు	శ్రీ అడిగోపుల వెంకటరత్నం	33
భారతదేశ చరిత్ర - రథముల వైశిష్ట్యము	శ్రీ వేదాంజం రాజగోపాల చక్రవర్తి	35
తమోదీపం	డా॥ సూరం శ్రీనివాసులు	43
హింసకు దూరంగా	శ్రీ తిరునగరి	43
జటపాళీలు	శ్రీ పైల కృష్ణారావు	43
గణపతిసుతి	శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి	44
కలగూరగంప		45
గ్రంథవిమర్శలు		58

స్వ వి ష యం

భారతి పునరాగమనానికి స్పందించి ఎంతోమంది శ్రేయోభిలాషులు తమ సంతోషాన్ని ప్రకటిస్తూ ఉత్తరాలు రాశారు. వారి కందరికీ భారతి పేరు పేరునా కృతజ్ఞతా పూర్వకంగా వినమ్రమాంజలిని సమర్పించుకుంటోంది. ఇటువంటి సహకారాన్నే ఎప్పుడు ఆశిస్తూ భారతి తన వంతు సేవను కృషి వంచన లేకుండా నిర్వర్తించడానికి సిద్ధంగా ఉంది. ఇందుకు రాసేవారి, చదివేవారి తోడ్పాటు ఎంతయినా అవసరం.

తొలి తెలుగు అధిక్షేప నవలకు శ్రీకారం చుట్టినది కీ. శే. కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారని శ్రీ రెంటూల వివరిస్తున్నారు. విమర్శకులు దీనిని ఎలా పరిగ్రహిస్తారో వేచి చూడాలి.

శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మగారి “నా దేశం నా ప్రజలు” వచన కావ్యం ఒక ఆధునిక ఇతిహాసమని డా॥ పెన్నా శివరామకృష్ణ అభిప్రాయపడుతున్నారు. ఈ కావ్యాన్ని ఎంతోమంది ఎన్నో భాషల్లోకి అనువదించారు. చివరికి గ్రీకు కవయిత్రి జార్జియా అలెక్సీయో ఈ కావ్యాన్ని గ్రీకు భాషలోకి కూడా అనువదించారని వింటుంటే ఈ కావ్యం ఎంత విశిష్టమైందో అవగాహనకు వస్తుంది.

ఈ సంచికలో అందిస్తున్న కవిత్యం రక రకాల భావాలను వెల్లడిస్తూ భారతి ప్రదర్శిస్తున్న సమన్వయ దృష్టికి సంకేతంగా నిలుస్తుంది.

కథలను ఎక్కువగానే ప్రచురించాలని అనుకుంటున్నప్పటికీ తగిన స్థాయి గల కథలకు కొరతగానే ఉన్నట్లు తోస్తోంది. కథలను పండించే సాహిత్య కృషివలదు ఈ విషయం గురించి ఆలోచించగలరని భారతి ఆశిస్తోంది.

కలగూరిగంపలో వైవిధ్యం పుష్కలంగా ఉండేలా చూడడమే కాకుండా విమర్శకు తగినంత తావును కూడా అందించడానికి భారతి ప్రయత్నిస్తోంది. గ్రంథవిమర్శల విషయంలో కూడా విమాత్రం జాప్యం లేకుండా ఏ నెలకు ఆ నెల విడుదలవుతున్న గ్రంథాల గురించి కూలంకషంగా కాకపోయినప్పటికీ కనీసం స్థూలంగానైనా సమీక్షలను అందించడానికి తగిన చర్యలు తీసుకుంటున్నట్లు భారతి సవినయంగా తెలుపుకుంటోంది. ఇందుకు అందరి దగ్గరనుంచి ప్రోత్సాహం లభించగలదని మనస్ఫూర్తిగా నమ్ముతోంది.

మ బ్బులు

సాంధ్య శ్రీ

కొండ కొమ్మున నిలచి తుండ మెత్తిన మబ్బు
గాలి తాకుకు కదలి నింగిపై పొరలింది
ఎండ కాగిన నేల గుండెపై గొడుగెత్తి
పిల్ల తెమ్మెర నంత పిలచికొని వచ్చింది....

మబ్బు సాగిన నీడ మెత్తగా పొలచింది
దబ్బు దబ్బున గాలి బుగ్గుబ్బరించింది
చలిగాలి నేలనే వెనుదిట్టి పిలిచింది
చిలింత చినుకులను ఒడిగట్టి చూపింది

మబ్బు లాకన వీధి నిబ్బరించిన వేళ
చినుకు ముత్తయ మొకటి నేలకడి రాలింది
బుగ్గుల ఆవిరియైన సన్న పొగ తీగగా
చినుకు నవ్వులు తా' సొట్టవడినది బుగ్గు....

మేను విరిచిన గాలి మలక హాయి సాగగా
అటు మబ్బు పెరిగింది అవనిపై వాలగా
చినుకు రాలినచోట చిత్తడుల పస మీరి
గప్పుమని వాసనలు ఎప్పటిల్లిన వంత....

చిలకరించిన వాన చినుకులకు పులకించి
తలపు తట్టులనెత్తు మొక్క చిగురించె
తొలుత వచ్చిన చిగురు చేతులను జోడించి
దణ్ణ మెట్టిన తీరు ధరణి తొలి చదువుగా....

నీటి చలమల శారు నింగిలో తోచినది
ఏ' నీటను ముసిగి తడిసి వచ్చినవేమో
పట్టు మబ్బులు కొన్ని పట్టుకొచ్చిన నీరు
పన్నీటి జల్లుగా పలుకరించిన వోయి....

ఎన్న మబ్బులు చేరి విశాము లెత్తెనో
కూడి బీటల నేల దప్పికను చల్లార్చి
జల జలా జల జలా జల్లులో జల్లులు
వెల్లువ పెల్లుగా పల్లవుల అల్లరులు....

పిలుపు చేరని మబ్బు వలపు తీరని మబ్బు
చినుకు పూవుల మబ్బు చెఱకు మెరుపుల మబ్బు
కోపాన నొక మబ్బు తాపాన నొక మబ్బు
తిరుగాడు నొక మబ్బు ఒకకబోసిన వలపు....

మెరుపు తీవెల తళుకు చాయ వన్నెల కులుకు
తళ తళలు మోసింది చినుకు చినుకు సందు
చినుకు తెలిముత్యమో ముత్తియము తెలిచినుకో
అకు కొసలో నిలచి హరివిల్లు పొదిగింది....

శిలలపై నొక మబ్బు చిమ్మిపోయిన నీరు
మబ్బు గుండియలోని మంచితనమేను
కొమ్మపై నొక మబ్బు కుమ్మరించిన నీరు
పొదరిల్లు హరివిల్లు పూత కొరకేను....

వెచ్చ యూరుపుతోన చిచ్చు మోసిన మొక్క
సిగను పూవుల సిరుల చెండులను చుట్టి
నేల నండిన పడియ నీటి అద్దము లోన
సోకు చూచుకొనుచు నుంత మురిసింది....

శివ జటా జాటాన సురగంగ సుదులేవో
మబ్బు చీకటి దారి మెరుపు తీగల మీటి
ఫెళ ఫెళా జల జలా ఫణిలి తాండవకేళి
శిర మొంచెనా శివుడు - శివమెత్తగా గంగ....

డా॥ ఎ. హనుమంతప్ప

బుద్ధున్న కవి తాబుద్ధి

బుద్ధి - అన్న వదానికి ఆలోచన, తలపు, మనసు, ప్రతిభ, జ్ఞానము అనే అర్థాలున్నాయి. ఈ అర్థాలే కాకుండా వేదాంత శాస్త్రంలో బుద్ధి అన్నది అంతఃకరణ వృత్తులు నాల్గింటిలో ఒకటి. మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము ఈ నాల్గింటివి 'అంతఃకరణ వృత్తులు' అంటారు. వాటిలో బుద్ధి - వండ, మేద, క్రొషి, చార్వి, గృహీతి, చత్వరి అవి అరు భేదాలు కలది. దీనికి క్షయము కలిగించేవి శోకము, క్రోధము, రోషము, కామము, మోహము, వరాసుత, ఈర్ష్య, మానము, విచికిత్స, హింస, అసూయ, జగుప్స అన్నవి. [చూ. శ్రీ సూర్య రాయాంధ్ర నిఘంటువు - అయిదవ సంపుటము - 1982]. ఇక కవి పేరు బుద్ధున్న. బుద్ధుడు అంటే మేలుకొన్నవాడు, జాగ రిబుడు. తత్వజ్ఞానంతో లోకులకు తత్వజ్ఞానం బోధించేవాడు. ఇది 'ఆత్మోపశమనము' అన్న కవితలో కనిపిస్తుంది. ఒకరికంగా 'అక్షర వై జయంతిక, మాన్యస్మృతి' అన్న కవితా ఖండిక లలో కూడా కనిపిస్తుంది. మానవుడు ఒకరినుంచి సహాయం పొందిన తర్వాత వారివట్ల కృతజ్ఞతాభావాన్ని కర్గి ఉండాలన్నది తనకే (కవితే) కాదు - మానవు లందరికీ అది కర్తవ్యమైంది. ఇది మనకు 'మాన్యస్మృతి, అక్షర వై జయంతిక' అన్న కవితా ఖండికలలో ప్రత్యక్షంగా కాకపోయినా పరోక్షంగా కనిపిస్తుంది. ఈ విధంగా తత్వజ్ఞానాన్ని బోధించిన బుద్ధున్న పేరు అక్షరాలా సార్థకమైంది.

పై అర్థాల నన్నిటిని దృష్టిలో పెట్టుకొని 'బుద్ధున్న కవితాబుద్ధి' అన్న శీర్షికతో ఈ వ్యాసాన్ని పేర్కొన్నాను. బుద్ధున్న రచించిన 'రాగకింకిణి' అన్న కవితా సంపుటిని ఆధారంగా బుద్ధున్న కవితాబుద్ధిని పరామర్శించడం ఈ వ్యాసోద్దేశ్యం.

ఈ సంపుటిలో పెద్దలుగు కవితా ఖండికలున్నాయి. వద్యాల రచన అంతరిస్తున్న ఈ రోజుల్లో బుద్ధున్నగారు తన భావాలన్నిటిని పద్యాల్లో కూర్చి తన బుద్ధిని ప్రదర్శించుకున్నారు. డా॥ యం. బుద్ధున్నగారు ప్రతి ఖండికను రమణీయంగా సంత రించారనడంలో ఏ మాత్రమూ సందేహం లేదు. పాఠకుడు

వద్యాలను (ముఖ్యంగా ఆటవెలది, తేటగీతులను) చదువుతున్న పురు ఉర్దూ గజల్స్ వింటున్న లేక చదువుతున్న అనుభూతిని బొందుతాడు.

బుద్ధున్న తన కవిత్వాన్ని ప్రదర్శించిన తీరులను ఈ కింద చూద్దాం.

మాన్యజన గౌరవం :

పూర్వీకులు మన దేశానికి, మన భాషకు పేరెన్నో చేశారు. వారిని మరచిపోకుండా స్మరించడం - 'అందేడ్కర్, స్మృతి హసంతి' అన్న ఖండికలలో కనిపిస్తుంది. నిమ్మజాతుల వారు అనాడు అగ్రవర్ణాల వారిచేత ఎన్ని అవమానాలు, ఎన్ని బాధలు పడ్డారో కళ్ళారా చూసినవాడు, తాను కూడా అనుభవించిన వాడు అయిన డా॥ వి. ఆర్ అందేడ్కర్ నిమ్మజాతులకు విముక్తి కలుగజేయాలని తపన జెంది, వీలయినంత పేషను వారి కందించాడు. నేడు విమ్మజాతులవారు కొంతమంది మంచి స్థానాన్ని అలంకరించినా తోటి నిమ్మజాతులవారిని వెంటనే మరచిపోతున్నారు. మరచిపోవడ మొక్కటే కాదు - అట్టడుగున పడి ఉన్న తమ జాతివారిని దరికి చేరనివ్వడం లేదు. అలాంటి వాడు కాదు మరి అందేడ్కర్. నిమ్మజాతి అభివృద్ధి కోసం తన జీవితాన్నే అంకితం చేసిన మహనీయుడు. మహామనీషి. అటు వంటి అందేడ్కర్ గారిని మనసారా స్మరించి 'చందనోత్కరమ్ము' అర్పించుకున్నాడు కవి బుద్ధున్న.

అత దంధికార భూతమ్ముతో పోర

కాంతి కిరణములకు గతులు వచ్చె

అతడు కుల మతాల పతిత రోకములోన

చేదు మింగి స్వాదు సృష్టివిచ్చె!

అందేడ్కర్ సేవల పల్ల కాంతి కిరణాలకే గతులు (నడకలు) వచ్చాయట.

అతని వాక్కు సంకుచిత మత గజగర్వ

మణిచివైచు కర్కశాంకుశమ్ము!

అతని స్వస్థి గీత మహారహమ్మును గూడ

పంచమాభ్యుదయ విభా పథమ్ము!

నంకుచిత మతతత్వమనే గణ గర్వాన్ని అతని వాక్కులే
కర్కశాంకుకమై అణచినదట.

ఈ కింది అటవెరిదిలో అందేడ్కర్ శరీరములోని ప్రతి
కణమూ నిమ్మజాతిని అభివృద్ధి పరచి వారి ముఖ సంతోషాల
కోసం అంకిత మైనాయని కవిగాలు అభివర్ణించారు. ఇది ఊరకే
చెప్పడం కాదు - అక్షరాలా నిజమే గదా!

నిమ్మజాతి ప్రగతి స్మృత్యమ్ము కోసమై
అతని కణ కణమ్ము అంకితమ్ము!
నంకుచిత సమాజ సంమర్షణము కోస
మతని జీవితమ్ము అంగణమ్ము!

అనాడు అంటరానితనం ఎక్కువగా ఉండేది. మానవులలో
మానవత లోపించిందని, ఆ మానవత కోసం తపించిపోయాడు
అందేడ్కర్. బుద్ధుని సూత్రాలలో ప్రథమ సూత్రమైన
మానవతను ఎప్పుడూ అందేడ్కర్ కోరేవాడని కవి స్మరించాడు.

అతడు కోరు మానవత బోధిసత్వుని
చూపులోన ప్రథమ సూత్రమాయే!
అతని హేతువాద మా సూత్ర మార్గాన
కు స్రవించి ఫలవికుంఠమాయే!

మానవాళి కోసం అనేక సేవలు చేసినటువంటి అందేడ్కర్
గారిని అభినవ మనుషుగా సరిపోల్చి ఆయనకు నిండు మంగుళాసో
చేతులెత్తి సమస్కారం చేశాడు కవి

మనిషిలో మనీషి, మమతాహృత మనస్వి,
భరతజాతి రత్న భాస్కరుండు!
ఆ మహానుభావు డభినవ మనుషు, అం
దేడ్కరునకు పండనోత్కరమ్ము.

ఆంధ్ర సరిస్వతికి ఆపారమైన సేవలు చేసిన మహా
రాజా శ్రీకృష్ణదేవరాయలను 'స్మృతి హనంతి' అన్న కవితా
ఖండికలో స్మరించుకున్నాడు బుద్ధన్నగారు.

కావ్యకళ, శిల్పకళ, నాట్యకళ, జాత్ర కళలను శ్రీకృష్ణ
దేవరాయలు పోషించి యుగయుగాల భోగాలన్నీ కృష్ణరాయల
యుగంలోనే పునరుజ్జ్వలమై తీర్చింది తన కావ్యకళా
బుద్ధిని ప్రదర్శించుకున్నారు ఈ కింది సీస వద్యంలో.

అది కావ్యకళ పేర హృదయ సీమల మూగి
పారిజాతాదులే పారు యుగము!
అది శిల్పకళ పేర అశ్వకమ్ముల దాగి
విశ్వకర్మయే తిష్ఠవేయ యుగము!

అది నాట్యకళ పేర మదవత్ మంజీర
లయలు పొంగు రసవిలాస యుగము!
అది జాత్రకళ పేర పదను కత్తుల దార
దిబ్బులమ్ముల మంచి తేల్చు యుగము!

యుగయుగాల భోగ యోగమ్ములే పునా
రూప మెత్తు కృష్ణభూష యుగము!
దివికి భువికి కీర్తి దీప తోరణముగా
పతము స్మృతుల రేఖ స్వర్ణయుగము!

ఆ యుగంలో దేవశిల్పి ఆయన విశ్వకర్మయే రాళ్ళలో
దాగి తిష్ఠ వేశాడట. ఎంత మధురమైన భావన. నిజంగా ఆ
యుగంలోని శిల్పకళకు ముగ్ధుడై తన కలం నుండి జార విడిచిన
భావమిది.

శ్రీకృష్ణరాయలు అముక్తమాల్యదను, అల్లసాని పెద్దన
స్వాచిషమను సంభవమను నామాంతరము గల మను చరిత్ర
మును, ముక్కు తిమ్మన పారిజాతావహరణమును, తెనాలి రామ
కృష్ణుడు వాంతురంగ మహాత్మ్యమును రాయగా ఈ విధంగా
కలము, కలిమి ఏకం కావడంతో కల్పనా స్వర్గమై తెలుగుభాష
జిలుగు లీనినదట ఆంధ్రభోజ విరుదును అర్థవంత మొనర్చిన
శ్రీకృష్ణ దేవరాయలను ఎల్లప్పుడూ స్మరించకుండా ఉండలే
నంటాడు మన బుద్ధన్న.

తన మనః పద్య సద్యమున ముస్తాబై న
ఆ ముక్తకము పరాంధామ మిదగ
తన బాహు పరిరంభమున రంభయై గోలు
స్వాచిషము శరీషముల రువ్వ
తన ప్రాపులోని వై కాళికుండును భక్తి
పుండరీక సుగందపురము లేల

కలము కలిమి యిట్లు కల్పనా స్వర్గమై
తెలుగు భాషలోన జిలుగు లీన
ఆంధ్రభోజ విరుద మర్థవంత మొనర్చు
కృష్ణరాజుడేని స్మరింతు నెపుడు.

కృతజ్ఞతా బుద్ధి :

'మాన్య స్మృతి, అక్షర వై జయంతిక' అన్న కవితా
ఖండికలలో బుద్ధన్న యొక్క కృతజ్ఞతాబుద్ధి స్పష్టంగా వియట
పడుతుంది. అగారమైన సుడిగుండంలో వడిపోతున్న మనిషిని
అదుకుంటే ఎంత సంతోషపడకాదో, నీళ్ళు ఏమాత్రమూ లేని

బుద్ధుని కవిత్వము

ఎడారిలో బిడ్డ దప్పికగాన్న మనిషికి నీళ్లు ఇస్తే ప్రాణం లేపొచ్చేటంత - ఎంత సంతోషవడతాదో ఆ విధమైన అనుభూతిని స్వయంగా తన జీవితంలో పొందినవాడు బుద్ధుడు. కాను. పి. హెచ్. డి. కోసం పరిశోధన చేసే కాలంలో తన్ను ఆర్థికంగా, హృదయంగా అడుకొన్నవారు ఆచార్య కోరాడ మహాదేవ శాస్త్రిగారు.

‘అక్షర వైజయంతిక’ రూపంలో మహాదేవశాస్త్రిగారిపట్ల కృతజ్ఞతాభావాన్ని వెల్లడించుకున్నాడు బుద్ధుడుగారు. ఎదుటివారి కష్టాలను చెప్పకనే తెలుసుకునే గుణం ఎవరిలో ఉంటుందో వారిని సద్గురువు అనవచ్చు. ఆ లక్షణాన్ని మహాదేవశాస్త్రిగారిలో ఉన్నట్లు కవి చూశాడు. అతని చెయ్యి ఎప్పుడూ ఇతరులకు సహాయం చెయ్యడానికి ఉపయోగపడుతుంది. అటువంటి చేతిని ఈ విధంగా అభివ్యక్తి కరిస్తున్నాడు కవి.

ఎదుటి బ్రదుకులోని ముదురు చీకటి నెల్ల
సతము ఖతము సేయు వ్రతము నీది!
తనువు విచ్చుకొన్న మనుడు దధీచితే
జీవదార లొలుకు చేయి నీది!

వజ్రాయుధం తయారీ కోసం చేవతలకు తన వెన్ను పూసల ఎముకల సమూహాన్ని అర్పించుకున్నవాడు దధీచి. ఎముకలు లేని శరీరం కూడా మహాదేవుని చెయ్యి సోకితే ప్రాణాలు పోసుకొని జీవిస్తుందట. మహాదేవుడు చేసిన సహాయానికి ఇంత కంటే చక్కని భావంతో ఎలా చెప్పడం! ఎంత కృతజ్ఞతా భావన!

బుద్ధునిగారి కృతజ్ఞతా భావానికి మరిసి దా॥ దాశరథిగారు పీఠిక (రాగకింకిణి) లో ఇలా అన్నాడు. “యేరు దాటి తెప్ప తగులబెట్టువారు హెచ్చుగా ఉన్నాడు. బుద్ధుని వంటి - గురువు పట్ల గౌరవం గలవారు చాలా అరుదు.”

భావ చిత్రణ :

అలోచనలో ఆధునిక శాస్త్రవేత్తలు ఊహ, భావన అని రెండు విభాగాలు చేశారు. స్థూలంగా దీన్ని గురించి చెప్పాలంటే సృష్ట దర్శనానికి దగ్గరగా ఉండేది భావన. దూరంగా ఉండేది ఊహ. ఊహలో వస్తుసంబంధమైన అలోచన మొదటిది. భావనలో కంటే ఊహలో సృజనాత్మకత అధికం. (చూ. కుల శేఖరరావుగారి భాగవతానుశీలనము - పి. హెచ్. డి. పద్మాంత గ్రంథం). ఈ రెండూ బుద్ధుని రచనలో కవిపిస్తాయి.

‘సంక్రాంతి’ అన్న ఖండికలో సంక్రాంతి సహజ వర్ణన లతో సాగింది.

నీల నిర్మల మేఘమాలా వ్రహ్మజాల
కుంతలములకు చిక్కులను తీసి
దూర దిగ్భక్తుక్ష్య తోరణముల లోన
మోహనా పాంగకములను విసరి
రోదోఽంతర స్నిగ్ధ బిక్కు వక్షము పై
కాంతిచ్చటా కంచుకము తొడిగి
మన వనాంతర మహి కటి చక్రకము పై
పూల చీరకు చుంగు ముడి విగించి

రమ్య రంగవల్లి గృహ ప్రాంగణముల
పాద ముద్రాంకములు బయల్పడగ జేసి
కాల పురుషుని కై దండకై జగాన
అంద మెగబోపె సంక్రాంతి సుందరాంగి.

ఇక్కడ విశ్వమే సంక్రాంతి సుందరాంగిగా భావించబడింది. ఒక్కొక్క శరీరాంగాన్ని ఒక్కొక్క పాదంలో చక్కగా చిత్రించడం జరిగింది. మొదటి పాదంలో మేఘమాలా కుంతలాలు (తేళాలు) చిక్కులు విడదీసుకున్నట్లు; రెండవ పాదంలో చిక్కులనెడి కనురెప్పల చాటుగా క్రిగంటి చూపుల్ని విసరినట్లు; మూడవ పాదంలో రోదసి సీమయే బంగాలు వక్ష స్థలం - ఆ వక్షం మీద వెలుగుల రవిచెను తొడిగినట్లు; నాల్గవ పాదంలో వనభూమి అనే కటివలయం పై పూల చీరకు చుంగు ముడి విగించినట్లు; తేటగీతి మొదటి, రెండు పాదాలలో ఇంటి ముంగిళ్ళలో పాదాలు (కాలి పాదాలు) రంగవల్లి రూపంలో బయల్పడినట్లు భావించాడు కవి. ఇది చక్కటి భావన. నీల కుంతలాలతో ప్రారంభించి రంగవల్లి పాదాల (పారాణి పూసిన పాదాలు)తో వద్యాన్ని అంతం చేయడం - ఒక క్రమం, ఒక కళ.

గుమ్మడి పూల గాలి పియి కుర్చి సమస్త గృహంగణ వ్రదే శమ్ములలో సరాగ సంగ్రహముల్ కలబోసి, సర్వ వి శ్వమ్ము లివే, కుతూహల సాసంతికలై చెలరేగ, నూత్న భావమ్ముల నిండిపోయే వర పర్యము క్రాంతి సమగ్ర సౌమ్యమై.

ఇక్కడ సంక్రాంతి సంగ్రహం సహజ సుందర భావంతో వర్ణించబడింది. స్రుతి ఇంటి ముందర గుమ్మడిపూల గాలి కులికిన దట. సర్వ జగత్తు ఉత్సాహమైన నవ్వలతో నూత్న భావము లతో సంక్రాంతి కోభాయమాన మైనదట. “యేలా వచ్చే సంక్రాంతి యేలా యెందుకు కొత్తగా వుంటుంది? శ్రీ బుద్ధుని వంటి కవుల లేఖనీ రాగకింకిణీ నాడం వల్ల!” అంటారు పూర్వపు అస్థానకవి కీ. శే. దా॥ దాశరథిగారు.

'స్మృతి సూక్తము' అన్న ఖండికలో మగవాడు మగువ (ప్రే)చేతిలో మోసపోయినట్లు వర్ణింపబడింది. ఈ కాలంలో కట్నం దగ్గర మగవాని చేతిలో మోసపోయే ప్రేరే ఎక్కువగా ఉండగా మగవాడే మోసపోయి నిరహ వేదనతో బాధ వడ్డట్టుగా అభివర్ణించడంలో బుద్ధన్న బుద్ధి ఏమిటో మరి! కవి యొక్క మిత్రుడొకడు ఒక మగువను ప్రేమించాడట. తీరా పెళ్ళిదాకా వచ్చి ఆగి పోయింది. దానిక్కారణం ఆ కన్య తల్లిదండ్రులు ఆ అమ్మాయిని ఒక దార్శనీకో, ఒక ఇంజనీరికో కట్నమిచ్చి పెళ్ళి చేస్తామని గట్టిగా చెప్పడమే దానితో ఆ తల్లిదండ్రులతోపాటు ఆ మగు కూడా మనసు మార్చుకున్నదట. కట్నం ఏమాత్రమూ తీరకోకుండా నేను పెళ్ళి చేసుకుంటాను ట్రూ మొర్రో అన్నావారు వినిపించుకోలేదు. దానితో ఈ మిత్రుడు నిరహవేదనతో పిచ్చివాడై పోయాడు. బహుశా ఇది కవిని కదిలించివేసి ఉంటుందేమో (ఆ మిత్రుడు కిరోపిన్ పోసుకుని నిప్పు అంటించుకొని చనిపోయాడు కూడా) అదే స్మృతి సూక్తంలో బయల్పడి ఉంటుందని నా గావన.

మగవాని బ్రతుకు చితి అయింది అంటున్నాడు.

చుమక లెన్ని యెన్ని మగువ కోసము పొంగి
బ్రుంగిపోని హృదయరోళ మేది!
దాసలెన్ని యెన్ని మోసమై మగవాని
బ్రతుకు చితియై కాని గత మదేది!

చపల భావం సజావుగా పోషిస్తూ ఆ మగువ—
అంటూ ఆమె చేసిన కత్తి గాయము మా? పొయ్యేది కాదు అని
చెప్తున్నాడు కవి

చపల భావముల సజావుగా పోషించు
గుడిపె నీకు లక్షణమే మేది

....

కానగాని కత్తిగాయమై మాయక
చేదు బాధమైన చేష్ట నీది!

'రాగ కింకిణి' అన్న ఖండిక ఆతి రమణీయంగా ఉన్న దవడానికి కారణ బుద్ధన్న కవి రసజీయంగా వర్ణించడమే.

ప్రతి పుష్పమొక ముగ్ధమోహన వదన రత్నాకృతిన్ ఈ మృదూ
ర్జిత లావణ్య లతా ప్రతాపముల నున్నేకచి ర్జితా ప్రహ
విత భాస్వద్దళ దర్పణముల పసి సీమంతి నీ చిత్తమున్
ప్రతిఁబొందుచు నున్నదంచిత మదు ప్రభాతోన్మీలమై.

నవంబరు

ప్రతి పుష్పము ఒక ముగ్ధమోహన వదన రత్నాకృతిని పోలివదట. అంటే ప్రతి పుష్పాన్ని కొత్త పెళ్ళికూతురుతో పోల్చాడు. వంపులు తిరిగిన లతా ప్రతాపాలలోని పుష్పకాయ సిగ్గుతో టాడిన చిర్నపువ్వులతో ఆ వనంలో అతిశయించి ప్రకాశిస్తున్నాయట. (కొత్త పెళ్ళికూతురు మొహంలో చిరునవ్వులు కనిపిస్తున్నప్పటికీ 'వైమర్షేనియస్'గా సిగ్గుపడటం కూడా నహజమే కదా).

'అనార్కలి' అన్న ఖండికలో కరుణారసం పరిపోషించబడింది అనార్కలి ప్రేమగాథ సుప్రసిద్ధము. అనార్కలి శ్వాసను ఆపడానికి మట్టిలోని ప్రతి అణువు మోష పెట్టినదట. మట్టి రేణువులకు అనార్కలిపై ఎంతో జారి ఉన్నట్లు కవి ఊహించడమే ఒక మధురమైన భావం.

ప్రణయ బలిని గోలు పాదుషా పాపాణ
శాసనమ్ము నీదు శ్వాసనావ
మృత్తికా సమస్త రేణువుల్ నీకు నై
కుమిరి కుమిరి శ్వాస మోష వెట్టు

భూవలయంలో అనార్కలి ప్రణయగాథ మూలుచుండగా గగన మార్గంలో ఉన్న మేఘము ఈ కథకు కరిగి అశ్రువులనే కురిపినదట.

దురస వలయాన నీ గాథ మూలుచుండ
జాలువారని బాష్ప విరర్హము లేదు!
గగన మార్గాన నీ గాథ కదలుచుండ
కరిగి కురియని అశ్రు మేఘమ్ము లేదు!

దాశరథిగారి మాటల్లోనే చెప్తే - "కరుణరసాది సేవత ఈ సంపుటిలోని ఇరవై ఆరవ పుటలో వచ్చి వారించా అని పించింది. కన్నీట ఈ పుట తడిసిపోయింది.

'ప్రేమ ఋక్కులు' ఖండికలో ప్రేయసి ప్రయుల ప్రేమ పరాకాష్ఠ చేయకునేటట్లు మరో ప్రేమ జగత్తును సృష్టించాడు కవి. ప్రయుడు ప్రయురాలు తీయని కబుల్లు చెప్పుకుంటూ కాలం గడిపేటప్పుడు కాలం తొందరగా బిచ్చ అయిపోట్టగా (తొందరగా గడచినట్టుగా) ఉండడం నహజం. దీన్ని బుద్ధన్న కవి వీరిరువురిని చూసి ఓర్వలేక కాలం ఆతి శీఘ్రగతిగా కరిగిపోయిందని చక్కగా భావించాడు

జగతిలోన ప్రేమ జగతియే చిత్రమ్ము
గుండె ఊసు లచట పందిపోవు!

తయ్యనైన యెదల నయ్యాటలను చూచి

కాల మోర్వలేక కరగిపోవు!

రెండు విరుద్ధమైన విషయాలు ఒకదాని వెంట ఒకటి అంటి పెట్టుకొని రావడంలో క్రమానుగతిని చక్కగా అభివర్ణించాడు కవి. మొదట చలువ, తర్వాత మంట ఈ రెండు విరుద్ధ విషయాలు ఒకదాని తర్వాత ఒకటి ఎలా అంటిపెట్టుకొని వస్తాయో ఈ కింద చూద్దాం.

వలపు చలువ వెంట వలవరింతల మంట

మండిపోవి ప్రేమ గుండె యేదీ!

ప్రేమ బంధమనగ విదురమ్మనకు సుందు

విదుర మనగ ప్రేమ విడి వనందు!

వలపు ఎప్పుడు మొదలవుతుందో అప్పుడు వలవరింతలు మొదలవడం సహజమే కదా మరి. వీటిని క్రమంగా చలువ, మంటగా సరిపోల్చడం చక్కటి భావన. ప్రేమబంధం ఏర్పడితే వెంటనే విరహానికి అవకాశ మేర్పడుతుంది. ఆ విరహంలోనే ఒక విరుద్ధమైన తీర్ (వనందు) ఉంటుంది. వలపును చలువతో పోల్చాడు. ఇక విరహానికి విరహాన్ని అని పేరే ప్రసిద్ధం కదా! ఈ విధంగా రెండు విరుద్ధ విషయాలు వెంట వెంటనే వస్తున్నాయి.

'చీకటి' ఖండికలో భావ చిత్రణ పరమాద్భుతంగా ఉంది. ఇక్కడ కవి ప్రతిభ ప్రస్ఫుటంగా కనబడుతుంది. భావించడం సమంజసంగానూ, సహజంగా కూడా ఉంది.

చుక్కలు చంద్రు డున్నాణగ జొచ్చె వభమ్మన ధ్యాంత భీతికిం జిక్కి, తమల వృక్షముల స్నేహ మొనర్చుచు కాలు ముప్పు నర్దిక్కుల మేరలంగనగ ద్రిమ్మర జొచ్చె, ననంత విశ్వమున్ చిక్కని మత్తులో మునుగ జేయుచు నేడు భయంకరంబుగన్.

చీకటి భయానికి చుక్కలు, చంద్రుడు మేఘాల చాటుకు పోయి దాక్కున్నాయి. కారు ముప్పులు చీకటి ప్రాసంతో స్నేహం చేసి ఆ ముప్పులు నాలుగు దిక్కుల వ్యాపించి విశ్వాన్నంతటివి మత్తులో ముంచివేసినదట.

తన అంకాన నమస్త జీవులను నిద్రామూర్ఖులలో ముంచి మూక నివాదమ్మలతోడ జోల రిడు నీ గాఢాంధకారంపు రూపణవన్ మిల్గురు పురుగులన్ కొఱవి దయ్యంబుల్ శరీరంబులన్ కమలన్ నిప్పుల గ్రక్కుచున్న యివి కక్షల్ నీవి కేపాటిన్! నవంబరు

ఒక విషయం పాదారణ

(మనుషుల) కంటికి కనిపించడం వేరు. కవి కంటికి కనిపించడం వేరు. రాత్రిపూట మిణుగురు పురుగులను, కొఱవి దయ్యాలను అందరూ పాదారణంగా చూస్తూనే ఉంటారు. అవి కవి కంటికి వేరొక రకంగా కనిపిస్తాయి. వెంటనే తన బుద్ధిని కవితా రూపంలో ప్రదర్శించుకుంటాడు.

రాత్రిపూట వినవచ్చే క్రిమి కీటకాదుల శబ్దాలను జోల పాటగా భావించాడు కవి. గాఢాంధకారమైన రూపాన్ని అణచడానికి మిణుగురు పురుగులు, కొరవి దయ్యాలు - వాటి కనుల వెంట నిప్పులు గ్రక్కుతున్నాయి. (మిణుగురు పురుగులు రాత్రి పూట చిన్న అగ్గి నిప్పుల రవ్వల వలె మెరుస్తుంటాయి.) వీటికి చీకటిపై ఎంత కక్ష ఉన్నదో అవి కవి చుక్కరించాడు.

'ఆత్మోపశమనము' అన్న ఖండిక దుఃఖ సాగరములో మునిగిన మానవు లందరిని ఓదార్చినట్టుగా ఉంది. రాబోవు కాలంలో మంచి కాలము తప్పకుండా రానున్నదని భావి జీవితంపై ఆశతో జీవించుమని ఊరడిస్తున్నాడు కవి.

విమతై శ్వర్య వసంత దర్పిత ప్రజా వృక్షోల్ల సద్వైఖియర్ గని, డెండమ్మన కంది పోకుము వ్యథా కల్లోలితాత్మా! భవ ద్దవ దారిద్ర్య విదాసు కుష్కిత మనః కాంతార మానంద నం దనమై విచ్చెడి కాలచక్రహిత విన్యాసంబు నీ కప్పెడిన్.

ప్రపంచమంతా ఐశ్వర్యంతో కూడి వారి బ్రతుకుల జీవన ప్రమాణాలు మెరుగుగా ఉన్నాయని, నీ బ్రతుకులో మాత్రము దారిద్ర్య మున్నదని మనసులో కందిపోకుము. కాలచక్రములో ఎప్పుడో ఒకప్పుడు అనంద నందనం వచ్చే సమయం వీక్షా ఉన్నదిలే అని ఊరడింపు.

అవమానాలు, పరాజయాలు, గతకోకావేదనా సంస్కృతుల్ వివిధ క్రూర అనాహతి కఠిన విద్యేషోక్తి సంఘాతముల్ భవదాంతర్యము వీడిపోవను విలాపాదిక్యమేలా! హృదిన నవసంతోష నముద్ర ముద్రిత వరందామండు మేల్కొంచెడిన్.

అవమానాలు, పరాజయాలు, కోకావేదనలు, క్రూరములు వీపై చూపు ద్వేషాలు నీ మనస్సు నుండి వదలిపోవని అమిత మైన బాధ యెందుకు! నవ సంతోషము నీకు భావి కాలంలో తప్పకుండా వస్తుందిలే. కోకం చెందవద్దని ఊరడిస్తున్నాడు.

కష్టాలు లేకుంటే సుఖం ఎలావ తెలియదని, కేవలం సుఖమే ఉన్నా అది సుఖంగా కనిపించదని దృష్టాంతం కూడా

ఈ కింది వద్యంలో చెప్పాడు కవి. రత్నానికి ఒరవడి లేకుంటే వెలుగొందదు. అంటే ముఖం విలువ అప్పుడు కాని తెలియరాదు. కష్టాలను టూడా ఒరవడిగా భావించడం ఎంత చక్కటి భావన ఎంతటి ఊరడింపో చెప్పనలవి కాదు అలా చెప్తూ బాధలు తొలగిపోయి ఆనందం మెరిసిపోయే దినం వస్తుంది, అంతవరకు ఈ బాధలు సహింపుమని ఓదార్చుతున్నాడు. నిన్ను బాధలు పెట్టిన వారు మరల నీ చోటుకే చేరకారని జోష్యం చెప్తున్నాడు.

ఒరవడి లేనిది రతన ముజ్జ్వల రూపము నొందినట్లు లీ
ఉరుతర వేదనల్ గలుగకున్న సుఖప్రభ నీకు లేదు, నిన్
కరచిన లోకమే మరల గాఢ సుహృద్వలయ ప్రపన్నమై
మురియుచు నీ దరిన్ మెరిసిపోవు దినం బయతెంచు పైపుమా.

అంత్య ప్రాసల బుద్ధి :

భాషకు చందోరయలు, ప్రాసలు సహజమే కాని కృత్రిమం కాదు. ఒక అందమైన భావాన్ని చెప్పడానికి ప్రపంచంలో వ్యవహారంలోనే ఇది కనిపిస్తుంది. ఉదాహరణకు లోకంలో వాడే పామెత రెన్నిటిలోనో ఈ ప్రాసలు (యతులు కూడా) ఉన్నాయి.

విరిగిపోయిన కారిని కుక్క దింటే ఏమి - వక్క దింటే ఏమి
మెత్తగా వుంటే మోచేత్తో మొత్తుకాలు

ఇక అంట పదారెన్నిటిలోనో ప్రాసలున్నాయి. ఉదా: చక్లి వక్లి, చూరాబారం, హంగు వంగు మొదలైనవి.

ఆధునిక గేయ రచయితలు కొంతమంది (అందరూ కాదు) కవిత్వానికి ఏ చందస్సు, ప్రాసలు ఎవసరం లేదని గింజుకున్నా అవి లేని కవితలు ఇట్టే చాలా కాలం బతకలేవు పరికదా! మనసులో అవి క్షణకాలం సేపయినా నిలవవు.

ఆధునిక గేయా రెన్నిటిలోనో ఈ ప్రాసలు అనేకచోట్ల వాడబడ్డాయి. (ప్రాసలు, గణాలు, యతులు అన్ని ఉండి కూడా దానిలో కవిత్వం లేకుంటే అది పది కాలాలపాటు మనజాలదని అందరికీ తెలుసు కదా!)

కుక్క పిల్ల

నమ్మి పిల్ల

అగ్గి పుల్ల - కాదేదీ కవిత కనర్నం.

ప్రస్తుతం బుద్ధన్న కవి తన అటవెలది పద్యాలలో చక్కగా అంత్యప్రాసలు సహజ సుందరంగా కుదిర్చాడు అలా కుదుర్చడంలో ఏమాత్రమూ కృత్రిమం లేదని మనకు వద్యాలను చూస్తూనే అర్థమవుతుంది. కొన్ని ఉదాహరణలు చూద్దాం.

బుద్ధన్న వాడిన అంత్య ప్రాసలను రెండు రకాలుగా చెప్పవచ్చు. మొదటిది - రెండవ పాదాని, నాలుగవ పాదానికి అంత్య ప్రాసలు కుదుర్చడం.

మగువ మనసులోన మమత పెంచినవాని

వదము వదము నిత్య మధుర ముర?

వదతి మనసులోనె పగ పెంచు నవ్వాని

శిథిల జీవితమ్ము విధుర ఖుర?

(ప్రేమ ఋక్కులు)

హిమ నదీ వదమ్ము కెగసి నీ మనసులో

పగలు రేయి చలువ వందె మాడు

కొనరి కొనరి అమ్మత కూటమ్ము కెన్నో

నీ మాటలోన లీపి పాట పాడు (మాన్య సృష్టితి)

రెండవది - ఒకటి, రెండు పాదాలకు గాని; మూడు, నాలుగు

పాదాలకు గాని అంత్యప్రాసలు కుదుర్చడం.

నిమిష నిమిషమునకు నిట్టూరుపుల కోత

మమత బుడిగిపోని మనసు వ్రాత

... .

లోకమంత వాడ బుప్తాంత రంగమ్ము

స్థూల రూపమొకటె చూడ నోపు

రూప ఫలము విధు వనోప గూహన కేళి

అంతరంగనయన మత ధూళి

'రాగ కింకిణి' సంపుటిలోని మొత్తం అటవెలదులన్నీ ఈ రకమైన అంత్యప్రాసలతోనే సాగాయి. కవిగారికి ఈ అంత్య ప్రాసలపై వివరీతమైన బుద్ధి ఎందుకో మరి! (ఇవి సహజంగానే ఉన్నాయని ముందుగానే చెప్పాను సుమండీ!)

బుద్ధుని కవికాబుద్ధి

సంస్కృత సమాసాలు ధారావాహికంగా నడిపించడం :

స్వప్తమైనట్టి, సరళమైనట్టి తెలుగు మాటలతోవాట
సంస్కృత సమాసాలను సునాయాసంగా, అవర్తకంగా నడవడం
బుద్ధునిగారి బుద్ధికి (ప్రతిభకు) కారాణం. మచ్చుకు కొన్ని:

(అ) విధురాళా గహనాంత రాత్రి కుహరాభిలాంధకారాలు
-(ఆత్మోపశమనము)

(ఆ) వ్యవ్న కంకాళ కరాళ నృత్య పరిమట్టిత వత్త
విషాద వేదనా పారిక రోదసిన్ - (చీకటి)

(ఇ) విమతైశ్వర్య వసంత దర్పిత ప్రజావృక్షోల్ల
సద్వైఖరులు - (ఆత్మోపశమనము)

(ఈ) దూరవసీ సమీర కణ తుందిల హైమహరిత
టంబులు - (ఉదయరాగము)

(ఉ) కాకరీ ప్రణవ రాగాలాపనా మరుద్వలయ స్పందిత
విశ్వభంగిమలు - (ఉదయ రాగము)

(ఊ) దుకూలభూత మందార మనోహర ప్రసవదాతు రణః
పరిలిప్త రోదసి పూరిత దేహయై - (వ్రతాళ కోభ)

ఫారసీ, అరబ్బీ పదాలు :

సందర్భానుగుణంగా ఫారసీ, అరబ్బీ పదాలను బుద్ధునికు
వద్దన్నా వాడే బుద్ధి ఉందని దాళరథిగారు గుర్తించారు. కొన్ని
ఉదాహరణలను ఈ కింద ప్రదర్శిస్తాను.

అరబ్బీ పదాలు	ఖండిక పేరు
గుర్ ఐహారు	అక్షర వైజయంతిక
(గుర్ = పుష్పం; ఐహారు = వసంతం)	
రివాజ (= పద్ధతి)	...
పాడుషా (నవాబు)	.... అనార్కలి
శావు(గా) (చక్కగా)	.... స్మృతి సూక్తము

లక్తుకోరు (రంకుతవం)	.... స్మృతి సూక్తము
గుల్మోహుపు(పుష్పము పేరు)	.... "
గల్లీలు (వీధులు-నందులు)	.... "
కసాయి	.... "
(కర్కశత్వము, కాశివ్యము)	
వహరాలు (కావలాలు)	.... విధురగళము

మిగిలిన అన్ని ఖండికలలో కంటే అరబ్బీ పదాలు
'స్మృతి సూక్తము'లో ఎక్కువగా కనిపించడానికి కారణం—
కవిగారి మనఃస్థితికి నేపథ్యంలో ఏదైనా కారణముందే ఉంటుం
దని నేననుకుంటున్నాను.

విచిత్ర పదబంధాలు	ఖండిక పేరు
పూల వహరాలు	.... విధుర గళము
వింగిపూల షామియానా	.... "
కుతూహల హనంతికలు	.... "
విరహ సేతుపు	.... "
విధుర ఖురీ	.... ప్రేమ ఋక్కులు
కత్తి పరుగులు	.... "
విద్యుద్వీణ	.... అంచేడ్కర్
వెతల విప్పులవాన	.... "
పల విలుంజము	.... "
కాల చక్రహిత విన్యాసము	.... ఆత్మోపశమనము
నవసంతోష సముద్ర ముద్రిత పరంధాముడు	"

మొత్తం మీద బుద్ధుని కవికలు రాగ - రయ బద్ధంగా
(ముఖ్యంగా ఆటవెందులు) మృదు మధురంగా ఉన్నాయి. అతనికి
గల భావనా పటిమ చెప్పుకోదగ్గది. దాని దాళరథిగారి మాటలలోనే
చెప్పాలంటే బుద్ధునిను - 'బుద్ధిమంతుడు' 'వృద్ధిలోకి రావలసివ
వాడు' అని కాదు మనం అనవలసింది - అతడు 'సిద్ధహస్తుడు'
అనాలి.

ఏమి చేతురా! లింగా!....

మహాదేవి శంభో!
 మాలింగమూర్తి!
 చెంది ఐల్లినై నా కాను
 దొక్క బెరడునై నా కాను
 వరుగొమ్మల మెకాన్నయినా కాను
 తుమ్మకొమ్మల్లోని తేటినై నా కాను
 గంగోదకాంబోవి చేప కప్పనై నా కాను
 అక్షయాపుల లేగదూడనయినా కాను
 అద్దం దొడ్డమైన పోగులతోనో
 గట్టి గట్టివైన రాళ్ళతోనో
 ముక్కు కంపలతోనో, తిగలతోనో
 ఎంగిలి లేనెంతోనో
 నీను నీళ్ళతోనో
 అకుద్దమైన పాల నురగలతోనో
 ఎట్లయినా
 నిన్ను మెప్పించటానికి!
 నీ జాలి మారగొనిటానికి!

అస్మత్త్రేయం

మనసు పుట్టించే
 మాటలు పాటలు వ్రాసి
 మనసు విగా, సుకవిగా
 బహుమతి నోళ్ళల్లో నానుతున్నవాడా!
 దేవునిలో లీనమై లే
 పురుషులకు ఉండదు
 మనీషిగా కలరాపసుకున్నావేమో!
 పైగా వాడు మనసు లేనివాడని గ్రహించావేమో!
 మనసున్న మనుషుల మనసులలో
 కలిసిపోయావు.
 ఒకరి కివ్వరాని ఓడిపోని
 గాయం కాని మాసిపోని
 పగిలిపోయి అతుకుపడని
 మాయకాని మట్టికాని
 గతి తప్పని కీర్తిని మూటగట్టుకొన్నావు
 నీకు గిట్టం పెక్కాదిది
 మళ్ళీ అస్మత్త్రేయపు!

నవంబరు

నీ శ్రీచరణాల్ని కొంపటానికి!
 ఓ పెంట గాడిదను,
 పెడతెక్కల గొడ్డును!
 చూపు గుఱ్ఱాన్ని,
 తొమ్మిది తొట్టల తోయితిత్తిని,
 నడ పీనుగుని,
 కానివాణ్ణి
 కొరగానివాణ్ణి!
 నిష్ప్రయోజకుణ్ణి!
 ఏమి చేతురా లింగా! మహామథావా!
 నన్ను
 కడుపున బెట్టుకొనకు!
 కడుపులో బెట్టుకొను!
 అదే నాకు కైలాసం!
 'ధనియాల జాతి వాడినని' కలకట బడకు!
 నీ గోత్రం వాడినే కదా!
 కటాక్షించు!

మరో ప్రపంచపు రాణి

ఎర్రబావుటా నిగనిగల్లాంటి కళ్ళు.
 హోమశ్వాసలం దగదగల్లాంటి ఒళ్ళు
 శివ సముద్రపు అలల కురులు
 బంధూక మమల్లాంటి బింబాలు!
 మేలుపు లాంటి చిత్త వైర్యం
 నయాగరాల వేగిరపు గమనం!
 ఆమె - హనియిస్తే అమరాగపు టంచులు చూస్తాం!
 ఆగ్రహిస్తే అధ్వానపు టడపుల్లో పడిపోతాం!
 ఆమె
 రసరాజ్యదోల
 కంకేళికామంజరి
 చాంపేయమాలనే కాదు!
 ఉష్ణర క్తకాసారం

అగ్నిపరస్పర వికపించిన వజ్రం
పిరంగి నాదం!

అమె స్వర్గమే కాదు
నరకం,

దుర్గమే కాదు
పద్మవ్యాహం!

అమె కేదారగళనే కాదు
ఊళ కూడా!

అమె (మార్గం) అవర్గళం
అనితర సాధ్యం!

కాళీ ప్రయాగలుగా మారుద్దాం!

సువ్య తెలువని
నేను నలువని
వర్ణ విభేదాలు అగదాలు
ఎందుకు సోదరా!
రా ముందుకు!

గంగా యమునల్లాగా సంగమించి
ప్రవహిస్తూ
ఎల్లలోకాల్ని
కాళీప్రయాగలుగా మారుద్దాం!

ఈ దేశపు ఎన్నికలలో ...!

ఓటర్లు
పన్నీటి కలకాలు!
పోటీ చేస్తున్న వ్యక్తులు
బూడిద బుప్పన్నలు!
ఇద్దరికీ పొంతం కుదరదు!
ఎప్పటికప్పుడు
ప్రజాస్వామ్యం
వ్యర్థమవుతుంటుంది!

గంగి గోవు పాలు!

కొంచమయినా చాలు
తోడివాణ్ణి
వరవశింప జేస్తుంటుంది
కవికరం!

సాహిత్య గ్రంథం!

తెరివినవారికి
కొడపు!
తెరియనివారికి
చిట్టా!
వ్రాసినవారికి
కిరితి పాగా!
కావి ....
కడుపు నింపదు!
కాలు నింపదు!

అగస్త్యభాతను!

కడలేని
ఈ "బాదరి సముద్రాల్ని"
భరించలేకపోతున్నది.
అత్యల్పమైన
నా "గుండె పిడికిలి"!
పాలించు ప్రభూ!
నేను అగస్త్యుణ్ణి కాను.
అగస్త్య భాతను!

అల్పదై ననూ ....

సువర్ణయోగం పొందిస్తే....
వివేకుడుగా
విశ్వదాఖిరాముడుగా
పీను మిగులుతుంటాడు.

శ్రీ కె. కిశోరుబాబు; శ్రీ కె. అశోకుబాబు

శ్రీ రెంటాల శ్రీ వెంకటేశ్వరరావు

తొలి తెలుగు అధిక్షేప నవల

మన సంఘంలోను, సాహిత్యంలోను గొప్ప చైతన్యం కలిగించిన నైతాకులు కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు. సాహిత్యంలో ఆయన 'అనేక' ప్రక్రియలకు అద్భుతం. తెలుగులో తొలి అధిక్షేప నవల రాసిన గౌరవం కూడా వారిదే. నవలగా పంతులుగారి రాజశేఖర చరిత్ర ప్రాథమ్యం గురించి వివాదం ఉంది గాని అధిక్షేప నవలగా ఆయన సత్యరాజా పూర్వదేశ యాత్రం ప్రాథమ్యం గురించి అభిప్రాయ భేదం ఉండదు. రాజశేఖర చరిత్రలో అక్కడక్కడా తెలుగు జీవితాలలోని మూఢ విశ్వాసాలు, దురాచారాలు, అధిక్షిప్తాలయినా నవలకు అధిక్షేపమే అత్యున్నత రూపాంతరం సత్యరాజా పూర్వదేశ యాత్రలతోనే మొదలు.

ఇది పంతులుగారి సంఘ సంస్కరణ కార్యక్రమంలో ఒక భాగంగా పుట్టిన రచన. సంఘ సంస్కరణకు పూనుకున్నాక పంతులుగారు పద్య ప్రక్రియను ఆదరించలేదు. మార్పుకు సాహిత్యం ఒక ప్రభావవంతమైన వనిముట్టని గ్రహించడంతోబాటు సామాన్య ప్రజలకు అందుబాటులో ఉండి, హృదయానికి హత్తుకు పోయేది వచనమే కాని పద్యం కాదని కూడా తెలుసుకున్నారు. వచనానికి ప్రాచుర్యం కల్పించారు. ఆయన వచన రచనల్లో రెండు కాణ్డలున్నాయి ఒకటి విజ్ఞాన (ఉప-క) ప్రధానం. రెండవది అధిక్షేప ప్రధానం. ఈ సత్యరాజా పూర్వదేశ యాత్రలు రెండవ కాణ్డకు చెందింది.

అధిక్షేపం సమర్థతయిన, వివేకి అయిన రచయిత చేతిలో గొప్ప ఆయుధంగా దాపు దిద్దుకుంటుంది. ప్రజలలో జాగృతి కలిగిస్తుంది. దోష భూయిష్టమైన అధిక్షిప్తంలో పరిపర్తన తీసుకు వస్తుంది లేదా భూమిని రేల్వే లైన్లు దాన్ని ఎదుపులో పెడు తుంది. ఇది గమనించి తాను ముఖ్యంగా ఎదుర్కోదలచిన రెండు విషయాలను ప్రధానంగా చేసి ఈ నవలను రాశారు వీరేశలింగంగారు.

సత్యరాజా పూర్వదేశ యాత్రలలో కథ ఎక్కిడా జరగ దానికి పీలులేనిది. అసంభవం. దీన్ని అంగ సాహిత్యకారులు

ఉదాహరణ అంటారు. పంతులుగారు ఈ రకమైన రచనకు పూనుకోవడానికి అంగ రచయిత జానాకన్ స్వీప్టు రాసిన 'గలివర్స్ బ్రావెర్స్' మూలం. ఆ విషయం పంతులుగారే చెప్పుకున్నారు. గలివర్స్ బ్రావెర్స్ లాగా నాలుగు భాగాలుగా వెలువరించాలని ఆయన సంకల్పం. ఏ కారణం పల్లో అడు మళయాళం, లంకా ద్వీపం అనే రెండు భాగాలతో ఈ నవల అగిపోయింది.

నవలలో సత్యరాజాచార్యుల నారు మొదట పందర్పించినది రంధీ దేశం. దీన్ని 'అడు మళయాళం' అన్నారు ఆయన. రంధీ దేశంలో శ్రీ పురుషుల పరిస్థితులకి, జీవన విధానాలకి మన దేశంలో శ్రీ పురుషుల పరిస్థితులకి జీవన విధానాలకి గొప్ప భేదం ఉంది. అవి పరస్పర వ్యతిరేకాలు. అక్కడ శ్రీలక్ష్మి అధివత్యం. రాజ్య పాలనాధికారులు వాళ్లే నిర్వహిస్తారు. పురుషులు గృహకార్యాలు నిర్వహిస్తారు. అక్కడ లక్ష్మి పురుషాధిపత్యం. భార్యే భర్తకు ప్రతక్ష్య దైవం. శ్రీలు మగవాళ్ళని కొట్టడం మామూలు విషయం. పురుష విద్య విషేషం. వర్ణవ్రతం విహితం.

మన దేశంలో ఉన్న పురుషాధిపత్యాన్ని దుయ్యబట్టడానికి, తుత్తునియలుగా ఖండించడానికి ఈ దేశాన్ని కల్పించారు కందుకూరి. తలక్రిందులు కథను కల్పించటం పంతులుగారి సృజనాత్మక ప్రతిభకు మంచి తార్కాణం. ఎగవాళ్ళు శ్రీలక్ష్మి సాగిస్తున్న దొర్లనాన్ని షిరో రకం కథలో ఇంత తీవ్రంగా ఖండించటం ఎవరిదీ అలాంటి కథ ఇతర చక్కగా చదివించనూ లేదు

ఇది 'ఉదాహరణ' చేయటం, కథ తలక్రిందులు చేయటంతో బాటు మరొక విశేషాన్ని కూర్చారీ రచనకు పంతులుగారు. కథంతా విప్రతీకాత్మకంగా నడుస్తుంది. ప్రధాన పాత్ర సత్యరాజాచార్యులు కందుకూరివారి ప్రతినిధి కాదు. ఆయన ప్రతిపక్షం ప్రతినిధి. తాను దేన్ని ఖండించడానికి పూనుకున్నారో దాన్నే సమర్థించే వ్యక్తిని రచనకు ప్రధానం చేయటం, పైగా విధనంతా అతని

నోటనే చెప్పించటం అద్భుతమైన మేధా విన్యాసం. ప్రధాన పాత్ర కార్యకలాపాలన్నీ (అతనే కథకు వక్త అయినపుడు) రచయిత అభిప్రాయాలకు పూర్తి విరుద్ధాలని స్ఫురింపజేయటం సున్నితమైన నమస్య. రచనలో ఆద్యంతం వివ్రతీపాన్ని వాడుకో గల సక్తా ఉన్న రచయితలు అరుదుగా ఉంటారు. తెలుగులో కొరి అధిక్షేప నవల వివ్రతీపాత్మకం కావటం విజంగా విశేషమే. తలక్రిందులు కథ ఆడు మళయాళంతో అగిపోయినా వివ్రతీపం లంకా ద్వీపంలో కూడా ఉంటుంది.

ఈ నవలలో అధిక్షేపానికి పై విశేషాలు ఎలా వదును పెట్టాయో గమనిస్తే పంతులుగారి ప్రతిభ వెల్లడౌతుంది.

పతీ సహగమనానికి ప్రతిగా పతీ సహగమనాన్ని చిత్రించారు ఈ కథలో. సత్యరాజు ఆ షేక్స్పియర్ కు మన సతీ సహగమనం గురించి చెబుతూ - 1804వ సంవత్సరం మొదలుగా గల 25 సంవత్సరాలలో 70,000 మంది విధవలు భర్తృ సహగమనం చేసి 'పుణ్య లోకాల'కు పోయినట్లు దొరతనం వారి లెక్కలే ఉన్నాయి అంటాడు. "దీనినిబట్టి మా దేశము దేశములలో వెల్లె పవిత్రమైన దనియు, పతివ్రతామయమైనదనియు పుణ్య పతీ భరిత మయినదనియు మీకు బోధపడి ఉండవచ్చును" (పుట 55)* అని చెబుతాడు.

సత్యరాజు సగర్వంగా చెప్పకున్నా పంతులుగారు ఈ మాటల్లో గుప్పించిన 'పుల్ల విరుపుతనం' దాచరావది.

మన దేశంలో వితంతువులకు కేళఖండనం చేయించినట్లు రంధీ దేశంలో పత్నీ నియోగం వచ్చిన పురుషులకు ముక్కుముందరి భాగం కత్తిరిస్తారనీ అందువల్ల వారు కురూపులు, అక్కడ వ్యభిచారం నశించిపోయిందనీ చెబుతూ సత్యరాజు ఇలా అంటాడు. "పురుషులకు చేయుట చేత విడి దురాచారమయినను ప్రీతి విషయమున జరిగించిన పక్షమున తప్పక నదాచారమే యగును".... నేను ధర్మ శాస్త్రములను వెదకి దీని కాదానిముగా కారిక నెండయినను 'కవిపెద్దెదను'" (పుట-43)

పంతులుగారి అధిక్షేపం మహా వాదీ. కారిక కవిపెద్దెద 'నటంలో ఆధిపత్యం నిలుపుకోవడానికి పురుషులు ఎంత ప్రయత్నానికి అయినా వెనుదీయరని 'రోత' నిక్షిప్తం చేశారు.

ఆడు మళయాళంలో ప్రీతి పురుష శీలరక్షణకు పెద్ద పెద్ద పెద్దలు చేయిస్తారు. పురుషుల్ని వగలంతా అందులో బిందించి ఉంచుతారు. మనమూ ప్రీతి కోసం ఇలాంటివి చేయిస్తే బాగుంటుంది

* ఈ వ్యాసంలో ఇచ్చిన పుట సంఖ్యలు ఎమెస్కో ముద్రణలోవి.

దంటాడు సత్యరాజుదాద్యులు. అప్పటికి గాని పురుషజాతి ప్రీతికు చేసిన అన్యాయం వరాకాష్టకు చేరదని క్రోధాసహ్యాలతో పంతులు గారు చేస్తున్న నింద యిది.

ప్రీతికు పతివ్రతా ధర్మాలు చెప్పి మగవాళ్ళకు బానిసలు చేస్తున్న మన పురాణ ధర్మశాస్త్రాలలోని ఏద్యాలను ఎగతాళి చేస్తూ కాన్ని పేరదీ పద్యాలు రాశారు ఈ నవలలో. రంధీదేశపు పత్నీవ్రత ధర్మాలు అనువదించి నవరత్నాలు మన బిందించాడు సత్యరాజు.

'కున్య రోగిణి యైనను గ్రుడ్డిదైన
భూరి వికలాంగి యైవను ముసలిదైన
బిత్తి యెంగిరి భుజియింప వలయు సతము
పుణ్యలోకంబు వాంచిండు పురుష పరుడు'

పురుషుండును గార్దభమున్
స్థిరముగ దండనము లేక చెడిపోదురిలన్ (పుట-34)

ఇవి మచ్చు రత్నాలు.

ఇవి మనకు హాస్యాస్పదంగా తోస్తాయి. తోచాలనే పంతులుగారి ప్రయత్నం. పత్నీవ్రత ధర్మాలు హాస్యాస్పదాలయితే పతివ్రతా ధర్మాలు ఎందుకు కావు? ప్రీతి పురుషులు సృష్టి నాణీనికి రెండు వ్రక్కలు కదా! వాళ్ళలో అసమానత ఎవరి కుతంత్రం?

ప్రీతి సముద్ధరణ ప్రయత్నానికి జగద్గురువులు పీతాధిపతులు అద్భుతమీ సుత దురహంకారాన్ని వెల్లడించటం సహించలేక పోయిన పంతులుగారు రంధీ దేశంలో పురుష విద్యకు వ్యతిరేకులయి జగద్గురువులు వచ్చినట్లు వర్ణించి అవహేళనపాలు చేసి విడిచారు. అధిక్షేప రచనకు కావలసిన సదసద్వివేకిం, నిర్భీతతా పంతులుగారిలో పుష్కలంగా ఉన్నాయి

సత్యరాజు సందర్శించిన రెండవ దేశం లంకాద్వీపం. దీన్ని జ్యోతిశ్శాస్త్రం మీది వాడికి కేటాయించారు కందుకూరి.

లంకాద్వీపం రాక్షస రాజ్యం. రాక్షసులు శరీర ప్రమాణంలో మరే అనేక రెట్లు పెద్దవాళ్ళు. కామరూపులు. జ్యోతిశ్శాస్త్రం వాళ్ళ జీవితంలో ప్రముఖ పాత్ర వహిస్తోంది. న్యాయస్థానాలలో ధర్మనిర్ణయ సమస్యలకు కూడా ఆ శాస్త్రం ఆధారంగానే పరిష్కరించుకుంటారు వాళ్ళు. అధిక్షేప ప్రయోగంతోపాటు, తర్కబద్ధమైన జ్యోతిశ్శాస్త్ర ఖండన కోసం 'లంకాద్వీపం'లో జ్యోతిశ్శాస్త్ర వ్యతిరేకుల్ని కూడా ప్రవేశపెట్టారు పంతులుగారు.

కవీ రైతూ దేశానికి రెండు కళ్ళు

శ్రీ రావి రంగారావు

నాకూ మా నాన్నకూ
తేడా లేదు
మా నాన్న
హలం పొలం మీద పెట్టి
అక్షరాలు రాస్తున్నాడు
నేను
కలం కాగితం మీదుంచి
ధవ్యం పండిస్తున్నాను.

మా నాన్న
వేల గుండెను చీలుస్తున్నాడని
నేను
కాగితం కీలాన్ని చెరుస్తున్నానని
అయిదాలతో మే మిద్దరం
హింసను ప్రేరేపిస్తున్నామని
గిట్టని వాళ్ళు పొగబెడుతున్నారు
జాతి ప్రాణాలపై పగబెడుతున్నారు.

నా కలంలో నుండి అక్షరాలు
ముందుకు దూసుకు వస్తున్న
సుశ్రీతులై న వైనికులు,
హదలెత్తిపోతున్నారు
నా వాళ్ళను పీడించే
వల్లగుండెల వాళ్ళు.

నా కలంలో నుండి అక్షరాలు
ఆకలి చీకట్లను తొలగించే
వెలుతురు దావ్యపు గింజలు,
చేతులెత్తి పిలుస్తున్నాయి
విత్తులకు విశ్వరూప శక్తి కలిగిస్తామని
వ్రణా వృదయక్షత్రాలు

కష్టమంతా వచ్చని అమృతంగా మార్చి
పొలాల నిండు కుండల్లో భద్రంగా ఉంచి
విషంబొట్టు దొంగలు రాకుండా చూసే
కావలాదారుడి చేతికర్ర - నా కలం.

పంటలు పండించలేని సోమరిపోతులు
నా చేలు తొక్కాలనుకుంటున్న ఆంబోతులు
నా లింగదు పంటల అండామీద బురద అల్లుతున్నా
వడిపెలతో మంచె మీద కూర్చొని
ఓట్ల రాళ్ళతో గురిపెట్టి దీక్షగా
మిదతల దండును చెండాడుతున్న
వల్లెవడుచుల మదుటి కుంకుమతో
నా కలానికి బంధుత్వం.

ఎన్ని శిశువులు వెన్నుపోటు పొడిచినా
ఎన్ని పండుటాకులు వదిలేసిపోయినా
ఎన్ని గొడ్డళ్ళ గూండాలు గాయవరిచినా
ఆత్మ విశ్వాసంతో మతనోత్సాహంతో
మళ్ళీ కొత్త చిగురులు తొడిగే చెట్టులో.
నా కలానికి మిత్రత్వం.

విద్వరపోతున్న మొద్దుల్లాంటి
ఎద్దుల్ని మేలుకొలిపే
చెర్నకోం విమరులతో
నా కలానికి శిష్యరికం.

నా కలం
గోమాతగా సాగిపోవాలనుకుంటే
మీకు అలుసుగా వుంది
మీ రెప్పడు పాములుగా మారి
నా దారి కడ్డు వస్తున్నారో
ఆ క్షణం నుంచే నా కలం
గరుత్మంతుడై పరికిస్తోంది.

ఎండిపోయిన మొక్కల ముఖాలు చూచి
జాలితో హడావిడిగా వరుగెత్తుకొచ్చే
గలగలా మాట్లాడుతున్న పరోపకారులు
పంట కాల్యలు నా ఆలోచనలు.

చిక్కిపోయిన వదీనదాలకు
నిండుగా కొత్త రక్తాన్ని ఎక్కించి

మాతనోత్తేజాన్ని దివి నుండి భువికి దించే
వర్షపు అల్లులు నా ఆశయాలు.

చిరునవ్వుల పువ్వులతో
అమాయకంగా చూపే వత్తిచేను మీద పడి
రక్తాన్ని పీల్చేస్తున్న దోమల గుంపుమీద
క్రిమి సంహారక మండులు చల్లటం నా ఆచరణ.

నా కలం
పీడితుడికి చిహ్నం
శ్రమ జీవనానికి సంకేతం
సామాన్యుడికి ప్రతీక
ధర్మానికి పతాక.

పంట మొక్కల చుట్టూ
అల్లుకున్న ప్యార్థాన్ని చూసి
కలుపు మొక్కలు పీకే
మానవతామూర్తుల్ని అడిగి
ఓ రంగు సిరా తెచ్చుకొంది నా కలం.

కడిసిన పేద తట్టల్లాంటి కమళ్ళు నెత్తిమీడున్నా
నేనా భావాల్ని గట్టిగా మూటగట్టి
ఐస్తాయి మోసే వాళ్ళనడిగి
ఓ రంగు సిరా తెచ్చుకొంది నా కలం.

పొలిస్తున్న అవుల్నడిగి
దున్ని పెడుతున్న ఎద్దుల్నడిగి
పంటను మోసే ఐండివి అడిగి
ఐండివి పడిపే చక్రాల్నడిగి
కన్నతల్లి నేలను అడిగి....
ఇన్ని రంగుల సిరా తెచ్చుకొంది నా కలం
విలాపాలు వినోదం కోసం కాదు,
ఓ తెల్లని కిరణాన్ని సృష్టించి
వదులైన బాటగా మార్చేటందుకు,
చీకటి గుండెకేసి గురిపెట్టేటందుకు.

అవ్వదే మొలిచిన గింజల
లేత గొంతుల్ని తొక్కుతూ
ఉక్కు పాదాలతో నడిచి వెళ్ళేది
చీకటి.

ఎండిన దొక్కల చెంతకు నడిచి చేరుకుందామని
ఐయలుదేరబోతున్న పంటల్ని
ఎర్ర కళ్ళతో భయపెట్టి దోచుకొనేది
చీకటి.

ఈ చీకటిని తొలగించటమే
నాకూ మా నాన్నకూ ఆరాటం
తర తరాలుగా మేం చేస్తున్నాం
ఈ చీకటిలో పోరాటం.

నాకూ మా నాన్నకూ
తేడా లేదు
మా నాన్న
హలం పొలం మీద పెట్టి
అక్షరాలు రాస్తున్నాడు
నేను
కలం కాగితం మీదుంచి
రాన్యం పండిస్తున్నాను.

మా నాన్న హలంతో
నేను కలంతో
తూర్పుమండి ఐయలుదేరాము
మార్పు కోసం కలిసి సాగాము,
మా మధ్య పడిచి వస్తున్నాడు
మా చిటికెన ప్రేళ్ళు పట్టుకొని
దిక్కుల్ని పలకరిస్తూ
చిరునవ్వులతో సూర్యబాలుడు
ప్రపంచాన్ని పాలించే
రేపటి మా వారసుడు.

డా॥ పెన్నా శివరామకృష్ణ

ఆధునిక ఇతిహాసం -

నా దేశం నా ప్రజలు

“ఏవిషయంలో ఆయన మోడర్న్, క్లాసికల్ ఆర్ రొమాంటిక్
ది గుడ్ ఎఫ్ ఈస్ ఎ పర్క్ ఆఫ్ క్రియేటివ్ ఆర్ట్ దత్
సెట్స్ మామన్ హార్డ్ ఎఫైర్ మేరింగ్ ము వార్డిస్ పేట్
ఇన్ డిఫిక్ట్ అండ్ రియస్ డిస్టిన్ ఆఫ్ మ్యా ఆన్
ది ఎర్త్”

నా దేశం నా ప్రజలు గ్రంథాన్ని ఆధునిక ఇతిహాసంగా
కేర్తొన్నాయి. పేర్ల ఆధునిక ఇతిహాసంగా పేర్కొనడ
లోనే ఆయన యొక్క ఉద్దేశం ఉన్నది.

ప్రతి ఒక్కరూ ఆధునిక ఇతిహాసం అనే
పేరుతో ఒకటి ఒకటిగా తమ తమ రచనలు చేస్తున్నారు.
లోలో అనేక రకాల హాస్యాలు శ్రీ డి.ఎ.ఎస్.ఎస్.ఎస్.,
అనేక రకాల హాస్యాలు శ్రీ అ.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.
ఇతిహాసం అనే పేరుతో డా॥ డి.ఎ.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.
లోకి శ్రీ అ.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.
జాబ్బింటు అనే పేరుతో డా॥ డి.ఎ.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.ఎస్.

అధిర్వా వేద లో ప్రస్తావించబడిన పూజాదీక్షాసూత్రం
విదారణలు 'దేవానామ్ యథా ఆసన్' అనే ఇట్లు పూర్వ
జరిగి దట్టమని పూర్వ ప్రార్థన వృత్తాంతం తెలిపేది ఇతిహాసమని
'ఇతిహాసం నైవ కించిదాసత్' - ఇట్లు జగత్పూర్వ స్థమంచి
చెప్పే ర్గ ప్రతివాదికమై వాక్య జాతిని ఎలా మని వివ
రించారు.

“ఇతిహాసం ఎలా వృత్తమని అమరంబాడు

ఇతిహా : - ఇతిహా వారంపద్యోవదేశ ఆస్త్ర ఆస్మి ఆస
అధారే ఘోష

దర్బార్ద కామమోక్షాదాం ఉపదేశ సమన్వితమ్

పూర్వముత్త విధాయుక్తం ఇతిహాసం ప్రచక్షతే

ఇత్యుక్త లక్షణే పూర్వపుత్త ప్రకాశితే భారతాది గ్రంథే”

అని శబ్దకల్పద్రుమము.

“పురాణ ప్రతిభేద ఏవేతిహాసః ఇత్యేతే సచ ద్విధా పరి
క్రియా పురాకల్పాభ్యామ్ యవాహః పరిక్రియా పురాకల్ప
ఇతిహాస గతిర్ద్విధా స్యాదేత నాయకా పూర్వా ద్వితీయా
బహునాయకా తత్ర రామాయణం భారతం వోదాహరణే”

—రాజశేఖరుడు”

ఇత్యాదులై సె వూర్వం విపరీతలను పరిశీలిస్తే ఈ క్రింది
విధంగా ఇతిహాస లక్షణాన్ని సంగ్రహింపవచ్చు.

1 ఇట్లు లింగినిదని చెప్ప నది

(ప్రాచీన పరిశ్రేతి పుత్తి కథనం)

2 పార . . . అవదేగాత్ ప్రక్షిప్త ఇతివ త్తం.

3 ఎటువద్ద పుటపార్ల లక్షణం.

4 వాయురి సె బాధి ఇతివృత్తం

5 చతుర్విధ సాధనైవ ఎవీధి ఎరువులు నాయలు

ఇతిహాసాని సమాన్యాక గా ఇంగ్లీషులో 'ఎఫ్' అ
ప్పరిస్తున్నాయి. యుద్ధ యుద్ధ కలది; ప్రాచీన వ్రాధ యుద్ధ నిరూపణ
కలది, మానవోగ్నత్య నిరూపణ కలది, లయ కలదితో కూడిన
దీర్ఘ కథ కలిగి ఏమరి జైత్ర లేఖలు ఆత్మమయై చందిస్తులలో
వినిపి . బడేది 'ఎఫ్' గా చెప్పారు వాళ్ళాత్మ విమర్శలు

“ఎఫ్ స్వరూప స్పృశా ములదే వితిహాసముకన్న తిన్న
మయ్యు గొన్ని యంశములందు సాదృశ్యము సంతరించు
కానుచున్నది. సుదీర్ఘ కథాకథనము ఉజ్జ్వల జీవిత వృత్త
ములు గల పాత్రలు చారిత్రక సత్యనిష్ఠ, పుటపార్ల సాం
నాత్మకమైన జీవిత లక్ష్యము రసాత్మకమును ఉపదేశాత్మ
కమునై యితివృత్త నిర్వహణము కర్మఫల సంబంధి
విరూపణాత్మకములైన యాగమికార్థములు ప్రత్యక్ష పరి
దృశ్యమానము లగునట్లు చేయుట ప్రసన్న గంభీరమైన
శైలి అను లక్షణములు ఇతిహాసమునందు పరినే ఎఫ్
నందును గాన నగుచున్నవి.”

దేవాసుర సంబంధ ఇతివృత్త స్వీకరణ ప్రతికాత్మకమై, యుద్ధ వర్ణనలు ధర్మరక్షణ, అధర్మ శిక్షణకు దారితీస్తూ ఇతిహాస నాయకుడు దివ్యత్వ పీఠులను సృష్టిస్తూ ఉండే భారతీయ ఇతిహాసం చతుర్విధ పురుషార్థ ప్రబోధంతో ఇహపర సమన్వయ దృష్టి కలిగి ఉంటుంది. విశ్వజనీనమై ఉంటుంది. ఇట్టి విశిష్ట లక్షణాలలో ఇతిహాసం ఎవీకతో విభేదిస్తుంది.

“భారతీయేతిహాసములు ఎవీక పోయెమ్మ కంటె మత్తమము రై నవి. వీనియందు గానబడు తాత్త్వికొన్నత్యము సార్వ కాలిక విజ్ఞాన విదిత్యము వందమ వేద మనబడు ప్రామాణిక త్యము వానియందు దత్తాపిత్య రంగమున గానరావు. పాశ్చాత్యుల ఎవీక లక్షణములు భారతీయుల మహాకావ్య లక్షణముల కత్యంత సన్నిహితమై యున్నవి. కాని, ఇతిహాస వస్తుగ్ర స్వరూప లక్షణముల నది ప్రతిబింబించు కొనలేదు.”⁴

డా॥ జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యంగారు అధునిక మహాకావ్య లక్షణాలను పది సూత్రాలలో విర్దేశించారు.⁵ వాటిని వస్తువు ప్రక్రియ కవితా శిల్పాల పరంగా అన్వయించుకుంటే ఈ క్రింది విధంగా క్లుప్తీకరించవచ్చు. వస్తువు - మానవ ప్రాగతిని గాని, ప్రస్థానాన్ని గాని సాధ్యమైనంత వరకు ఒక సమన్వయంతో ఒక సమగ్రతతో సమీక్షించేదై ఉండాలి. అధునిక జీవితానికి ఒక ఆర్థాన్ని ఒక పంచాన్ని గాని అందించాలి. ప్రక్రియ-ఐతిహాసిక పురాణ వద్దకుల నాశ్రయించి సామాజికులలో ఒక ఆలోచన రేకెత్తించజేయాలి. ఆకృతిలో విస్తృతి కంటే సారవంతమైన కళాత్మక వ్యక్తిత్వంతో కూడుకున్న సంగ్రహత్వం గోచ రించాలి. కవితా శిల్పం - అభివ్యక్తి ఆత్మాశ్రయ రీతిలో గాని పరాశ్రయరీతిలో గాని సాగవచ్చు. అయినా ఎమ్మకొన్న పాత్రలు వ్యక్తులుగా కాకుండా ప్రవృత్తులకు ఉద్యమాలకు, అవస్థలకు, విధాంతాలకు ప్రతీకలుగా ఉండి విశ్వజనీనతను ప్రకటించాలి. కవితాభివ్యక్తి అనుభూతి నందిస్తూ ఆలోచన రేకెత్తించజేయాలి.

ప్రాచీన కాలంలో వెలిసిన ఇతిహాసాలు అనాటి మతనైతిక పాఠశాల సాహిత్యోద్దేశాలను ప్రయోజనాలను వెరవేర్చడానికి అనాటి ప్రజల ఆదర్శాలను ధర్మాలను గానం చేశాయి.

అధునిక యుగ చైతన్యం అంతస్పూత్రంగా అధునిక సాహిత్య స్వరూప స్వభావ అభిగాహనతో ప్రక్రియలో ప్రవృత్తిలో అధునికతను ప్రోది చేసుకొని ఈనాటి ప్రజల బాధ లను గాధలను గానం చెయ్యడం అధునిక ఇతిహాస స్వభావం.

హృదయ వ్యవస్థ వతనమయి దనస్వామ్య వ్యవస్థ అవత రించడంతో యాంత్రిక నాగరకత మధ్యతరగతి జీవితాన్ని దుర్భరం చేసింది. కార్మికుడు దనస్వామి చేతిలో పవిత్రముట్టుగా మారిపోయాడు. కర్షకుడు పాలకుల కుతంత్రాలలో చిక్కుకొని వ్యాపార సంస్కృతితో పోటీపడలేక అధోగతిలో ఉన్నాడు. అధునిక జీవన వ్యవస్థ సంక్లిష్టంగా తయారైంది. ఇది ఈ దేశంలోని ఈనాటి జీవన వ్యవస్థకు స్థూల చిత్రం.

ఈనాటి జీవన వ్యవస్థను నేపథ్యంగా తీసుకొని సమస్త మానవజాతి యుగయుగాల గాధలు తీర్చిదిద్దబడిన భావచిత్ర గీతిక నా దేశం, నా ప్రజలు - అధునిక ఇతిహాసం.

“నేనెప్పుడు గొంతెత్తినా నాకోసం గాదు. ఐదు కోట్లమంది కోసమూ కాదు. యాభై కోట్ల మంది కోసం గొంతెత్తాను. నేను పడుతున్న బాధలే నా దేశమంతా పడుతోంది, నా మానవజాతి అంతా పడుతోంది. కనుకనే నా జ్వాలిక నా దేశపు నారిక. ఇదే నా దేశం నా ప్రజలు” అన్నాడు శేషేంద్ర.⁶

“అష్టా సర్గాన్నతు మ్యానం త్రింశత్ సర్గాచ్చనాదికం నాత్యంత విస్తరః సర్గః త్రిశంశోవాసవోనకా....”⁷

“సర్గ ఐదో మహాకావ్యం ఉచ్యతే తస్య లక్షణం అశీ ర్నమస్కీయా వస్తు విర్దేశోవాపి తస్మిన్ ఇతిహా ఇతిహా సకథోద్భూతం ఇతర ద్వాపదాశ్రయే చతుర్వర్గ వలోపేతం చతురోదాత, నాయకం సగర్భవ శైల్యు చంద్రార్కోదయ వర్ణనం....”⁸

అలంకారికులు విర్దేశించిన ఇతిహాస లక్షణాలను అధునిక యుగచైతన్యాని కనుగుణంగా సమన్వయ భోరణిలో సాగింది ఇతిహాసం. ఎనిమిది సర్గాలుగా విభజింపబడిన ఈ ఇతిహాసం వస్తు విర్దేశంతో ప్రారంభమైంది. “లేస్తోంది ఉషః కాంతుల్లోంచి ఒక హస్తం. ఆ హస్తం కాలమనే విరంతర బ్రామికుడి సమస్తం” - శ్రమశక్తి ఎప్పుడు కార్యోన్ముఖమైందో అప్పుడే అదిమ మానవుని జీవితంలో ఉషఃకాంతులు ప్రసరించాయి. పై వాక్యంలో కాలం బ్రామికుడుగా సూర్యుడు ఆ బ్రామికుని హస్తంగా భావించబడింది.

కాలం ప్రవాహాలమైంది, అనంతం. సూర్యుడు రోక బాధపుడు. కాలగమనం వ్రంధించేవరకు సూర్యునిలాంటి శ్రమ శక్తి సిందూర కాంతులు చిందుతూనే ఉంటుంది. శ్రమశక్తి

యొక్క బొన్నత్యాన్ని నైరంతర్యాన్ని చాటుతూ వస్తున్నదేకం చేయబడింది. ప్రేమ మనిషిలో మానవత్వానికి మనుగడ విస్తుంది. ప్రేమ మనిషి సంస్కారాన్ని పెంచి ఉన్నతంగా తీర్చిదిద్దుతుంది. అదర్థం మీద ఎత్తే ధ్వజానికి మూలస్థానం మానవ ప్రేమ అని సూచిస్తూ ప్రేమ అగార లోతుల్లో మానవ వదనీ గౌరవాన్ని పొందాను అనే భరత వాక్యంతో ముగుస్తుంది కావ్యం.

ఏ కాలంలోనైనా ఏ దేశంలోనైనా ఆయా కాలాలలో వెలసిన ఇతిహాసాలు ఆయా సాంఘిక వ్యవస్థల ఆదర్శాలను, ఆశయాలను ప్రతిబింబించాయి, ధర్మస్వరూపాన్ని అవిష్కరించాయి. భరత ఐందంలో వెలసిన మహాకావ్యాల భారత రామాయణాలు. ప్రాచీనేతిహాసాలు ఆయా యుగధర్మ ప్రవర్తకాలు అవుతూనే సార్వకాలికమైన సార్వజనీనమైన సందేశాన్ని స్తుండగా ఆధునిక ఇతిహాసం ఆధునికయుగ చైతన్యానికి అద్దం పడుటూది.

ఆధునిక చైతన్యానికి స్వర్ణ ద్వారాలు తెరిచిన సామ్యవాద విద్వాంతుల వెలుగులో అతీత వర్తమానాలను అనుశీలించి విశ్వాభూతయానికి కారకులైన అదో జగత్పహాదయల కష్ట విఘ్నాలను పరిపూర్ణ సరత్వానికి, సమ సమాజ నిర్మాణం కోసం చేస్తున్న చెయ్యిపరిసిన ప్రస్థానాన్ని ప్రపంచిస్తున్నది నా దేశం నా ప్రజలు.

ఉత్పత్తి సాధనాలలో ఎచ్చిన మార్పుల వలన ఉత్పాదక శక్తి పెరిగడం వలన ఖటుంబ వ్యవస్థ, వ్యక్తిగతమైన ఆస్తి ఏర్పడడంతో సాముదాయక భూములను సమిష్టి సరికరాలతో కలిపి సాగుచేసే ఆదిమ కమ్యూనిస్టు వ్యవస్థ నుంచి దానిన— దానిన యజమానులనే వర్గాలు ఉద్భవించాయి. ఉత్పత్తి శక్తుల అభివృద్ధి వేగవంతం కావడం వలన భూస్వామ్య వ్యవస్థ అవతరించింది. కాలం గడచిన కొద్దీ ఉత్పత్తి శక్తులు అభివృద్ధి కావడం, యాంత్రికమైన ఉత్పత్తి జరగడం కారణాలుగా పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ ఉద్భవించింది.

ఉత్పత్తి సాధనాలు, ఉత్పత్తి విధానాలు, ఉత్పత్తి సంబంధాల్లో వచ్చిన మార్పుల వలన గణ సమాజంలోని వ్యక్తి దానినగా, కర్షకుడుగా, కార్మికుడుగా పరిణామం చెందాడు.

“అనుభవతిహి మూర్ధ్నా పాదవస్త్రీప్ర ముష్టం
శమయతి పరితాపం తాయయా సంక్రితానాం”

వివిధ కాలాలలో తాను ఎంత కీత కాపాలకు గురైనా వృక్షం ఆశ్రతులకు తన స్వచ్ఛ దాయతో పేద తీర్చినట్లు తాను

ఎన్ని పరిణామాలకు లోనైనా యుగ యుగాలుగా మానవకోటికి శ్రమను దారపోస్తున్నాడు గ్రామికుడు. అట్టి గ్రామికుని జీవన మోష భావ రూపంగా పరచుకున్నదీ ఇతిహాసంలో. ఆదిమ దశ నుంచి నృజనాత్మకతకు ప్రతీకగా నిలిచిన గ్రామిక జీవిత సంమర్షణ అనే ఇతివృత్తం ఎంత ప్రాచీనమో అంత ఆధునికం.

జాతులను నాగరకతలను ఐట్టి ప్రపంచ జాతులలో నాగరకతలలో ఎన్ని భేదాలున్నప్పటికీ బౌద్ధిక కారీరక శ్రమలు దోసిడికి గురి అవుతూ ఉండడం దేశ కాలాతీత సత్యం. అప్రదానంగా నైనా దేశ కాల పరిధులకు పరిమితమయ్యే పాత్ర చిత్రణలతో నిండి ఉండే కథారూప ఇతివృత్తం గ్రహించకుండా కథారహితంగా, వివిధ వ్యవస్థల కోరలలో చిక్కుకొన్న గ్రామికుని ఆత్మవేదనను వర్ణించే ఈ ఇతిహాసానికి విశ్వజనీనత సిద్ధించింది.

“ఒక పృథుల కశేదరం కలిగిన ఇతిహాసం చదివి అందులో నిమగ్నమయ్యేంత వ్యవధి ఎవరికీ ఈ రోజుల్లో లేదు. ఆ కారణం చేత ఈ కాలంలో ఇతిహాసం తన పరిమాణంలో విస్తార ఆకారాన్ని పరిత్యజించి హృదయంలో మాత్రం ఒక విశ్వ వైకార్యాన్ని, మహత్వాన్ని సంక్షుప్తం చేసుకుంటుంది. అందుచేతనే అది అతి సంక్షిప్తమై, జటిలమై, అమూర్తమై తన లఘు కశేదరం లోనే అంటే తన సూక్ష్మ శరీరంలోనే ఒక ఇతిహాసపు వైకార్యాన్ని అభివ్యక్తం చేస్తుంది.”¹⁰

కథారూప ఇతివృత్త రహితంగా నిర్వహించబడినప్పటికీ ఈ ఇతిహాసంలో ప్రకృష్టమైన నిర్మాణం బిందు ప్రస్ఫుటమవుతుంది. ఈ ఇతిహాస సౌధ నిర్మాణానికి ఒకటో సర్గ పునాది లాంటిది. ఒకటో సర్గ ఈ ఇతిహాస స్వరూప స్వభావ ప్రయోజనాలకు ప్రాతిపదిక. దాన్యం కోసం పుట్టి, దాన్యం కోసం బ్రతికి, మరణించి దాన్యంలోకే వెళ్ళిపోయే కర్షకునిగా, ఈ దేశపు ప్రింకు రంగు రంగుల కలలు కనే నూలుతో కోకలల్లి సీతాకోక చిలుకల్ని చేసే వస్త్రదాతగా, తన ప్రాణాలనే దేశపు సరిహద్దు కుడ్యాలుగా విరిపే నైవికుడుగా, దూర దూర దేశాలలో తన దేశపు కీర్తి పతాకాలను ఎగురవేసే నావికుడుగా, రూపాలిచ్చి గొంతులిచ్చి శిలల్ని విశ్వబ్లాల్లోంచి విడుదల చేసే శిల్పిగా శబ్దాల అణువులతో పద్యాలు చేసే కవిగా, స్వేద తరంగిణి ఎన్నో పాయలుగా ప్రసహించి సర్వమానవ జీవిత పొలాలను సస్యశ్యామలం చేస్తున్నది. వ్యవస్థలో వచ్చిన మార్పుల వలన శాస్త్ర సాంకేతిక రంగాలలో వచ్చిన మాతన పరిణామాల వలన గ్రామికుడు వివిధ రూపాలు

చర్మవ్యాధులకు

అతి గాఢంగా పనిచేసే అమృతాంజన్ డెర్మల్ ఆయింట్మెంట్

చర్మవ్యాధులకు ఉపయోగపడే సాధారణ ఆయింట్మెంట్లు ఎక్కువగా చర్మం లోపలకు ప్రవేశించలేవు కాని అమృతాంజన్ డెర్మల్ ఆయింట్మెంట్ మాత్రము లోపలకు చేరిఉండడంచేత అమృతాంజన్ డెర్మల్ ఆయింట్మెంట్ మాత్రము లోపలకు ప్రవేశిస్తుంది. సాధారణ చర్మవ్యాధులను అతి శీఘ్రంగా నిర్మూలించి చర్మాన్ని పూర్వస్థితికి తెచ్చి నహజంగాను ఆరోగ్యవంతంగాను ఉంచుతుంది. అమృతాంజన్-డెర్మల్ ఆయింట్మెంట్ తామర, గజి, దురద ఇతర చర్మ రోగాలకు అదర్శమైన నివారిణి. నేడే కొనండి!

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్ 42-45, లక్ష్మీ చర్చ్ రోడ్డు, మద్రాసు 600 004

Amrutanjan Limited

చాలుస్తాడు. అదిమ యుగంలో జాతన స్థితిలో ఉన్న మానవ జీవన వికాసానికి నాంది వ్యవసాయం.

“ఎవరు దేశమంతా దున్ని తమ దేహపు కండలు మట్టి కిచ్చారో ఎవరు నేల గొంతు అలించి దాన్ని లాలించి తన చెమటతో రక్తంతో వెన్నలా జన్నులా మృదువు చేశారో పెరిగే పైర్ల వంపూ పొంపూ అందమూ గంధమూ లాలనతో చూస్తూ చూస్తూ ఉదయించబోయే ధన్యం కోసం కలలు కన్నారో, కానీ అంతిమ సమయంలో ఒక గింజ కూడా దక్కకుండా అంతా విడిచి విష్కమించారో అమృత వీరులు మానవ ఇతిహాసంలో అమృత వీరులు.”

అవి చెప్పిన శేషేంద్ర సర్వవిధాల శ్రమ జీవలకు కర్షకుని ప్రతీకగా గ్రహించాడు. శ్రమ వైవిధ్యాన్ని కవికాత్మకంగా వ్యక్తీకరించాడు. ఆ శ్రమకు ప్రతిరూపం, భూత భవిష్యత్వ రమానాలలో తిరుగులేని ప్రతీక అయిన కర్షకుని నాయకునిగా చేసి విషయ శ్రమ జీవనాన్ని చిత్రించాడు.

“ఇందులో నాయకుడు భారత రామాయణాల నాయకుల మాదిరి దీరోదాత్తుడు, దీరకాంతుడు ఇత్యాది లక్షణాలన్నీ పుంజీభవించినవాడు కాదు. చాక్కు ఒక్క యుగపు బాధలే అయితే ఇతడు యుగ యుగాల బాధలు అనుభవిస్తూ దీరత్వం విదనాదకుండా లోకాన్ని రక్షించే కృషి చేస్తూనే ఉన్నాడు.”¹¹

సూర్యుడు కాలమనే శ్రామికుని హస్తంతో పోల్చబడుతూ ప్రారంభమైన ఒకదో సర్గ సూర్యుడు కిరణాల బిండ్లు తోలుకుని వస్తున్నాడు. అని సూర్యుడు యుద్ధ సన్నద్ధుడైన కర్షకునిగా వర్ణించడంతో ముగిసింది. ఇది మహత్పరం తిన్న మొదటి కం. ఈ కంలో నేను నా దేశపు శరీరం మీద వదులుతున్న పరాక పూర్వ స్వప్నంలా - వేటవ జామున కలిగిన స్వప్నం విజృంభ కుందిన్న విశ్వాసం స్ఫురింపజేశాడు.

రెండో సర్గలో గత చరిత్ర సంస్కృతులను సృజిస్తూ ఎక్కడ గ్రామాలు రంగుల కలలలో పరస్పరం మాట్లాడు కుంటాయో ఆ మరో ప్రపంచాన్ని గూర్చిన వర్ణన చేయబడింది.

మూడో సర్గలో విష పాత్రిక లాంటి నగర జీవనం నుంచి బయట పడాలన్న కాంక్ష, తార్త్విక జిజ్ఞాస, చరిత్ర తత్వము వ్యక్తం చేయబడింది.

నాలుగో సర్గలో కవికాను కవిత్వం కోసం చేసిన చిరదీక్ష శిక్ష తపస్వమీక్షణ వలన ఆవేదనలను అనుభూతులను అర్థం చేసు కోవడం, విప్లవానికి అంకురార్పణ జరగడం, పురుషునికి ప్రేరక శక్తిగా సహచరిగా ప్రే బౌద్ధత్యం వ్యంజింపబడింది.

ఐదో సర్గలో ఈ దేశపు దుర్బర పరిస్థితి చిత్రికరించాడు. ఇక్కడ శివితానికి గర్భప్రావమై కలలు అనన్య రూపాలతో అసమగ్ర అవయవాలతో బయట పడుతున్నాయి.... నా దేశపు రాత్రులు గుండెలకు తగిలి రగులుతున్న గొడవలు, నా దేశపు దినాలు రాళ్ళకు తగిలి పగులుతున్న పడవలు అన్న ఆవేదనతో రాళ్ళ కన్నీళ్ళు వ్యాపించిన ఈ భూముల మీద ఇనవ కండరాలు దేహం మీద సుక్కు తిరుగుతున్న మనిషిగా శ్రామికుడు రూపొందా లని ఆవేశంతో ఆక్రోశించాడు.

ఆరో సర్గలో సోదర శవులను చేతన తొణికిసలాడే గొంతు లతో, పద్యాల బిందూకులు ధరించి యుద్ధ సన్నద్ధులు కావాలని ప్రబోధించాడు. నా దేశంలో నాయకత్వం నాదే, దాన్ని రాజకీయాల బారికి అప్పగించను అని వైజ్ఞానిక నాయకత్వ ఆచరణకతను చెప్పాడు. బానిసత్వానికి అలవాటు పడుతున్న ప్రజానీకాన్ని “స్వేచ్ఛ మనిషికి మొదటి శ్వాస, అది నీ రక్తపు సజీవ బాస, భూమి వించి నీవు నీ చివరి అడుగు తీసేవరకు నిలుపుకోవలసిన ఒకే ద్యాస” అని ఉద్బోధించి తిరుగుబాటుకు పురికొల్పాడు. “చెట్టు గనక పర్వతాగ్రా లెక్కి తేక వేస్తే చెట్లు గుంపులు గుంపులుగా వస్తాయి... తిరస్కార సూచకంగా తలుపులు, దూలాలు, ద్వారబందాలు, కుర్చీలు, బల్లలు, అన్నీ చెట్లుగా మారి బయటికి వస్తాయి. అరణ్యాల్లోకి పోతాయి.” అని ప్రకృతి కూడా తిరుగుబాటు చేస్తుందని శ్రామికుడు తిరుగబడ జలపిత ఆవసరాన్ని ప్రతీకాత్మకంగా చెప్పాడు

ఏడో సర్గలో రిక్త నాగరకతల ఆర్పాటం వివరించబడింది. ఎనిమిదో సర్గలో ‘పొలాల మీద ఇంద్రదనుస్సు వంగింది, రా పోదాం కొరవట్టు దాల్చిన చేతులు ఎగరేస్తూ’ అనడంతో విప్లవ విజయం సూచించబడింది. ప్రకృతి విజయం మానవతా శక్తి విజయం గా, ప్రేమ విజయంగా వికసించబడింది.

ఈ కావ్యంలో కథ లేకపోవడం వలన వివిధానుభూతుల వ్యక్తీకరణలో వైచిత్రీ వలన భావానుస్యూతి లోపించినట్లు కనిపించే అవకాశం ఉంది. కాని సునిశితంగా పరిశీలిస్తే విప్లవ ప్రబోధపరంగా శ్రమానుస్యూతి గోచరిస్తుంది. “విజానికి ఒకదో సర్గలోని పతకమే రక రకాలుగా పునరావృత్తమై విప్లవ

మౌతుంది మిగతా సర్గలో. ఇది కావ్యంలో లయ. వస్తులాలుగా సర్గలు పాగిపోతాయి. నీటిలో చిన్నరాయి విసిరినప్పుడు విస్తృత చుయ్యే తరంగ వలయాలు లాగ యితిప్యత్నం సర్గమంచి సర్గకు విస్తరిస్తుంది." 12

'ఆధునిక' మన్నన వదం కాల సంబంధి పరిధులను సూచిస్తుంది సవ్యత్వమన్న దానికి కాళ్యతత్వ లక్షణము ది. 13 నిర్ణయనాతనత్వం సవ్యతకున్న గుణం. ఆధునికత సమకాలిక, సామిక్ చైతన్య తత్వబోధకం. "పరిపూర్ణత కోసం నిరంతరంగా జిజ్ఞాసా ప్రధానుడైన మానవుడు కొనసాగించే చైతన్య ప్రస్థానం ఆధునికత. ఆధునికతలో సంప్రదాయ వివేకం వర్తమాన చైతన్యం భవిష్యదాకా స్వప్నమూ సమన్వయాన్ని పొంది ఉంటవి." 14 ఆధునిక ఇతిహాసానికి సమకాలికమైన సాంఘిక స్థితిగతులు వస్తువును అందిస్తాయి. సమకాలిక సాహిత్య చైతన్యం ప్రక్రియను ప్రసాదించి విమర్శన అభివ్యక్తికి అంతః ప్రేరణగా విలుస్తుంది అందుకే కాల ధర్మానుగతమై జగత్ప్రవృత్తి మారునపుడు వాఙ్మయము మారు విజము అన్నారు రాయప్రోలువాలు.

ధర్మార్థ కామ మోక్షాలను ఆపేక్షించడం ప్రాచీనీతిహాస లక్షణం. ఈ ఇతిహాసంలో సామ్యవాద సిద్ధాంత ఆచరణనే ధర్మంగా, క్రామికుడు క్రమకు తగిన ఫలాన్ని పొందడం ఆర్థికమైన న్యాయంగా క్రమించే రంగంలో రమించే రంగంలో శ్రీ పురుషుల సాహచర్య జీవన మాధుర్యమే కామంగా, సమసమాజ మనే మరో ప్రపంచానికి చేసే మహాప్రస్థానమే మోక్షంగా ధ్వని పూర్వకంగా చెప్పాడు శేషేంద్ర

అదిమ వ్యవస్థలో శ్రీ పురుష సంబంధాలలో స్వేచ్ఛ ఉండేది. క్రమ పరిణామంలో టటుంటి వ్యవస్థ ఏర్పడడంతో పరిస్థితులు మారాయి. క్రమ విభజన జరగడం వలన శ్రీ గృహిణి కాగా పురుషుడు యజమాని అయ్యాడు. గృహ నిర్వహణకు ఆహార సంపాదనకు సంబంధం తగ్గిపోవడం వలన శ్రీ పాత్ర ఆప్రదానమైపోయింది. పురుషుడు ఏర్పరచిన వియూహాలు, అధికారం పెరిగిపోయి శ్రీ పురుషునికి ఆనందాన్నిచ్చే సమృద్ధిగా మారిపోయింది. క్రమంగా శ్రీలకు విద్య అందుబాటులోకి రావడం తద్వారా వారిలో నూతన చైతన్యం కలిగింది సామ్యవాద ఆచరణలో శ్రీలకు గణనీయమైన స్థానం ఉంది. ప్రస్తుత ఇతిహాసంలో మానవ జీవిత రంగంలో శ్రీలకు ఉన్న ప్రాధాన్యత విరూపింపబడింది. పురుషుని సృజనాత్మక కార్యకలాపాలకు ప్రేరకురాలుగాక కాక సమ సమాజ సాంఘిక పురుషునితో పమానమైన పాత్ర విర్వహించే వ్యతంత్ర శక్తిగా వ్యక్తిక రిందాలన్న దృష్టితో సోషలిస్టు దృక్పథంలో ప్రేమను ప్రవేశ పెట్టాడు. 15

"నా బ్రతుకు నీవనే ఒక నాజాకు మామిడిగుల జాలంతో, అల్లివ దుకులం-తార్యగా, నెచ్చెలిగా, ప్రేయసిగా, మాతృ దేవతగా, చంటిబిడ్డగా ఒకదేమిటి నా సర్వస్వంగా"

పురుషునికి జన్మనిచ్చి మాతృమూర్తిగా ఆ తర్వాత జీవన సహచరిగా చైతన్యాన్ని రేపి చరితార్థమవుతుంది శ్రీ

"సత్కానికి సౌందర్యానికి సంగమ రీతం శ్రీ, సౌందర్యంలో సత్కాన్ని అన్వేషించడానికి, సత్కాన్ని సౌందర్యంగా సందర్శించడానికి సృష్టి సమర్పించిన కళాఖండం శ్రీ. ఆమను కళా దృష్టితో ఆరాధిస్తే కవిత్వం జాలువాడుతుంది; కామదృష్టితో చూస్తే మోహంగా మోహిస్తుంది; ప్రణయ దృష్టితో పరిశీలిస్తే భక్తిగా పరిణమిస్తుంది; ధర్మ దృష్టితో దరికి చేరితే శక్తిగా సహకరిస్తుంది; తత్వ దృష్టితో ఉపాసిస్తే అమృతమూర్తిగా అవతరిస్తుంది; శ్రీలో పురుషుడు అందుకు అనుభూతి ఉంది; అందుకోవలసిన : రక్షణోత్తి ఉంది." 16

"రా, మనం ఇద్దరమవుదాం: భూమి మీద పాటల జల పాతలా దూకుదాం. మన ప్రజల కలల పువ్వుల్ని వడవల్లా మోసుకు పోదాం. వాటి గమ్యాలకు చేరుద్దాం. ఈ ప్రగాఢ ప్రేమమయ సమయంలో మనమిద్దరమూ ఒకే బాష్ప బిందువవుదాం. మానవత పాదాల మీద వాదాం."

దీనిలో ప్రేయసి కేవలం ఊహాప్రేయసి గాదు దీనిలోని ప్రేమ అహంకార ఆవాదికం కాదు శారీరక తృప్తిగా వర్ణన సించదు సర్వచరాచర సృష్టిజాలాన్ని ప్రేమించడం నేర్పు తుంది. సోషలిస్టు సమాజ నిర్మాణ కృషిని పరిపూర్ణం చేస్తుంది. "మానవ జీవితంలో అందులోనూ క్రామిక జీవనంలో ప్రేమ ఎంతో అందమైన పాత్ర పోషిస్తుంది. ఎంతో శక్తిమంతమైన పాత్ర వహిస్తుంది. శ్రీ పురుషులు సమానంగా కలసి మెలసి సామాజిక జీవనంలో పాల్గొనే కళాత్మక చిత్రాలు అందివ్వడమే ఉత్తమ ధర్మమూ, సామాజిక ప్రగతికి దోహదకారి అకృత్రిమ ప్రక్రియా బాతుంది." అన్నాడు శేషేంద్ర. 17

"సోషలిజం నిర్మాణం కొరకు నేలను కుత్రం చేయడానికి మనమిప్పుడు గురుతరమైన పన్నాహాలు చేస్తున్నాం, కానీ మన శ్రీలు సంపూర్ణ సమానత్వాన్ని సాదించినప్పుడు మాత్రమే ఆ హీనమైన, మూర్ఖతాపాదకమైన, అనుత్పాదకమైన పని ముంది విమోచన చెందిన శ్రీలతో కలసి కొత్త పనికి మనం పూనుకొన్నప్పుడు మాత్రమే సోషలిజం నిర్మాణం ప్రారంభమవుతుంది." అన్నాడు లెనిన్. 18

ప్రాచీన కావ్యాలలో వగరార్థవ శైలి పుష్కలంగా ఉన్నది. వర్ణనలు సాధారణంగా ఇతివృత్త సంగీత విధానాలకు అనుగుణంగా ఉంటాయి. ఈ ఇతివృత్తంలో స్థావర అంగమాతృకమైన ప్రకృతి, ప్రతీకలుగా ప్రయోగించబడి కావ్య పరమార్థ వ్యక్తమవుతుంది.

ఈ విధంగా ఈ ఆధునిక ఇతివృత్త ఆధునిక యుగ చైతన్య ప్రతిపాదకత్వం వస్తువుతో, ప్రాచీనీకీకరణ లక్షణాలు అంతస్సుత్రంగా స్వీకరించి వర్ణన సంపన్నత పద్ధంతానికి సమన్వయాత్మకమైన ప్రక్రియలో సాగింది. “ఇతివృత్త స్వరూపంతో నిర్వహించే వస్తువు ప్రతీకాత్మకతను సందిగ్ధంగా ఆధునిక కవిత్వంలో అగ్రగాములు అందుకునే శిల్ప సృష్టానం; కావ్యమంతా ఒక పస్తాకర్త కేనే ప్రయోగం”¹⁹ ప్రాచీనీకీకరణానికి ప్రతీకాత్మక ప్రవృత్తి మానవుడు కేంద్రంగా తాత్విక ప్రపంచ ప్రాధాన్యంపై వివక్షిస్తూ విశ్వజీవితను సాదించడానికి వినియోగించబడింది.

ఆధునిక ఇతివృత్త యుగ యుగాల సంప్రదాయ విశ్వాసాలతో కావ్య సాంకేతిక రంగాలలో సాగించిన ఎజయాల ప్రభావాలతో పాటువాదం పునాదిగా ప్రపంచించబడిన వివిధ సిద్ధాంతాల ప్రభావాలతో తర్జియైపోయిన ఆలవాదులైన నేటి మానవుని జీవితాన్ని వివిధ కోణాలలో సునిశితంగా పరిశీలించగలిగిన ప్రతిభా వ్యక్తులు కలవాడై ఉండాలి.

ప్రాచీన ఆధునిక సాహిత్యాలను అవలోకనం చేసి అభివ్యక్తిలో ఆధునికతను సంవాదించడానికి అభ్యాసం చేసిన వారై ఉండాలి. అందుకే మహా కావ్యకర్తలు ‘మెయ్యారిటీ ఆఫ్ మైండ్’, ‘మెయ్యారిటీ ఆఫ్ మానర్’, ‘మెయ్యారిటీ ఆఫ్ లాంగ్వేజ్’ అవసరమన్నారు. టి. యస్. ఇలియట్²⁰

“ఇతివృత్త నిర్మాణానికి బాధ్యత వహించే కవి కావాలి, కేవల అబద్ధి నా పయస్వి, నా పాండిత్యం, నా ప్రతిభ, నా అసభవం సర్వం విడిచి మూల గొలుతున్న పోషి నా రక్త ఈ ఇతివృత్తం. ప్రపంచ మూలం, వాళ్ళ చరిత్ర, వాళ్ళ జయపతయార్జి, వాళ్ళ భూత ముషాద్దర్తమానానీ అన్నీటినీ అనుభవజ్ఞాన నేత్ర దృష్టిలో అవలంబించేవి ఆ శిల్పకళలు. సుందీ ఈ కావ్యరక్తం పొందాను. ఇది ఈ శతాబ్దం ఇచ్చిన వాట. శేషేంద్ర మూలం ఆయన అసూయగాన్ని చాక అత్య విశ్వాసాన్ని తెలుపుతున్నాయి.

“ఎపిక్ యు టు ఈ మురుర్ దత్ స్పెండోరియర్ వాయిస్ విత్ పింగ్స్ ఎట్ ఇట్స్ హై, టి ఇర్లీ ఆఫ్ మ్యాన్ ఆన్ అషర్ ప్లానెట్”²¹

సూచికలు :

- 1) కె. ఆర్. శ్రీనివాస ఆయ్యంగార్ అండ్ ప్రేమానంద కుమార్ : ఇంట్రడక్షన్ టు ది స్టడీ ఆఫ్ ఇంగ్లీష్ లిటరేచర్, పేజీ-127.
- 2) కావ్య మీమాంస 2 - 8.
- 3) జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం : ప్రథమాంధ్ర మహా పురాణము, పుట-35
- 4) పై. పుట-35.
- 5) ‘సందివి’ త్రైమాసిక పత్రిక, జూలై-1981.
- 6) నా దేశం నా ప్రజలు, ముందుమాట, పుట-1.
- 7) ఈశ్వర సాహెబ్ [నా దేశం నా ప్రజలు, ముందుమాట నుండి గ్రహించాను.]
- 8) దండి : కావ్యదిర్ఘ, పుట - 8, 9
- 9) నా దేశం నా ప్రజలు ముందుమాట నుండి గ్రహించాను.
- 10) వీరేంద్రకుమార్ జైన్ : ఆకుల సుబ్రహ్మణ్యం (సంపా) : యుగకవి శేషేంద్ర, పుట-1.
- 11) నా దేశం నా ప్రజలు (ఎమెస్కో)-ముందుమాట, పుట-13.
- 12) ఆర్. యస్. సుదర్శనం ఆకుల సుబ్రహ్మణ్యం(సంపా.) యుగకవి శేషేంద్ర, పుట-9.
- 13) “యూవాకాశాపరపతి రసాన్ రసయదుం కాచిత్ కవీనాం నివాద్యుష్టి / నవేతి షణ్ణే షణ్ణే మాతస్తై జగత్యామాత్ర యుతీ” - అభినవగుప్తుడు
- 14) సు. పన్ను ఆధునికత - ఒక వివేచన (వ్యా.), ‘సాధన’ మాస పత్రిక, జనవరి, ఏప్రిల్ - 1980.
- 15) మొదటిసారి తెలుగు కవిత్వంలో నా దేశం నా ప్రజలు కాన్ని స్థానంలో నోవల్స్ దృక్పథంలో ప్రేమను ప్రతిపాదస్తే వాన్ని నా వీరవచన బకాసురులు రామాంబి పొయటిని పాదించాయి కవిసేన మేనిఫెస్టో, పుట - 138.
- 16) జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం అభిన రోచనము పుట - 56
- 17) కవివ మేనిఫెస్టో, పుట - 136.
- 18) సహిత ఉద్ధరణ - పుట-65.
- 19) జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం ‘సువర్ణ తిలకం’(వ్యా) నారాయణ రెడ్డి 50వ జన్మదినోత్సవ సంచిక, పుట-18.
- 20) ఆర్. పోయెట్రి అండ్ పోయెట్స్, పేజీ-59.
- 21) శేషేంద్ర కర్మ : ఇన్ ది ఫెన్స్ ఆఫ్ పీపుల్ అండ్ పోయెట్రి, పేజీ - 37

ఘంటారావం

శ్రీ సోమసుందర్

అదే ప్రభాత మంత్రం, ఘంటారావమై
ఈ చరమ దళాబ్ధానికి స్వాగత గీతమై
ఆగామ శతాబ్ధానికి ఆహ్వాన సంగీతమై

కాలం - కరవారమై, ప్రచండ తేజో విస్ఫారికమై
ఇరులను పోగుపెట్టిన వర్తమాన తరువుల నీడలలో
కృతక దారిద్ర్యాల్ని, కృదంత అధికార దాహాల్ని
వరిమార్చే ప్రభాత మంత్రమై - ప్రళాంత తంత్రమై ....

మందాకినీ తరంగ మాలికల మందాక్రాంత గానమై,
గోదావరీ సరిత్పూర్ణ విమృశ్ణా లాస్యమై,
సమస్త వదీమ తల్లల సరిత సగల తరంగమై,
అదే ప్రభాత మంత్రం - అభిరుదన మంగళాచరణమై ....

నా జాతి జమల నరాలకే జల వేగా లందిస్తూ
ప్రజ్ఞాత పోకార్చే నవయుగ తాండవకేళి స్పందనమై,
ఆకలిని కన్నీళ్ళని కదగండ్లని తొలగిస్తూ
జవనత్వా లందించే జలశక్తి ప్రస్ఫుట నాదమై ....
ఇదే చరమ దళాబ్ధపు బుచ్చిర ఘంటారావం!

మునివాకిట గులాబి పొదపై వాలిన బుల్బుల్
వినిపించే ఆహ్వాన గీతం సాక్షిగా ....
శీతుపు పొలిమేరల గళం పట్టుకుంటున్న కోకిలల సాక్షిగా -
ఆహ్లాదానికి ఆహ్వానం పలుకుదాం ....

దారి పొడుగునా పూసిన నారిజలు
మన తలలపై కురిసే పున్నాగం పరిమళ కిరణాలు
అలతోడయ ఆశ్లేషగతో మరలిపోచే మర పొన్నలు
నిజం సుమీ పుష్పాలు కుకంజ్రాలు తలపెట్టవు!
ఎన్నడూ చెట్లు ఆసక్త్య వాగ్దాన లందించవు!
సువాసనల కోసం చెట్ల నీడల నివసించే
సర్పాలే రెండు నాల్కల వంచకులు ....

ఆగామ శతాబ్ధపు నవ్య విభాతంలో
పొన్నచెట్టు కొమ్మల క్రినీడలలో
దొంగ చీరలు వసేమిరా వ్రేలాడవు

.. వుదై నా పరే వర సకుల మానాలతో
పరిహాసా లాడలేదు!

తా? ఎన్నడూ ఎగతాళిగా మారబోదు!
దెక్కలు మెలిచిన కాలాన్ని ఇక్కడే బందించి
రెక్కలు మెలిచిన కాలాన్ని యిప్పుడే ఎగరేదాం!
వర్తమాన కవితా ద్వానలో నీ ప్రతిబింబ!
శతదా విచ్చిన్నమై పోయిందిని -
ర్తమాన శతాబ్ధం నీ కందించి స్వప్నాలు
వాదరసం బిందువులై విశీర్ణమై పోయాయిని
గుండెలు కలపట్లుగ బుమిలిపోవడం పవిగిరాదింక!
గడుస్తున్న కాలంలో ప్రతి ఉదయమూ
పరాకాలిక రాగాలున్నాయని భ్రమ పెట్టింది,
పురాతనతాళ అనురాగబంధం లనుకుంటూ
పరవసించింది! విషతిక్త కళాయాల నివృత సంధ్యా యవనికలు
కొత్త వల్లవి ఆలపిస్తాయని నిరీక్షించింది ....
కావి మానవ వంశం విహ్వలిత బింబమై పోయింది -
ఎండిపోయిన వెదులు బిడెమై - పర్వానికి వర్షానికి నడుమ
సార రాహిత్యం సీదబించింది -
ఆళా సగలర్నం శీర్ష వృక్షం ప్రసరించింది -
ఈ శతాబ్ధ మొక వేణువుగా
సుస్వరాలను ఆయత్త మొరబుచ్చుకొన్నా -
అలాపన స్తంభించి పోయింది!

సలయ కిరణాలా నోవ్ అగ్ని స్నాతకై పోయాయి నిన్ను,
సజీవ సమాహారం తాడస్మి రాశిగా మారింది నిన్ను
రొదినోడ్లంతా మూలమై సప్రపక్త ఇంకా లేవలేదు!
పొట్టి విహ్వల - సుహాస్నై రియలేదు ....

ఈ హత్యాకాండల పిత ప్రాంతాలు విస్మరించు
ల్పరాగమనల పంటి ఈ అంధకారంలో
వసుమతి నవ పదువై నిలస్తుంది నీ ప్రయోగ -
నీ కోసమే చివ్న పల్లకాల పల్లకీ
హిందోళ రాగచ్ఛాయలో మెదులు లందిస్తోంది!
ఇంద్రదాస మండరి దావమై గుమ్మంలో నిలచింది!

నిరీహు లెరుగని ఊహించలాలలో
 రంగు రంగుల మేఘాలు ఆరిపిస్తాయి మోహన రాగం!
 విచ్చేసింది నేడే ప్రభాత మంత్రమై మంటారావం!!
 మని సమీప గతం కావ దగ్గమై వివర్ణమైంది
 ప్రతి రోడ్దూ కన్నీటి మడుగులో ములిగింది
 కుల కార్పిణ్యాల సంకుల వీధులు
 వికల స్వప్నాలు ముంచిన సుదీగుండాల వ్యాకులం
 ప్రతి సుందర భవనమూ విహ్వలించింది నౌకాభంగమై
 చిగిరించిన పవన చెట్టు చిటారి కొమ్మలలో
 మడిపాలు నిర్మించుకొన్న మధుకోశాలు
 మాడిపోయి డుల్లిపోయాయి కులాగ్ని జ్వాలల్లో!
 విద్యుల్లతా చేలాంచలాల జలదాంగనలు
 విశీర్ణ హృదయాల సురభిః సీరాజనాలు-
 వికర జీవన పరాభూతులైన బాన్స గగనాలు
 గత వైభవం దీప విర్యాని గండాలు....

ఇప్పుడే ఉద్వాసన వలుకుదాం - విషాద కంఠాలకు!
 ఇప్పుడే ఆయత్త మవుదాం - ఆరోగ్య ప్లానానికి!!
 అనంద గానానికి....
 చైతన్యం - సమైక్యం, జన విప్లవ చరణాలై
 ఈ వనాంతర పాదపాల సన్నిధిలో
 ప్రతి కుట్రల విరానంలోనూ ఆకావర్తిత శృంగ వమూహమై -
 కవితా గంధమాదనంపై గళ మంజూషల భద్రాననం!
 సురభి వనమానాల స్మితరేఖల ఆవిర్భావం!
 కారుణ్య కల్పద్రుమ వ్యాయంలో విశాంత సంగీతం....
 ఇదే సవ్య ప్రభాత మంత్రమై
 నూత్న శకారంభ మంటారావమై
 నవ మానవ హృదయ తోరణమై
 వ్యవస్థమై ...
 గానమై ....
 కావ్యమై ....

వంచనాశిల్పం

అస్తవ్యస్తమైన కథలా
 ఉందో జీవితం-
 అమనితోనే మొదలయిందీ కథ
 కానీ--
 అర పేజీ దాటిందో నేడో
 అప్పుడే మొదలయింది టార్గెట్!
 కవిత్వంలో 'పటుత్వం' తప్పింది.
 పాతూ రెండూ విభిన్నాలు-
 మిగతా పాతలన్నీ చెల్లాచెదురయి
 టెంపో సర్వ గాశ మయింది.
 మామూలు మాత్రం కన్నయి-
 సస్పెన్స్ పొర కప్పకొన్నా
 ముగింపు, సర్వచాస్స కోల్పోతోంది.
 అందుకే--
 కవిత్వ ప్రతి బండరాయి
 శిల్పం కాదన్నాడు--
 ఈ కథని ఏ పాఠకులు ఆదరిస్తారని?

శ్రీ పురిజాల సుధాకర్

విముందని?

రాళ్లలో
 విముందని
 కళ్ళప్పగించి చూస్తావు వాటికేసి--
 రాలిపోయిన
 ఆకుల్లో
 విముందని
 ఆలోచిస్తూ కాలం గడుపుతావు
 వాటిని గురించి--
 బీటలు వారిన
 భూముల్లో
 విముందని
 పెదకుతావు లోతుగా వాటిల్లో--
 గడ్డి మొక్కలు
 పూచిన పువ్వుల్లో
 విముందని
 బంగారంలా మురుసుకుంటావు
 వాటిని కోసుకుని--

శ్రీ ఉమ్మిటి విఘ్నేశ్వరరావు

చలిచీమలు

శ్రీ కొచ్చర్లకోట వెంకట సుబ్బారావు

కర్మాగారంలో ఓ యంత్రం తయారయితే అది ఏదో ఒక పని మాత్రమే చేయగలుగుతుంది. కానీ అదది అనే యంత్రం అలా కాదు. అన్ని పనులు చేయగలుగుతుంది. చెయ్యాలి కాబట్టి. చేయలేనినాడు ఆ యంత్రాన్ని కనడెం చేసి మరో యంత్రం తెస్తాడు మగాడు. 'కార్యేషు దాసి, కరణేషు మంత్రి' — అని చెబుతూనే అదది చెయ్యాలి అష్టావధానాన్ని గురించి చక్కగానే సిద్ధపెట్టాడు.

తిరడిలు

దబాయంపులు

దిగమింగే

యంత్రం ఈ సృష్టిలో ఒక్క అదేదే. ఈ యంత్రం పనితనాన్ని బట్టి ఎన్ని అందమైన పేర్లు సృష్టించారు మగ రచయితలు.

“కామిని”

కుత్పిత మనోభావాలకు ప్రతీకగా మగవాడు ఆమెకు పెట్టిన మరో ముద్దు పేరు.

అర్థాంగే కాదు వెలయాలు కూడా ఎప్పుడూ తన కామాన్ని గురించి చెప్పుకోదే! అలాంటప్పుడు ఆమెను, 'కామిని' అని ఎలా అనగలిగాడు.

ఆమె అధరాలు మధుసూత్రంని, ఆమె కళ్లు కై పెక్కించే మధు పని, ఆమె క్రీగంటి చూపులు మన్మథ బాణాలని ఆమె పరివ్వంగం తూగుటయ్యాలని వర్ణిస్తూనే తన అటవిడుపుకు అలంకరగా ఉపయోగించుకుంటూ వచ్చాడు. తనకు అపాదించిన ఉపమానాలకు తను ఎక్కడ తులతూగలేకపోతానో అని ఊణం ఊణం కృంగిపోతూనే పురుషుణ్ణి సంతోష పెట్టేందుకు నదా నర్వదా ఆమె ప్రయత్నం చేస్తూనే ఉంది.

“నవికా!” అంటూ అర్థాంగిపై చెయ్యి వేళాడు తేజవరావు.

కాలసర్పం ఋషి గొట్టినంత భయపడింది సవిత. అయినా భయం బయట పడనీయలేదు.

“నవికా! ఎంతపేపు చెప్పారీ” అంటూ మరి కాస్త దగ్గరకు జరిగాడు.

అయినా ఆమెలో చలనం లేదు. బటన్ నొక్కగానే ఆదే యంత్రంగానే ఇంతకాలం ఆమె ఉపయోగపడుతూనే వచ్చింది. కానీ ఈ మధ్య ఆమెలో ఆ శక్తి నశించిపోయింది తనకు ఓ మనసు ఉందనీ అది ఎదురు తిరుగుతుందని గ్రహించగలిగింది. అందుకే ఆమె ఉంకలేదు, వంకలేదు. ఆమె అలోచనలు తెగలేదు.

మృష్టాన్న భోజ్యపదార్థాలు చేసేందుకు ఓ వంటమనిషి

సవర్య చేసేందుకు ఓ దాసి

'అకలి' తీర్చేందుకు ఓ రంధ

మగవాడికి కావాలి.

'ఆర్ ఇన్ వన్'గా పనిచేస్తున్న ఒకే ఒక యంత్రం అదదిగా గుర్తించాడు మగాడు. ఆమెను అలాగే మరచాడు.

వలుపుతాడు కట్టించుకున్న వకువైన ఎప్పుడో ఒకప్పుడు తల విదిరిస్తుంది. వలుపుతాడు కట్టించుకున్న అదది అలా కూడా చెయ్యటానికి వీలేదు. తాళి కట్టించుకున్న పాపానికి ఈ దేశంలో ఎంతమంది అర్థాంగులు ప్రతి రాత్రి 'రేవ' చేయబడుతున్నారో ఈ చరిత్ర పుటలలోకి ఎక్కలేదు. తనకు ఇష్టం లేకుండా జరిగే ఏ కృత్యమైనా అకృత్యమే. 'రేవ'గానే భవిష్యుంది అదది. అందుకే సవిత ఈ రోజు ఎదురు తిరగాలని నిశ్చయించుకుంది.

తేజవరావు పంటికాలుపై లేచాడు. ఆమె విషయంగానే ప్రక్కకు తొరిగింది.

'పగలు చేసిన పాపం రాత్రితో సరి' అంటూ ఆమెను మరికాస్త సమీపించాడు. పనితకు ఆ ద్వంద్వార్థం కింవరం కలిగించింది. ఆమె నిలదీసి అడగాలని నిశ్చయించుకుంది.

“జరిగినదానికి మీరు శూన్యం చెప్పారీ. అప్పుడే మీరు ఆశించింది పొందగలుగుతారు.” ఖండితంగా చెప్పింది.

'శూన్యం' మాట విన్నగానే తేజవరావు బాంబు పడ్డట్టు ఉలిక్కిపడ్డాడు. భర్త భార్యకు 'శూన్యం' చెప్పటమా! ఇంత

వరకు ఏ భర్తా ఏ భార్యకూ అలా చెప్పిన దాఖలాలు లేవే! ఇంత అనందరంగా మాట్లాడుతుండేమిటి? అనుకున్నాడు

“భార్య భర్తల మధ్య క్షమార్పణ ఏమిటి?” గంభీరంగా అన్నాడు

“ఏం భార్య భర్తలయితే మాత్రం మనుషులు కారా! తప్పు చేసినవాడు క్షమార్పణ చెప్పటం లో మ్యానకా భావం ఎందుకు?

సవితి అన్న మాటల్లో యదార్థం ఉందని కేశవరావుకు తెలుసు. తను జీవితంలో చాలాసార్లు ‘సారీ’ చెప్పాడు

“కేశవరావుగారూ!” మిమ్మల్ని అయ్యగాల రమ్మంటున్నది. ఆచందర్ చెప్పాడు

ఆచందర్ మొహం చూడగానే కేశవరావుకు యమభయం గుర్తుకు వచ్చాడ. అసలే ఆఫీసర్ చంద కాననుడు. మిమ్మల్లో ప్రొద్దు క్రుంగిన మొహం వాడూనూ అనుకుంటూ చూస్తున్న పైలు ప్రక్కన పెట్టి గదిగది ఆఫీసరు గదిలోకి వెళ్ళాడు. వినయంగా చేతులు కట్టుకుని నిలబడ్డాడు. ఆఫీసు తల పూచుకుని ఏదో పైలు చూస్తున్నాడు. కన్నెత్తి కేశవరావుపై పూచాడేమిటా కొంచెంపేపు వెయిట్ చేసి కేశవరావు సన్నగా చగ్గాడు. అలాన్నా తనపై పూచాడని అతని ఆశ.

“ఏమోయ్ కేశవరావు! ఎంతసేపు అయింది వచ్చి?” ఉపోద్ఘాతకంగా అన్నాడు.

“వదిలోపే ఎచ్చాన్ సార్! వినయంగా సమాధానం చెప్పాడు.

“ఆఫీసుకు ఎప్పుడు వచ్చావని కాదు నేను అడుగుతా! ఈ గదిలోకి ఎప్పుడు వచ్చావు అని?”

“చాలాసేపు అయి ది సార్!”

“అయితే ఎందుక చెప్పలేదు? ఓహో నేను ఏ పైలు చూస్తున్నానని....?” గుంధరంగా అన్నాడు

“లేదు సార్! జస్ట్ అలా నిలబడ్డాను మీరు చూస్తూ కదావి”.

“నేను కాన్ఫిడెన్షియల్ పైలు చూస్తున్నానని తెలియదా? తెలిసే రహస్యాలు తెలుసుకుందామని తొంగి చూస్తున్నావా?”

“నో సార్! నో! నాకు అలాంటి ఉద్దేశ్యం లేదు సార్!”

“నాకు తెలుసు నా మొగుడు నన్ను గూటిస్తూ మెమో ఇస్తే ఎలా చివాట్లు పెట్టాడా చూద్దాం అని నువ్వు దొంగ చూపులు చూస్తున్నావు.”

“కాదు సార్! మిమ్మల్ని డిస్టర్బ్ చెయ్యటం యిష్టం లేక మెదలకుండా నిలబడిపోయాన్ సార్!”

“అర్ రైట్! నువ్వు చూసినా చూడకపోయినా ఈ రిపోర్టు నువ్వు చూడాలిందే! ఇదేమిటో తెలుసా?”

“నో సార్! తెలియదు!”

“తెలుసుకోవాలియ్. ముఖ్యంగా నువ్వు తెలుసుకోవాలి. నా మొగుడు అంటే మన యం. డి. నాకు అక్షింతలు వేస్తూ రావిన రన్ - టర్ అంటే ముద్దు ముద్దుగా ముక్కు చివాట్లు పెడుతూ యిచ్చిన మెమో!” అంటూ ఆఫీసర్ పీకాంబరం వెర్రి మొహం పెట్టాడు

యం. డి. గారు ఆఫీసర్ ని తిడిశే అందుకు తనెందుకు బాబ్బుదో కేశవరావుకు అర్థం కాలేదు. అయినా పైకి ఎలా ఆసగలడు?

“నువ్వు చేసిన విర్తాకం అంతా ఇలానే ఉంటుంది కేశవరావు! అర్బంట్ ఫైర్ స్వరగా ఎటవ్ చెయ్యాలి అని నీకు చెప్పానా? అది ఇంతవరకు అమోఘించలేదు అది ఎరడటం పంపలేదు అంటూ ఆయనగారు కోరి రాతలు రాసి నన్ను సంజాకు తీస్తూ శ్రీమణం పంపాడు.”

“నేను మీరు చెప్పగానే ఫైర్ ఫుటవ్ చేశాను సార్!” పంగి పంగి వినయంగా సమాధానం చెప్పాడు.

“మరైతే ఏమయినట్టు ఆ ఫైర్ పైకి ఎందుకు పంప లేదు?”

“సంతకానికని మీ డేబుల్ మీద పెట్టాను సార్. 15 రోజులయింది మీరు విజీగా ఉండి పైన్ చెయ్యలేదనుకుంటా?”

“అవును విజీగా ఉన్నాను. సంతకం పెట్టలేదు ఫైర్ డేబుల్ మీద పెట్టగానే సరిపోయిందనుకుంటున్నావా? ఈ కీకా రెజ్యూం ఆ ఫైర్ ఎక్కడ వది ఉందో! చూడు ఈ డేబుల్ నిండా ఫైర్స్ ఎవ్వని చూడను” అంటూ డేబుల్ పై ఉన్న ఫైళ్ళని చిందరవందరి చేశాడు. ఆయన చెయ్యి విసురుగా తగలటం వల్ల ఒకటి రెండు ఫైర్స్ గ్రింద పడ్డాయి వాటిని తీసి కేశవరావు చుట్టి డేబుల్ మీద పెట్టాడు

“ఏం మాట్లాడవో! ఏమిటి నీ ఎక్స్ప్లనేషన్. ఫైర్ మీద సంతకం అయిందో లేదో చూడాలి న బాధ్యత నీకు ఉందంటావా లేదా?”

“ఉంది సార్!”

“మరే తే ఎందుకు నా సంతకం తీసుకోలేదు? ఎందుకు డిస్సాచ్ చేయించలేదు. ఇప్పుడు నీకు మెమో యిస్తాను. నీ సమాధానం సంతృప్తికరంగా లేకపోతే నిన్ను నన్సెండ్ చేస్తాను. ఆ తర్వాత పైకి రాస్తాను. ఆ తర్వాత ఎంక్వయరీ జరుగుతుంది. ఆ పైన నీ ఉద్యోగం ఉంటుంది. లేదా కార్యకర్తగా మారవచ్చు. అప్పుడు కళ్లు తెరుస్తావు? అవునా?”

“లేదు సార్! సారీ సార్! తప్పిపోయింది. ఇంత జరుగుతుందని నేను అనుకోలేదు. ఏదో వసుల పత్తిడిలో నెగ్గెట్ చేశాను. ఇకముందు అలా జరగదు సార్! ఈసారికి క్షమించండి సార్! అయ్యో వెరీ వెరీ సారీ!” అంటూ ప్రాదేయ వదులుంటే కళ్ళనీళ్ళ వర్షంతం అయింది కేశవరావుకు.

“సరే! నువ్వు ఇంత కాలం ఎంతో సన్నియంగా ఎవరి దేశాన్ని కాపాట్టి ఈసారికి ఇలా పదిలేస్తున్నాను. ఇకముందు కాస్త జాగ్రత్తగా వర్క్ ఎటెండ్ అవుతావు. లేకపోతే చిక్కుల్లో పడతావ్” అంటూ హెచ్చరించాడు.

కేశవరావు దిగులుగా వచ్చి పేటలో కూర్చున్నాడు. ఆ రోజంతా ఏమీ వని చెయ్యబుద్ధి పుట్టలేదు.

ఎంతసేపు ఆలోచించినా తన తప్పు ఏమిటో అర్థం కాలేదు. ఆఫీసర్ చెప్పిన వని వెంటనే చేశాడు. ఫైల్ దేయిల్ మీద కూడా పెట్టాడు. ఆయన సంతకం చేయకపోతే తన తప్పు అంటాడేమిటి ఆ క్రాఫ్టుడు? చెయ్యని తప్పుకు తను బాధ్యత వహిస్తూ క్షమించమని అడిగాడు. అప్పుడు గానీ ఆఫీసర్ ముండా వాడు పడలేదు.

ఈ ప్రసంగంలో ఎంత దోపిడి జరుగుతోంది!

ఇలా అనుకుంటున్న కేశవరావుకు తెలియని విషయం ఒకటి ఉంది. అది ఏమిటంటే తనూ ఈ దోపిడి వ్యవస్థలో భాగస్వాముడుగా ఉన్నాడన్న విషయం తెలియదు. తనూ యిలా ఎంతమందిని చెయ్యని నేరానికి క్షిప్తున్నాడో కేశవరావుకు తెలియదు. ఆ విషయం అతని భార్య సవితకు బాగా తెలుసు.

తను సుఖంగా గడిపిన రోజులు ఎన్ని? అని సవిత ప్రశ్నించుట వన్నవ్వుడల్లా ఎప్పుడూ సమాధానం దొరికేది కాదు. ముఖ్యంగా పెళ్ళయిన తర్వాత ఒక్కరోజు కూడా సుఖవద్దానని ఆమె అనుకోలేదు.

పెళ్ళి చేసుకొన్న మగవాడు పెళ్ళి చేసుకోని ఆడది సుఖవడతారు. మగవాని సుఖాలకు ఎక్కడ లోటు వస్తుందో అని ఈ వ్యవస్థలో ఆడదానికి పెళ్ళి అవసరం అని నొక్కి చెప్పారని సవిత బచ్చితమైన అభిప్రాయం.

రూము బొడ్డు ఉండనగా లేచి కాఫీ కలిపి ప్లాస్క్-లో పోయ్యడంతో మొదలవుతుంది దినచర్య.

పిల్లలిద్దరిని బెడమించి లేపేందుకు పగం అలిసిపోతుంది.

“మమ్మీ! రాత్రంతా ఏవో పిచ్చి పిచ్చి కలలు. ఇప్పుడే కాస్త విద్ర వట్టింది. కాసేపు పడుకుంటాను మమ్మీ!” అంటూ మారాం చేస్తాడు పెద్దవాడు రవి.

“మమ్మీ! రాత్రి నేను ఒక గంటసేపు ఎక్కువ చదువు కున్నానుగా. సురో గంట పడుకుంటే గానీ విద్ర చాలదు” అంటాడు చిన్నవాడు వాసు.

పాపం పిల్లలు అలిసిపోయారు అనుకుని ‘అలానే’ అంటూ మళ్ళీ పసలో పడుతుంది.

వనిమనిషి ఒకరోజు పస్తే మర్నాడు నాగా పెడుట చి. అదేమిటన గట్టిగా అంటే “మరిచ్చే ముష్టి అరవై రూపాయలను నేనూ కాబట్టి ఉదయ సాయంత్రం బిగడెను ఒక్క రోము తున్నాను. ఇదే కూడా! పోతే నా రోడ్ లో నా వానిస్తాను” అంటూ బెదిరిస్తుంది వనిమనిషి సజ్జగానే నువ్వు అంటే చేస్తుందేమో నోరయ్యతో వేడి వేడి కాఫీ ప్లాస్క్ లోంచి గ్లాసు లోకి వంపి నింపాడగా అంటుంది. “రైతా! ఇప్పుడు నేనేమన్నానని? ఏదో ఆఫీసు వున్న రోజుల్లో పస్తే చాలు. కలవు రోజు ఎలానూ నేనే తోముకుంటాను.” అంటూ నచ్చ చెబు తుంది. పిల్లర్ కాఫీ గొంతులో వడేటప్పటికి రైతా గొంతు మార్దవంగా మారుతుంది. హమ్మయ్య ఇక వర్షాలేదు. వని మానదు అనుకుంటూ సవిత రమ్మ, వసులను విద్ర లేపేందుకు మళ్ళీ పక్కం దగ్గరకు వెళుతుంది. అతి కష్టం మీద రెక్క పుచ్చుకొని లేపితే గానీ వాళ్లు సుంచం దిగరు.

వాళ్ళకు బ్రష్ల మీద పేస్టు వేయటం దిగ్గబ్బించి తనే అన్నీ చెయ్యటం అలా చెయ్యకపోతే వాళ్లు కాళ్ళారం చేస్తారు. పైం పైదా అయిపోతుంది చదువుకు బారొచ్చు. హోంఎదుర్క చెయ్యటం. స్కూల్లో మాస్టారు పేరెంట్స్ ని పిలిచి నీవాల్లు పెడ తాయి “ఏమీలే! బ్యా రర్తి రిద్దరూ చదువుకున్నాడు కదాని పిల్లలను నీయిస్తే ఇలా చదువు అలక్ష్యం చేస్తే స్కూలు పువ్వు ఏంగను” అంటూ ప్రిన్సిపాల్ పెత్త పెత్తగా చివాట్లు పెడితాడు.

ప్రస్తుతం నుంచి కాన్వెంట్లన్ని పిల్లల యోగ్యతను కాసుండా తల్లిదండ్రుల చీగ్రీటు చూపి పేట్టు యిస్తున్నాయి. చదువుకున్న తల్లిదండ్రులయితే యింది దగ్గర పిల్లల చదువు పట్టించుకుంటారు. అలా ఆలోచించటం వాళ్ళ తప్పు కాకపోయినా ఇన్ని బాధ్యతలు ఓ ఆడది వహించటం ఎంత కష్టం?

ప్రీతి విద్య ఎంతో అవసరం అని బిల్లిగుద్ది వాదించిన సవిత తన వాదనలో వున్న లోసుగు అనుభవంలో అర్థం చేసుకుంది.

చదువుకున్న ఆడది తన ఉరితాడు తానే ఎంపిక చేసుకుంది. ఏ చదువు రాకపోతే ఎంత హాయిగా ఉండగలిగేదో!

చదువుకున్న శ్రీ యింట్లో పిల్లలకు పాఠాలు చెప్పాలి.... బయట ఉద్యోగం చెయ్యాలి. ఇంత చేస్తున్నా శ్రీకి ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యం వచ్చిందా అంటే అదీ లేదు. తన సంపాదనపై తన ఎంపికాత్రగ హక్కు లేదు. అన్నీ భర్త యిష్ట ప్రకారమే జరగాలి. అందుకు తిన్నగా జరిగితే ఎవరి సంపాదన వారిదై నప్పుడు ఈ సంసారం ఎందుకు? ఎవరివై మొచ్చినట్లు వాళ్ళు ఉ దామందా పదక ల దాకా విషయం సాగదీస్తాడు భర్త. భర్త పవిత్రుడైన ఆడది ఉద్యోగం చేస్తూ వున్నా బ్రతగ్గడదా? లేన బ్రతుకు ఆడను లేని ఉత్తరం అయిపోతుంది మో ననే బయోతో యింక స్వాతంత్ర్యం ప్రసక్తి తీసుకురాదు తన చదువు తనకు ఎలా ఉపయోగపడి ి? మరింత బావినను చేపింది. మరింత చోపిడికి దోహదం చేపింది.

పూర్వం శ్రీ ఇల్లు నాలుగు గోడల మధ్య ఏ కష్టాలు అనుభవించేదో తెలియదు గానీ స్వేచ్ఛ అనే పేరుతో బయట ప్రపంచంలో వద్ద ఆడది మరింత నవ్వులపాలు అవుతోందని సవిక నమ్మకం. స్వేచ్ఛ అనే పేరుతో బంధనాలు పెరుకుందీ. మరిన్ని బాధ్యతలను నెత్తిన వేసుకుంది పూర్వమయితే యింటి వని చూసుకుంటే సరిపోయేది. మరి యిప్పుడో? ఇంటా బయటా చూసుకోవాలి. ఉద్యోగం చేస్తున్నది కదాని యింటి బాధ్యతలు ఏమైనా తప్పాయా అంటే అదీ లేదు

ఆడది చదువుపోవాలి అన్నాడు చదువుకున్న ఆడది ఉద్యోగం చేస్తే పెన్షన్లు ఉన్నట్లు తోడు అన్నాడు. చదువు ఉన్న తల్లి పిల్లలకు నాలుగు ఓరం ముక్కలు కేటకపోతే ఆ చదువు నార్థకత ఏమిటి అన్నాడు. ఉద్యోగం చేస్తున్నంత మూత్రాన యింట్లో వస చేసుకోరా ఏమిటి అంటూ ఆ ములన్నీ యదాతంగా అంటగట్టారు. ఇన్నీ బాధాతలు నెత్తిన వేసుకుని శ్రీ అనుమించే స్వేచ్ఛ ఏమిటో సవిక అర్థం కాదు శ్రీ స్వేచ్ఛ పేరుతో జరుగుతున్న కారాత్రమాలన్నీ జూడుబండ ప్రగతి లాంటివే అమెను ఊదిలోడి మరి త దిగజా ్తున్నాయి. పూర్వ అనుభవంపైన్న గిరామం, విశ్రాంతి కూడా ఈనాటి ఆడదానికి లేకుండా పోయి ి

తన ఆలోచనలు తనకే విచిత్ర మవిపిస్తాయి సవికకు. ఉద్యోగ స్టేషన్ గా, చదువు సభ్యతగా వరిగణించబడుతున్న ఈ లో. ింట్లో తి. ిద్దండుంటే ఏమిటి?

అవును ఎందుకు వద్దనదు? పగలంతా చేయాలిన్న యింటి పని ఉదయమే చేసి అపీసుకు వెళ్ళాలి. మళ్ళీ రాత్రి పని

చూచాలే. అలసి అపీసు మంచి రాగానే పిల్లలకు టిఫెన్ చెయ్యడం దగ్గర్నుంచి అన్ని పనులు నెత్తిన వదలాయి. కూలీ చేసే మనిషి 10 గంలు చేస్తుంటే ఉద్యోగం చేస్తున్న ఆడది 16 గంలు వని చేస్తోంది. ఇదేనా స్వేచ్ఛ? ఇంత చేసినా మగవాని జాటుకు లోసుకాక తప్పటం లేదు.

ఉదయం అపీసుకు వెళుతూ నిన్న తెచ్చిన పైక్కు తిరిగి తీసుకు వెళ్ళటం మర్చిపోయాడు కేశవరావు. అని ఆ రోజే డిస్చార్జ్ కావాలి వుంది అవటంతో ఇరవై కి మీ. మూటరు మీద ప్రయాణించి యింటికి వచ్చాడు.

“నిన్న అపీసు పైర్స్ యింటికి తీసుకు రావడం చూశావుగా! ఉదయం ఒర్ది చేతులతో వెళుతుంటే పైర్స్ తీసుకు వెళ్ళటం మర్చిపోయారండి అని గుర్తు చేయక్కర్లేదా” అని సవిక మీద విలుచుకు పడ్డాడు.

‘అమ్మింటి! నేను యింటా బయటా సతమతమవుతుంటే’ ఇది కూడా నా బాధ్యతే అన్నట్లు మండిపడతారేమిటి? అంటూ ఎదురు చెప్పింది. అతడు సహనం కోల్పోయాడు. దుర్భాషలాడాడు. జరిగినదానికి అమె సారీ చెప్పమంది. ఇది వారి వివాదానికి ఓ చిన్న కారణం.

“సవికా! చిన్న విషయాన్ని ఎందుకింత సీరియస్ గా తీసుకుంటావు? మా అపీసరు చెయ్యని నేరానికి నన్ను నిందించాడు. అయినా వాడు సారీ చెప్పలేదు. పైగా నేను చెప్పాలి వచ్చింది ఇది మామూలీ” అంటూ నచ్చచెప్పబోయాడు కేశవరావు

“అయితే బాధా భర్తల సంబంధం కూడా అంతే సాదారణ యజమాన్ బానిస సంబంధమా? ఇద్దరిలో ఎవరి తప్పు వున్నా బారే ఊమాపి. చెప్పాలంటారా? అయినా మీలో తప్పు లేనప్పుడు యజమానికి నా మీద సారీ చెప్పాలి అవసరం లేదు తప్పు చేసిన నుడు చెప్పకా తక్కువ వాడినా సారీ చెప్పి తీరాలి అలా చెయ్యకపోతే ఆ మనిషి ిస్కారిం లేస్తాడే”

అపీసర్ కు సబార్డినేట్, భర్తకు భార్య తలసంచటా ఈ వ్యవస్థలో వున్నట్ల సరి కేశవరావు వాదన. కానీ సవిక అందుకు ఒప్పుకోదు. అలా లొంగిపోవటం ఆత్మన్యూనతా భావం అంటుంది. ఆత్మాభిమానం చంపుకుని బ్రతకాల్సిన అవసరం లేదంటుంది అక్కడ అపీసర్ ముందు ఆత్మాభిమానం చంపుకుని ‘సారీ’ చెప్పటం యిక్కడతప్పు చేసి భార్యకు ‘సారీ’ చెప్పక పోవటం రెండూ కేశవరావు చేసిన తప్పులే. వ్యవస్థలో వుందని తలపంచటం కంటే వ్యవస్థను మార్చటానికి ప్రయత్నించాలి. అప్పుడే సరైన విధానంలో వ్యవస్థ తయారవుతుంది ఇంత విడమరచి అలోచిస్తే గానీ కేశవరావుకు తన తప్పు అర్థం కాలేదు—

నేరానికి శిక్ష లేదు

నువ్వు వేసిన బాంబుతో
చనిపోయేది నీ అనుచరులు కాదు
నువ్వు వన్నిన రాజకీయ చదరంగంలో
నష్టపోయేది నీ సంతతి కాదు
నువ్వు చేసిన కల్లీ నరుకుతో
మోసపోయేది నీ ఆత్మలు కాదు!
ప్రజాస్వామ్య వంశాన వయవిస్తూ
సమలావాద శంఖాన్ని పూరిస్తున్నవాడు
ఏ విద్రోహకుడో విసిరిన రాయికి పడిపోతాడు
ఏ హంతకుడో విసిరిన బరిసెకు బలై పోతాడు
ఏ దుండగుడో కార్చిన కాయలకు గురౌతాడు
అందుకు కారణాలు కోకొల్లలు
ఒకరోజు భాషా వుద్యమం
ఒకరోజు పుల మతాల వుద్యమం
ఒకరోజు మతా బలాల వుద్యమం
రాక్షస ప్రవృత్తితో రక్తపాత వుద్యమాలు!
ఉద్యమ విజయాలు విగత జీవులపై
ఆధారపడి వుంటాయి
విగత జీవుల సంఖ్యను బట్టి
ఉద్యమకాటలు ఉదృవించి
గాంధీని గుర్తు చేస్తూ
అహింసను బోధిస్తూ
మార్టిన్ లూథర్ కింగ్
నెల్సన్ మండేలాను
ఉదహరిస్తూ పుక్కిరిస్తారు!
మఖలో పుట్టిన పుద్యమాలు మఖలోనే గిట్టి
సముద్రాల్లోకి
శ్మశానాల్లోకి
ఎడారుల్లోకి కొట్టుకు పోతుంటాయి!
చీకట్లో జరిగిన మతలబులు
వెలుగున విచారణ కొస్తాయి.
వెలుగు చూసిన విచారణ ఫలితాలు
చీకటి పాలవడం వరా మామూలే!
నేరానికి శిక్ష లేనప్పుడు
ప్రతిఒక్క గ్యారంటీ లేదు!

నవంబరు

క్షేమం ఉరికొయ్యకు వూగుతూంది

క్షేమం అడిగావు కాబట్టి చెప్తున్నాను
ఉరికొయ్యకు వూగుతూంది
కారణం అడిగావు కాబట్టి చెప్తున్నాను
నన్నెందుకు పరికరించావో
నాకు అర్థమైంది!
నాకు అర్థమైందని నీకు అర్థమైంది
నేను వాగ్దానం వెలుగులో వెలిగి
వాగ్దానం అమలును చవిచూడనివాడిని
నేను తప్పబడుగులు వేసినప్పుడల్లా
నువ్వు బదేశ్ వదలిని తన్నుక పోతున్నావు
సమస్యకు రూప మిచ్చేవాడు
సమస్యను రూపు మాపేవాడు
ఒక్కడే ఆయినప్పుడు
చెక్కిన శిల్పం చక్కని రూపు దాల్చాడు!
ఆర్థికంగా ముందంజ వేళా మంటున్నావు
అందుకు విదర్శనం బదు పైపల నాడెం అంతర్దానం
ప్రతి ధర రూపాయితో మొదలయ్యాక
పైపల్లో పనేముంది!
తాగే నీటి సమస్య తీరిందంటున్నావు
ఎడారిలో ఎడారి ఓడ
వల్లధనం మోసుక వెళ్తుంటే
ఒయాసిస్సులో ఒక్కొక్క రీటరు నీరు
వంద రూపాయలు అమ్ముతూంది!
....
....
సమస్యలన్నీ నీ ముందు ఏకరువు పెట్టాను
ఏకరువు పెట్టని సమస్యలు నాకు వృష్టించి
సమస్యల వరిష్కారానికై
నిన్ను ఆశ్రయించే దారి చూపకు
వృష్టించిన సమస్యల వలయంలో
చిక్కి సతమత మౌతుంటే
బదేశ్ వదలిని దోచేవి
అంతర్దానం అవుతుంటావు!

చీకటింటి కథ

ఉత్తరం వెంటనే రాయాలని వుంది నన్నా
కాట్ట కొవి తెచ్చుకోలేని స్థితి నాది
ఉత్తరం రాయనివ్వని సాంఘిక స్వేచ్ఛ నాది
నీరుండదు
నివ్వండదు
సావిత్రినై
సక్కుబాయినై
వియ్యాన్ని వుడక బెట్టారి
ఆపీసు వేళకు నిద్ర లేచిన నా భర్త
అర్ధరాత్రి ఇంటికి చేర్తాడు
తాగని వాళ్ళతో తగు వేసుకోవడం
తాగిన వాడికి సరదా
తాగిన వాడి చెంపదెబ్బ
తాగని వాడి దెబ్బ కంటే రెండు రెట్లు అధికం
మత్తులో వున్న నా భర్తకు
ఆకలి వుండదని నాకు తెలుసు
ఆకలి నన్ను దహిస్తుందని ఎవరికి తెలుసు?
ఆకలి మరిచి చుట్టూ నిద్రపోతున్న
అన్ని ఇళ్ళకూ తెలుసు!
నన్నా నువు ఏడవకు
నువు ఏడ్చి ఏడ్చి
నీ గుండె ఆగితే
మా గుండెలు ఆగుతాయి
ఇక్కడ ఇల్లాళ్ళందరూ
ఒకటో తేదీ కోసం ఒకటే ఎదురు చూపు
నాకు అన్ని తేదీలూ ముప్పయ్యో తేదీలే!
నా ఏడుపును మాన్పించే మందు నీ దగ్గర లేదు
నీ వైద్యుడి దగ్గరా లేదు
అది నేనే తయారు చేసుకోవాలి
నలాంటి వాళ్ళకు పంచిపెట్టాలి!

ఆమె చూపు నీరొతుంది

అర్ధరాత్రి పోలీసులు వీధి వెలుగుపై లాఠీచార్జి చేసి
చీకట్ని దింపి
ఇంటిని ముట్టడించి
అమానుష క్రియలతో అదృశ్యం చేసిన తన విద్వ జాడను
నీ అదృశ్య హస్తమో
దృశ్య హస్తమో
అశరీర వాణో
వేళగాని వేళలో
అవరాత్రి వేళలో
మోసు కొస్తుందని
ఆమె ఇంటి ముందు కూర్చొని చూస్తూనే వుంటుంది
అప్పుడప్పుడూ చూపు నీరొతూ వుంటుంది!
బడికి హరం వేసి తల్లి చేతుల్లోంచి
పాదరసంలా జారిపోయే పిల్లాడిని;
గోధూళి వేళ గంగదోలు చిరు మువ్వల్ని
మోగించుకొంటూ పాలు కుడిసే లేదాడల్ని;
మనక చీకట్లో గూటికి చేరి
రెక్కలు రాని విడ్డల్ని రెక్కల్లో దాచుకొనే పక్షుల్ని
ఆమె చూస్తూనే వుంటుంది
అప్పుడప్పుడూ ఆమె చూపు నీరొతూ వుంటుంది!
బిస్కూ రైళ్ళ చప్పుళ్ళు
ఆమె ఆళకు చిగురులు తొడుగుతుంటాయి
కదిలిన ఆకుమా
కొలిచిన గాలినీ
కలురుకు అడిగి
పింపని పిలుపు వెంట పిలుపుకు అందనంత దూరం
ఆమె వెళ్ళిపోతూ వుంటుంది!
ఉదయార పోస్టుమేన్ ఆళం వల్లకి మోసుకొచ్చి
ఇంటింటా ఆపి
తన ఇంటి ముందు ఆగకుండా పాగడం
ఆమె చూస్తూనే వుంటుంది
అప్పుడప్పుడూ చూపు నీరొతూ వుంటుంది!

శ్రీ అడిగోవుల వెంకటరత్నమ్

శ్రీ వేదాంతం రాజగోపాల చక్రవర్తి

భారతదేశ చరిత్ర - రథముల వెలిష్టము

ఉపోద్ఘాతం :

“సప్తాశ్వ రథ మారాధం ప్రపంచం కళ్యపాత్మకం
శ్వేత పద్మధరం దేవం తం సూర్యం ప్రణమామహమ్”

అంటూ భారతదేశ ప్రజలు రథాబాధుడై లోక సంచారానికి బయలుదేరిన ఆ సూర్య భగవానుడిని అయిబోదయిలో ప్రార్థిస్తారు. ఇలా ప్రజలకు తెలిసిన ఆ సూర్య రథం గూర్చి ఎన్నో విషయాలున్నాయి. ఇంతేకాక అసలు రథం అంటే ఏమిటి? దాని స్వరూప స్వభావాలు ఏ విధంగా ఉంటాయి? అన్న ప్రశ్నలకు సమాధానాలు మన వాఙ్మయంలో ఉన్నాయి. ప్రాచీన కాలంలోనే కాక ఆధునిక కాలంలో కూడ రథ ప్రసక్తి ఏదో రకంగా సాహిత్యంలో చోటు చేసుకుంటూనే ఉన్నది.

శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానంలో “జగన్నాథుని రథచక్రాలు” అనే శీర్షికలో అట్టడుగు ప్రజల ఆవేదనను పై శీర్షిక ద్వారా సింబాలిజం దృష్టిలో రచించాడు. విశ్వనాథ తన ఆంధ్ర ప్రకృతిలో “వేగిక్షత్రము” అనే ఖండికలో “చిత్రరథస్వామి శ్రీరథోత్సవములో, దెలుగు పిల్లలు కత్తి త్రిప్పిరెపుడో” అని తెలుగువాళ్ళ బొరుషాన్ని ఆ రథ పండగలో రంగరించాడు. రథం అనేది లౌకికంగా వేటి ప్రజల వాహనంగా లేకపోయినా సంస్కృతిలో విల్పిపోయినది. దానియొక్క పుట్టు పూర్వోత్తరములు, వైభవ షణ్ణ దశలు సామాన్య వారకులకు అందించటమే ఈ వ్యాసోద్దేశ్యము—

రథాల ప్రస్తావనలు భారత వాఙ్మయం నిండా ఉన్నాయి. వేదాలు, వృకులు, ఇతిహాసాలు, పురాణాలు, సాహిత్యం ఈ విధంగా అనంతోన్ముఖంగా రథ విషయాలు దర్శనీయమవుతాయి. భారతీయ భాష లన్నిటిలోను ఈ రథ సంబంధ చర్చలు చోటు చేసుకునే ఉన్నాయి. మనకి లభ్యం అవుతున్న వాఙ్మయాన్ని ఆధారం చేసుకుని ఈ రథ చరిత్రను తెలుపుకోవచ్చు.

వేద వాఙ్మయం :

ప్రపంచంలో కొలి వాఙ్మయమైన ఋగ్వేదంలో రథం గూర్చి చక్కని విషయాలన్నాయి. అపూర్వ కల్పనలకు

ఆలవాలమై కొన్ని వాస్తవ విషయాలకు సాక్ష్యమై మరికొన్ని అధ్యాత్మిక భావనలకు ప్రతీకయై ఈ రథం నిల్చింది. వివాహ సమయంలో రథారోహణ చేయటం మనకి ఋగ్వేదం నుంచి కన్పడుతుంది

“పూచాత్వేతో వయతు హస్త గృహఃశ్వి

రాశ్వా ప్రవహతాం రచేన

గృహన్గచ్చ గృహ పత్నీ యదా సోవశి

నీత్యం వదత మాపదాసి” (10-85-46)

‘పూష చేయి వట్టుకొని విన్నచట మండి (పితృ గృహము మండి) మరొక దేశమును (భర్త గృహమును) పొందించు గాక! ఆశ్వములు నిన్ను రథం చేత వెళ్ళింతురు గాక!’ అని ఈ ఋక్కు అభిభాషణ. పెళ్ళి అయిన పిమ్మట కింకుకళార్మ లీదాడువులతో టాడిన రథంపై వదువును ఊర్పుండబెట్టి రథానికి చక్కని గుర్రాలను కట్టి భర్త గృహానికి నవ వదువును తీసుకు వెళ్ళే వాడు—

‘ఏషాగోభి రుడతే భియజానా’, ‘వికద్యయలుణ యగ్ని రశ్వైః’ వంటి కొన్ని ఋక్కులు వల్ల రథాలకు ఎర్రని ఎద్దులను, అరుణ వర్ణ గుర్రాలను కట్టేవారు. ఇంద్రుని రథానికి 10,000 గుర్రాలున్నట్లు ఒకచోట పర్ణిని (6-47-18) ఈ రథం మీద భక్తులందరికీ ఒకేసారి ప్రత్యక్షమౌతూ ఉంటాడు ఇంద్రుడు.

మూర్ఖుని రథం గూర్చి ఒక ఋక్కు ఇలా చెపుతుంది.

సప్తయుగం ని రథమేక చక్రం

ఏకో - శ్వోవహతి సప్తనామా

త్రినాథి చక్రమ జరమన్వరం

యత్రేమా విశ్వాభావనానితస్యః (1-164-2)

మూర్ఖుని రథం ఒక చక్రం మాత్రమే కలది. ఈ రథం శిథిలం కాదు. వీగిపోదు దీనియందే సమస్త ఘోషనాలు ఆధారపడి యున్నవి దీని సారాంశం. “యం సుమార నవం రథమ చక్రం మనసా కృణోః” (5-90-3) అను మంత్రం వలన చక్రం లేని రథం కన్పడుతుంది. ఒకచోట త్రిచక్ర రథం కూడా ఉన్నట్లు తెలుస్తుంది.

ఋగ్వేదం చెప్పే విషయాలను చారిత్రకాత్మకంగా పరిశీలిస్తే ఆర్యులు 4 చక్రాలు ఉన్న రథాలపై అమిత వేగంగా వచ్చి ఇక్కడున్న ద్రవ్యాలను ఓడించేవారు. ద్రవ్యాలకు రథ బలం లేనట్లు తోస్తుంది. ఆర్యుల దండయాత్రలను విరోధించలేని విధంగా వీరి జనవాసాలు ఉండేవి. ఇంద్రుడికి పురందరుడని పేరు. అనగా పురములు కూర్చేవాడని అర్థం. ఆర్యులు దండయాత్రల సందర్భంలో ఇంద్ర స్తుతి చేసేవారు. రథ రూపుడై ఇంద్రుడు నగర నాశనానికి తోడ్పాటుగా ఉండాలని వీరి ఆకాంక్ష. ఈ ఇంద్రుడు రథాన్ని ఎక్కి శత్రు పురములపై పు సాగుతాడు. ఆర్యుల రథ యుద్ధ పద్ధతి గూర్చి ప్రముఖ చరిత్రకారుడు యన్. జి. పర్సెకాయ్ తన గ్రంథంలో ఇలా అంటాడు. "ఆనాడు యుద్ధాల్లో ఋగ్వేదం ఉపయోగించిన రథం అధునిక టాంక్ లాంటిది." ఋగ్వేద కాలానాటి సంస్కృతిలో రథాల పంపెములు ఒక వేరుకగా ఉండేవి.

ఋగ్వేద కాలంకన్నా ముందర ఇక్కడ రథాలు ఉన్నట్లుగా తెలియుట లేదు. ఒకవేళ ఉన్నాయని అనుకున్నా ఆ ఊహకి స్పష్టమైన ఆధారాలు లేవు. అతి ప్రాచీనమైన 'హరప్పా-మెహంజదారా' కిధిల వట్టణాలలో రథ సంబంధ ఆధారాలు దొరికలేదు. ఇండియాలో ప్రస్తుతం లభిస్తున్న చివరి ప్రతులలో కల్లా ప్రాచీనమైన సైన్యము ఆయినా ఋగ్వేదం లోనే ఈ రథ సంగతులు పేర్కొనబడ్డాయి కనుక ఋగ్వేదంలోని రథ విషయాలు మొదటగా ఉటంకించాలి. పైగా గురు పరింపరగా అధ్యయనం చేయబడుతున్న వేదాలలో మొదటిది ఋగ్వేదం అగుటచేత ఋగ్వేదం కన్నా పూర్వం రథం అంతగా వ్యాప్తి చెందలేదని తెలుసుకోవచ్చు. ఈ కాలం నాటికి (ఋగ్వేద) రథం యుద్ధం మొదటియందు ప్రముఖ స్థానం వహించుటచేత తర్వాత కాలంలో ఈ రథం ఋషుల యొక్క వాక్కులయందు ఆధ్యాత్మిక పవిత్రతను పొంది పలుమాట్లాడు ముక్కుల యందు పరిత్రమించింది.

యజుర్వేద సామవేద అధర్వణ వేదాలలో ఉపవిషత్తులలో ఈ రథ ప్రస్తావనలు లేకపోలేదు. కొన్ని యజ్ఞాలలో బుద్ధిపూర్వకం రథా లిమ్మని వేదాలలో ఉన్నది. గావం ప్రాధాన్యంగా కల్గిన సామవేదంలో రథ ప్రస్తుతి కన్పడుతుంది. అధర్వణ వేదం అనే ఉప వేదాలకు పుట్టినిల్లు. ఇందులో కూడా రథాల సంగతులు తెల్పబడ్డాయి. ఈ విధంగా వేద వాఙ్మయంలో రథముల గూర్చి స్పష్టమైన సమాచారం ఉంది.

స్మృతి వాఙ్మయం :

స్మృతులలో ఇతర ధర్మ గృహ సూత్రాలలో ప్రజల జీవన విధానంలో నాడు రథం యొక్క ప్రస్తావన ఎక్కడెక్కడుందో తెలియవస్తుంది. దరిదాపుల అన్ని స్మృతులు సూత్రాలు వివాహ సందర్భంగా రథారోహణ చేయాలని చెప్పబడింది. అంటే ఈ ఆచారం ఆనాడు సమాజంలో ప్రముఖంగా ఉండేదన్నమాట. లోగాక్షి, వరాహి, గోఖిల మొగ్గు గృహ్య సూత్రాలలో రథాల గూర్చి ఈ విధంగా చెప్పబడింది. అత్తవారింటికి వెళ్ళేముందు రథాన్ని ముందుగా తూర్పుగా పోవించి తర్వాత వాక్కు వెళ్ళే దిశలు పోవాలి. మాతనంగా రథారోహణ చేసేటప్పుడు "వనస్పతే వీర్వంగ" వంటి పలు మంత్రాలతో హోమం చేసి అప్పుడు ఎక్కవలెను. పెళ్ళి అయిన పిమ్మట భర్త ఇంటికి వెళ్ళుచున్నప్పుడు రథ చక్రాలు విరిగితే గృహ్య గ్నిని ప్రజ్వలించవేసి, వామదేవ్య గానం చేసి రథాధికమును అధిష్టించి వెడలవలెను. నేటి వివాహములలో కార్లు జీపులలో ఎక్కి వీధులలో లేక ఇళ్ళకు వెళ్ళటం ఎటువంటిదో పూర్వం రథాల మీద వెళ్ళటం అటువంటిది.

రథ ప్రయాణంలో చక్రాలు ఏమన్నా విరిగితే దానిని అకుభంగా పరిగణించి కుభ క్రియలు జరిపేవారు. నాటి కాలంలో రథాన్ని ఒక ఉన్నత సౌకర్యసంకల్పిత ప్రయాణ సాధనంగా ( ) చూసేవారు. 1130 సం॥ వల్క్రమ చాళుక్య రాజైన సోమేశ్వర చవుడు తన అఖిలక్షిత్తార్థ చింతామణిలో వివాహం 4 రోజులు చేయాలని, నల్గన రోజు రాత్రిన పథావరులను రథాలపై (లేక ఏనుగులపై) ఉంచి ఊరేగింపు చేయవలెనని చెప్పాడు.

గౌతమ ధర్మసూత్రంలో "చర్యా చ రథ ధనుర్వ్యామ్" అనే సూత్ర వ్యాఖ్యానంలో రాజు వట్టణమందు కాని, వెలుపలి రాష్ట్రములందు కాని సంచరించు వపుడు రథమును ఎక్కవలెను. చేతియందు ధనస్సు దరించవలెను. అని విధికింపబడినది.

ఆగమ వాఙ్మయం :

వేద ధర్మాన్ని అనుసరిస్తూ పరమాత్మను అర్చనావతారము రూపమున సేవిస్తూ మోక్ష మార్గము పై పునకు మళ్ళించునవి ఆగమ శాస్త్రములు. వీటికి వట్టగొమ్మలు ఆలయములు. అతి ప్రాచీనమైన వైఖాన సాగమమునందు ఈ రథ సంబంధ ఉత్పవాదులు చెప్పబడ్డాయి. సంకీర్ణ ప్రకరణమందు ఏకవింశతి దివోత్పవముల

“ఏమండీ. ఆ భరించలేని నొప్పి ఏమైంది?”

“పోయిందే!”

మృదువైనది
కోమలమైనది

మేలుపరచబడిన అమృతాంజన్ వాడడంతో.

కోమలమైన అమృతాంజన్ ను చాలా సులభంగా
రాసుకోవచ్చు.

మృదువైన అమృతాంజన్ తో చాలా సులభంగా ‘మర్దవా’
వేయవచ్చు.

తలనొప్పిలను, వొట్ట నొప్పిలను, కీళ్ళ నొప్పిలను,
కండరాల నొప్పిలను మరియు దెబ్బకులను
మేలుపరచబడిన అమృతాంజన్ ముసవటికంటే అతి
త్వరితంగా వుపశమింపజేయగలదు.

మేలుపరచబడిన

అమృతాంజన్

Amrutanjan Limited

మా మామూపై చిరునగవులను శీఘ్రంగా నిరిగి ఎక్కువజీయగలదు!

చివర రోజున ఉదయం రథయాత్ర చేయమని ఉంది. రథం దగ్గరే రథాంగ హోమం చేస్తారు. “ఓం రథస్తరమసి వామ దేవ్యమసి ఋహదసి” అను మంత్రం చేత స్వామిని రథంలో ఉంచారి విష్ణుని సర్వ వాద్యములతో గ్రామమందు రథాన్ని ప్రదక్షిణం చేయించారి. రథోత్సవ సమయంలో ప్రమాదవశాత్తు మనుష్యులు ఎవరన్నా వడి మరణిస్తే దానికి ప్రాయశ్చిత్త విధులు చెప్పబడ్డాయి. రథ చక్రం విరిగిపోతే అందే స్వామిని ఉంచి పూజలు జరపాలి. తర్వాత దానిని బాగుపర్చాలి. “రథచక్రం తదాధారం సుదృఢీ కృత్య హర్షవత్” అని ఆగమం చెప్పుతుంది.

పాంచరాత్ర, శైవాగమాలయందు కూడా ఈ రథాల గూర్చి సముచితంగా సమాచారం లభిస్తుంది. శ్రీ కారణాగమ మున కూడ రథాన్ని గూర్చి కొంత విషయం తెలుస్తుంది. ‘రథ సంగ్రహణ విధి వటరం’ అనే ప్రకరణంలో.

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి రథ సంగ్రహణా పరం।

సర్వపావ హరం పుణ్యం సర్వదుఃఖ నివారణం॥

అవి ప్రారంభిస్తూ రథోత్సవం ముందర రథాంగా లన్నిటిని సరి దిద్దవలెను. రథ వివిధ భాగాలలో ఉన్న అధిష్టాన దేవతలను కీర్తించాలి. రథాన్ని రథ మార్గాన్ని అందంగా మనోహరంగా చేయాలి. లోక రక్షణార్థం పరమేశ్వరుడిని రథం మధ్యలో ఉంచవలెను. తర్వాత ఉపచారాలు గావించి ఉత్సవం మొదలు పెట్టాలి. ఈ సందర్భంలో ఆచార్యాదులను యదోచితంగా సత్కరించాలని చెప్పతూ రథసేవ చేస్తే సర్వ పాపాలు పోతాయని వక్కాణిస్తూ చివరగా ఇలా చెప్పుతుంది ఈ ఆగమం.---

గ్రామాదిను విశేషేణ రథయాత్రాం శివస్యకు।

ఇహ భోగా సవాప్నోతి తత్ప్రసాదా చ్చివస్యకు॥

విశేషే నాటి శాస్త్రాలు ప్రజలు ప్రతి పనిలోను ఎరమాత్మను భావించి సంభావించాలి. ఆ ఆగమంగా శాస్త్ర విద్వత్తమ పొందింది.

ఇక ఉపనిషత్తుల విషయానికి వస్తే మనకున్న శతాధిక ఉపనిషత్తులలో కొన్ని మాత్రమే రథ విషయాలను తెల్పుతాయి. రైక్కుడనే ముని ఎల్లప్పుడు రథంతో కూడినవాడై ఉంటాడు. జ్ఞానశ్రుతి అనే రాజు బ్రహ్మవిద్యా గ్రహణై గృహస్థ ఆశ్రమ స్వీకారం చేద్దామన్న కోరికతో ఉన్న రైక్కుడికి వేయి గోవులను, కంఠాభరణములను “తస్మాద్గర్భతో ద్వితేతాః” అని శ్రుతి యందు చెప్పబడి ద్వితేతస్కములుగా ప్రసిద్ధి పొందిన, ఎక్కువ భారము మోయుటకై సమర్థములైన

గర్భభములతో కూడిన రథమును మరియు తన కుమార్తెను ఇచ్చి తద్విద్య పొందెను.

పేరొకచోట ‘అశ్వతరీ రథః’ అని చెప్పబడినది. అశ్వతరీ సంజ్ఞతో ప్రసిద్ధుడై ఉన్న ఉత్తమ గర్భభాలతో కూడిన రథం పేరొనబడినది. ఇలా అక్కడక్కడ ఉపనిషత్తులలో రథ ప్రస్తావనలు కలవు.

రామాయణం :

రామాయణ మందు రథ వర్ణనలు హృద్యముగా ఉంటాయి. దీర్ఘ ప్రయాణాలకు, నగర విహారాలకు, ఇతర కార్యకలాపాలను రథాలను విస్తృతంగా ఉపయోగించుకున్నారు. శ్రీరాముని తండ్రి పేరు దశరథుడు. అంటే పది దిక్కులయందు రథమును పోనిచ్చు వాడని అర్థం. శ్రీరాముడిని వట్టాల్లిషేకానికి తోడ్కొని రమ్మని దశరథుడు వంపితే సుమంతుడు వరుడినీ (నై కప్పు ఉన్న) అనే రథం ఎక్కి రామ మందిరానికి వచ్చాడు. శ్రీరాముడి తండ్రి వద్దకు ఇలా బయలుదేరాడు. బంగారు పూత పూసి మణులు తావడము చేసిన వెండి రథానికి ఏనుగు నిల్లల్లాంటి గుర్రాలను కట్టాడు. అందులో పులి తోలు పరిచారు. కొనల్యా తవయుడు అందు ఆశీనుడయ్యాడు. లక్ష్మణుడు అన్నకు ఎండ తగలకుండా ఒక చేతిలో చక్రము, రెండవ చేతితో రామరము వీయుచుండగా, పురణసులు కమలార చూచుకొనుటకై వెమ్మడిగా రథం మీద బయలుదేరినాడు.

రాముడు వనవాసమునకు వెళ్ళిన తర్వాత భరతుడికి కిబురు అందుతుంది. అతడు గంగాతీరము దాటి అయోధ్యకు చేరుకొనేటంతవరకు రథం మీదనే ప్రయాణం చేసాడు. చిత్రకూటము నందున్న రామ దర్శనార్థమై సైన్య సహితుడై అన్న ఆశ్రమనికి దూరంగా ఆగుతాడు. ఏనుగులను, రథ వశాకములను చూచి దండయాత్రకు భరతుడు వచ్చినాడని అపోహపడి లక్ష్మణుడు యుద్ధసన్నద్ధుడవుతాడు.

ఇక రామ రావణ సంగ్రామం అతి భీకరంగా సాగుతుంది. అంతిమముందు రాక్షసులు చిత్ర విచిత్రమైన రథాలను అధిరోహించి గాడిదలు, గుర్రాలు కట్టి ఉన్న తమ రథాలపై వానర సైన్యం విరుచుకు పడుతుంటే రథాల నుంచి కిందకి దూకి కూడ యుద్ధం చేస్తారు. వానరులలో ప్రసిద్ధ వీరులు కొండలతో వృక్షాలతో రాక్షస వీరుల రథాలను ముగ్గు చేయటం, సారథులను చంపటం రథికులను వధించటం చేస్తుండేవారు. రాముడికి మాతలి

వచ్చి ఇంద్ర రథంపై యుద్ధం చేయమని కోరుతాడు— ఇంద్రజిత్తుని రథం అకాశ గమనం కలది.

ఏటన్నిటికీ పూర్వం సీతారాముల కల్యాణ సమయంలో జనకుడు తన అల్లుడికి అనేక కానుకలతో పాటు రథాలు కూడ ఇచ్చి మర్యాద చేస్తాడు. అనేక విధాలుగా అనేక సందర్భాలలో రథాల అవసరాలు, వాటి గూర్చి ప్రస్తావనలు మనకు రామాయణంలో కనిపిస్తాయి.

మహాభారతం :

మహాభారతంలో రథ ప్రస్తావన లేకుండా పర్వాలు నడిచేవి కావు. అంత ఇదిగా జీవన వ్యవహారంలో ముఖ్యంగా రాజులకు ఇవి అవసరమయ్యాయి. ఈ కాలం నాటికే రథాలను ఎక్కువగా యుద్ధ రంగంలో ఉపయోగించేవారు. ఆశ్విక వైశ్యాన్ని సంగ్రామంలో ఉపయోగిస్తున్న రథాలనున్న ప్రాముఖ్యం వీటికి ఉండేది కాదు. రథాలను వివిధ గతులలో నడిపే విద్య ఈ కాలంలో చాలా అభివృద్ధి చెందింది. మహాభారత యుద్ధంలో 60 వేల రథాలతో 2000 వేల కళింగులు కౌరవుల వజ్రన చేరారు. (గంగానదికి దక్షిణ భాగంలోని ఖరగ్ పూర్ వాసులు) చతురంగ బలాలలో రథాలే జయాపజయాల నిర్ణయించేవి.

ఇంకా అనేక రథ సంఘటనలు భారతంలో ఆకర్షణీయంగా కనిపిస్తున్నాయి. జరాసంధుడి వధానంతరం అతని దగ్గరున్న దివ్య రథాన్ని కృష్ణుడు స్వాధీనం చేసుకుంటాడు. ఈ రథం మీదనే ఇంద్రుడు పృథాసుడుని వధించాడు. అంబ విషయమై సరకురామ భీష్ముల మధ్య యుద్ధం ఏర్పడుతుంది. సర్వసన్నాహ సమేతమైన రథం ఎక్కి భీష్ముడు, దివ్యములైన రథరథ్యములు శస్త్రాస్త్రము కల్గి అకృత ప్రణాదమ సారథిని చేసుకుని సరకు రాముడు యుద్ధం చేస్తారు.

కృష్ణుడిని సారథిగా చేసుకుని అర్జునుడు అగ్ని ఇచ్చిన రథం మీద ఇంద్రుడిని ఎదుర్కొని ఖండవ దహనం అగ్నిచేత నిర్విఘ్నంగా కొనసాగిస్తాడు. సుభద్ర పరిణయ విషయంలో కృష్ణుడు చెప్పగా వచ్చిన చారకుడిని సారథిగా చేసుకొని రథం మీద సుభద్రను అర్జునుడు తీసుకు వెళ్ళిపోతాడు. ద్రౌపదీ వివాహ మహోత్సవంలో ద్రుపదుడు పాండవులకు వేయి వేరుగా అనేక ఆభరణములతోపాటు వేయి కాంచన రథాలు కానుకగా ఇస్తాడు.

మహాభారత యుద్ధంలో మొత్తం 3,93,660 రథాలు వాడబడ్డాయి. మరే యుద్ధంలోను ఇంత విస్తృతంగా రథాల

మహరింపు కనవడదు. “అంబరము రథ హాస భీమాభి రామ కింకిణీ గణ యుజ్జ యుజ్జ తక్కుతిమయముగా” పాండవ రథ బలగం నడుస్తుంది. అభిమన్యుడి దుర్మరణానికి శోకిస్తున్న అర్జునుడిని చూచి కృష్ణుడు ఆవేశ పూరితుడై తన సారథి అయిన చారకుడితో నీవు నీ రథాన్ని తీసుకుని గుర్రాలను పూన్చి కనక మణి మాలికాకృతం చేసి “గరుడ ధ్వజంబు సంఘటించి చక్ర గదా కార్ణ ప్రముఖాస్త్ర శత్రుంబులు దగు తెఱంగున మనిచికొని మైమఱుపు దొడిగి రమ్ము” అని వల్కుతాడు. ‘కృష్ణుని రణావేశ మును చారకుడు తన కాంత వచనాలతో విరమింప చేస్తాడు. ద్రోణుని రథం భూమికి తగలకుండా రణంలో సంచరిస్తుంది అశ్వశ్తామ చచ్చాడన్న వార్త వినగానే ద్రోణుడు విశ్చేష్టపడుతాడు. అప్పుడు—

నేలకు నల్లెడు పొడవున
గ్రాలుచు మును మె జయు గురుని రథచక్రముల
క్కాలంబున న మరణయ
శ్రీ లోపము దెలియ నంటసి లబడి యె నృపా!

అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునికి చెబుతాడు.

యుద్ధంలో ఒకళ్ళ రథాలను ఒకళ్ళు వాళవం చేసుకోవటం, రథం లేనివాళ్ళు గజాలున వేరొక యోధుని రథం ఎక్కటం సామాన్యంగా కనిపిస్తుంది. రథ సారథిని చంపటం, రథా గుర్రాలను హింపించటం, రథ చక్రాలను కూల్చటం, రథ ధ్వజాలను తుంచటం వంటి వీరోచిత కార్యాలు యుద్ధంలో కన్పడుతుంది. ఈ విధంగా భారత రచనలో మనకి రథం గూర్చి ప్రస్తావనలు, విశేషాలు తెలుస్తున్నాయి.

బౌద్ధ వాఙ్మయం :

బుద్ధుని కాలం నాటికి (క్రీ.పూ. 623-543) రథాల వాడకం యథా ప్రకారంగా సాగుచునే ఉన్నది. బ్రాహ్మణులతో సహా ఇతర వర్ణాలవారు కూడ రథాల మీద తిరిగేవారు. బుద్ధ దర్శనార్థమై వచ్చే చక్రవర్తులు, శ్రీమంతులు, బ్రాహ్మణులు, పరక సంఘ ప్రముఖులు దూరంగా తమ రథాలను ఇతర వాహనాలను నిలిపి ఆయన దగ్గరికు వచ్చేవారు. గౌతముడికి ఈ వాహనాల అర్పాటం కోలాహలం ఇష్టం లేదు. ఆయన నిశ్చల్ల ప్రేయుడు. తథాగతుని వైరాగ్య ఉద్దీపనకు ఆయన పట్టణంలోకి రథం మీద వస్తూ ముసలివాడిని, రోగిని, శవాన్ని, సన్యాసిని చూసి కదా! మహాభి నిష్క్రమణం చేసింది. నాటి రాజు లందరూ విధిగా రథం మీదనే

వర్తించేవారు. సౌఖ్యవంశము, వేగవంశము అయిన వాహనము అప్పుడు రథం ఒక్కటే.

జాతక కథల యందు ఇతర బౌద్ధ వాఙ్మయమందు రథ ప్రస్తావనలు కలవు. ఒక జాతక కథలో రాజా మరణిస్తే కొత్త రాజును ఎన్నుకోవటం కోసం పద్మరాగ నైందవములను పూర్వపుష్పరథంపై పంచరాజ చిహ్నములుంచి రథికుడు లేకుండగా పట్టణంలోకి వదిలేవారు. ఇంకో రథంపై లేరిలు వాయించే గణం ఉండేది. ఆ రథాన్ని ఎవరు ఎక్కితే వారు రాజు.

కురుధమ్మ జాతకంలో ఉవరాజును సేవించుటకై రథం ఎక్కి ప్రాసాదం ముంగిట చేరుకుని అక్కడినుంచి నడచి లోపలికి వెళ్ళింది. ఈ రథం బౌద్ధుల ఆధ్యాత్మిక భావనలో కూడా ప్రవేశించినది. "కమ్మవిబంధనానంతా రథస్సాణీ వయ్యాతో" (రథం చక్రం యొక్క ఇరుసులవలె జీవులు కర్మబద్ధులై పరిశ్రమిస్తూ ఉంటారు) అని దీని సారాంశం.

మిళింద పస్త గ్రంథంలో నాగసేనుడికి, మిళింద మహారాజుకు మధ్య ఆధ్యాత్మిక సంభాషణ రథ వ్యూహ విధారణతో ప్రారంభమౌటం గమనార్హం.

సారథులు :

సారథి అంటే రథాన్ని తోలేవాడని అర్థం. సారథి లేకుంటే రథికుడు సంగ్రామంలో విరిచి పోరాడటం కష్టం. రథం మీద నుంచి పోరాడే ప్రథమ దశలో రథికుడే సారథ్యం వహించేవాడు. తర్వాత కాలంలో రథ విద్య అభివృద్ధి పొందటంతో ప్రత్యేకంగా సారథులు ఏర్పడ్డాయి. ఈ సారథులు ఎవరు? వీరు పుట్టుక ఎలా తెలుసుకోవటం? వంటి ప్రశ్నలకు మనుస్మృతి సమాధానం చెపుతుంది. ఇందు ప్రతిలోమ జాతుల గూర్చి చెప్పతూ మనుషు ఈ విధంగా చెప్పాడు. "క్షత్రియా ద్విప్రకన్యాయాం సూతో భవతి జాతిరీ" క్షత్రియుడికి బ్రాహ్మణ ప్రీతి జన్మించినవాడు సూతుడు. ఈ సూతులు చేసే వృత్తిని గూర్చి చెప్పతూ "సూతా నామశ్వ సారథ్యమ్" రథ సారథ్యము పీరియొక్క పని అని చెప్పబడినది. కట్టడిని పెండ్లి పెద్ద చేసిన తల్లిదండ్రులు సూతులు. తల్లి రాధ తండ్రి ఆరీ(డి)రథుడు

"వియంతా ప్రాజితాయంతా సూతః క్షత్రాచ సారిధిః
సప్యేష్య దక్షిణ స్థాచ సంజ్ఞా రథ కుటుంబినః"

అవి అమరకోశ ఉద్ఘాటన. సారథి చేసే పనులకు అనుగుణంగా అనేక పేర్లు ఏర్పడ్డాయి. ఈ సంగతివే పై క్లోకం చెపుతుంది. వియంతా అంటే ఆశ్వమును నియమించువాడు. ప్రాజితాయంతా అంటే గుర్రాలను ప్రేరేపించేవాడు. సూతః అంటే గుర్రాలను పోషించేవాడు. క్షత్రః అంటే గుర్రాలను కొట్టేవాడు. సారిధి అంటే గుర్రాలను తోలేవాడు. సప్యేష్య అంటే గుర్రాలను తోలేటప్పుడు ఎడమవైపు కొంచెంసేపు కూర్చునేవాడు. దక్షిణస్థాచ అంటే కుడి దిక్కున కొంచెంసేపు కూర్చునేవాడని అర్థం. పై సంజ్ఞల అనుక్రమణలో రథగమన లక్షణం గోచరిస్తుంది.

ప్రీతి కూడ రథ సారథ్యం నెరిపేవారని ఋగ్వేదం ఉద్ఘోషిస్తుంది. ఒక ఋక్కులో ఏకద్విషయం ఇలా ఉంది.

"ఉత్సృవాతో వహతి వాపో అస్యా అథి రథం యద
జయత్స హవ్రమ్
రథీర భూన్ముగ్ధతాని గవిష్టా భరకృతం వ్యచేంద్రి సేవా"

దీని భావం ఏమిటంటే ముగ్ధులు భార్యయైన ఇంద్రసేన అతని రథానికి సారథి. ఆమె వస్త్రం గారిలో ఎగురుతుంది. ఆమె ఎప్పుడైతే గొప్ప రథాన్నిక్కి సహవ్ర పంశ్యాకములైన అవులను జయించిందో అప్పుడామె వస్త్రం ఎగిరింది. హరింపబడిన అవులను తీసుకు వెళ్ళుటయందు ఆమె సారథి అయ్యింది. ఇటువంటి సాక్ష్యాలు కొన్నిచోట్ల కన్పడుతుంటాయి.

ఇక కొంతమంది సారథుల గూర్చి తెలుసుకుందాం. ఇంద్ర రథాన్ని తోలే "మాతలి" అనుభవం గడించిన మహా సారథి. అనేక సవ దానవ యుద్ధాల్లో పాల్గొన్నాడు. రామ రావణ యుద్ధంలో రాముడికి ఊడ సారథిగా ఉండి భేష్ అనిపించు కున్నాడు. రామాయణంలో దశరథుడు ఒక యుద్ధంలో పోరాడుతూ ఉంటే అతని భార్య కై కేయి సారథ్యం వహించినట్లు విరిగిపోయిన చక్ర ఇరుసు స్థానంలో తన వేలువి ఉంచి, పోరాడుతూ భర్త విజయానికి తోడ్పడినదని కథనం. దశరథుడి మంత్రియైన సుమంతుడు అత్యవసర రావకార్యా లప్పుడు తనే సారథ్యం వహించేవాడు. శ్రీరాముని వనవాస సందర్భంలో ఆయోధ్య నుంచి గంగా తీరం వరకు తనే రథానికి సారథియై అక్కడ సీతా లక్ష్మణ రాములను దిగబెడతాడు.

ద్వాపరయుగ కాలంలో మాతలిని సారథిగా చేసుకుని ఇంద్ర రథం ఎక్కి అర్జునుడు వివాత కవచులను దైత్యులను నిర్దిస్తాడు. భారతంలో శ్రీకృష్ణుడు, కల్యూడు గొప్ప సారథులుగా

ప్రళయ కెక్కారు. కృష్ణ భగవానుడు సార్వసారథి అయిన ఆకవికి కూడ ఒక సారథి ఉన్నాడు. అతడే దారకుడు. అర్జును డంతటి రథికుడు కూడ ఒకసారి సారథి అవ్వవల్సిన పరిస్థితి ఏర్పడినది. ఉత్తర గోగ్రహణ ఘట్టంలో ఉత్తర కుమారుడికి సారథియై రథ చోదనం చేస్తాడు. శంతసుడు సత్యవతిపై మయికొని, దాళరాజు చెప్పిన షరతుకు లోబడక వేదన అనుభవిస్తూ ఉంటాడు. తండ్రి వేదనకు కారణం తెలియక భీష్ముడు విషరకు తండ్రి రథసారథిని మర్యాదగా సంభావించి "మా తండ్రి విషయం పీకన్నా తెల్పిన వాడండరు. ఆయన ఎవరిని వరించాలని అనుకుంటున్నాడో తెల్పవలసినదని అడుగులాడు. అప్పుడు సారథి యమునా వదీరంలో సత్యవతి శంతసుల విషయం చెప్పాడు. ఇవిషయాన్ని పురస్కరించుకుని భీష్ముడు తండ్రి మనోవాంఛను నెరవేరుస్తాడు. దీనిని బట్టి సారథులు కూడ కొన్ని అత్యవసర విషయాలలో తమ చంతు కర్తవ్యాన్ని విర్వహించే వారని తెలుస్తుంది.

నలుదిక్కున్న అనేక అర్హతలలో రథ సారథ్యం ఒకటి. అశ్వ హృదయం తెల్పిన చక్కని సారథి నలుడు. కావవకాత్తా ముతువట్టుడు దగ్గర ఉంటాడు. విదర్భలో దమయంతి స్వయం వరం ప్రకటితమౌతుంది. దానికి ముతువట్టుడు వెళ్ళగోరి బాష్పకుడిసి (నలుదివి) రథం ఆయత్త పడుస్తాడు. రథం వేగంగా వెళుతుండగా ముతువట్టుని ఉత్తరీయం జారిపోతుంది. రథం ఆపు చేస్తే వార్ణేయుడు వెళ్ళి ఉత్తరీయం తెస్తాడు అంటాడు రాజు. దానికి నలుడు నవ్వి మీ ఉత్తరీయం పడినచోటు నుండి ఇక్కడ దూరం ఒక యోజనం. ఎలా తెస్తాడు ఉత్తరీయం అంటాడు నలుడు. అంతటి రథ నైపుణ్యం కల్గినవాడు నలుడు. ఇక లోక బాంధవుడైన సూర్యభగవానుని రథానికి అనూరుడు సారథి.

సారథికి అనేక విషయాలు తెల్పి ఉండాలి. రథాన్ని అలంకరించటం నుంచి రణంలో నేర్పుగా సారథ్యం సరిపేటంతటి విషయజ్ఞానం ఉండాలి. రథాన్ని వివిధ గతులలో నడపగలగాలి. రథికుడి మనస్సును ఆకవి రణ పాండిత్యం తెల్పి ఉండాలి. శత్రువుల చేతిలో చిక్కే స్థితి ఎదురైనప్పుడు ధైర్యంతో నేర్పుతో రణరంగం నుంచి తప్పుకోవాలి. యుద్ధాల్లో సారథిని చంపివేయటం ఎక్కువుగా జరుగుతూ ఉంటుంది. రథికుడుకన్నా ముందరగానే సారథి ప్రాణాలు కోల్పోయే సందర్భాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి.

రథికులు :

రథం నుంచి శత్రువులపై పోరాటం సాగించే యోధుడిని రథికుడు అంటారు. ఈ రథికుల పోరాట వటిమను ఆధారం వీళ్ళను కొన్ని శ్రేణుల క్రింద వింగడించారు. అవి అతిరథ, మహారథ, సమరథ, అర్ధరథ శ్రేణులు. వీళ్ళను రథిక చతుష్టయం అంటారు. మహాభారత సంగ్రామంలో ఇటువంటి శ్రేణి విభాగం క్రింద చేరిన వీరాగ్రేసరులు చాలామంది ఉన్నారు. అయితే రామాయణ కాలంనాటికి పై విభాగం స్పష్టంగా విర్వహించినది.

కాద్యకానా, సహస్రైస్త్రా మథి పూర్ణాం మహారథై :

ఇశ్వాకూటాం మతిరథియ శ్వాతర్థ వరోవశీ అను వాక్యమును వ్యాఖ్యానం ఇలా ఉంది.

ఇశ్వాకూటాం మధ్యే అతిరథః విహుర్మహా

రథైరేకో యోధ్యారథీః

10,000 నుండి దాసుమ్మలతో పోరాడే వ్యక్తి మహారథుడు.

ఏనుగులతో, గుర్రాలతో, యోధులతో రథసారథులతో యుద్ధం సరిపేవాడు అతిరథుడు.

తన సారథిని గుర్రాలను పేనను రక్షిస్తూ యుద్ధం చేసే వాడు రథి.

భారతంలో యుద్ధం జరిగే ముందర భీష్ముడు కౌరవులలోని యోధులను విర్ణయిస్తాడు. దుర్యోధనుడు, కృతవర్మ, శల్యుడు, భూరిశ్రపుడు మొ॥వారు అతిరథులు. దుర్యోధనుని సోదరులు, సుదక్షిణుడు, శకుని మొ॥వారు సమరథులు. వైంద్రవుడు మహారథుడు. కృపుడు, ద్రోణుడు అతిరథోత్తములు. కర్ణుడు, అవంతి షకాధీశులగు విందానువిందులు అర్ధరథులు. ఇటులనే పాండవులలో ఉన్న యోధులను కూడ రథిక చతుష్టయ విభాగం క్రింద నిరూపిస్తాడు భీష్మచార్యుడు. అర్జునుడు అతిరథ శ్రేష్ఠుడు. రథమును రథికుని సంరక్షించుటకు చక్ర రక్షకులుగా యోధులు ఉండేవారు. యదామన్యుడు, ఉత్తమౌజుడు అనువాక్కు కిరీడి చక్ర రక్షకులుగా ఉన్నారు. వీరు మహారథులు.

రథి, స్యందనారోహ అని రథికులకు పేర్లు. రథి అంటే రథము కలవాడని అర్థం. స్యందనారోహ అంటే రథం ఎక్కువడని అర్థం. రథాన్ని విడచి భూమియందు దిగినవాడిని చంప కూడదని మను ధర్మశాస్త్రం చెబుతుంది. గౌతమ ధర్మసూత్రాల యందు ఎవరిని చంపకూడదో చెబుతూ విసారథిని చంపకూడదని

ఉంది విసారది అనగా సారది చచ్చిపోయినవాడు. అనే సారది లేని రథికుడిని వధించకూడదు అచ్చంగా రక్షకుడు అను పేరు గల పురుషుడు భారతంలో కన్పిస్తాడు అతడు జయశ్రేణుని కొడుకు

రథకారులు .

శతాబ్దాలకు తరబడి మన వాఙ్మయంలో రథాల చక్ర మోషలు వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి శనుకా వివి యాగిస్తున్న ఈ రథాలను ఎందుకే పిలేవారెవరు? వీళ్ళను ఏమని పిలిచేవారు? నాటి పర్ణవ్యవస్థలో వీరికున్న స్థానం ఏమిటి? మొగు ఎన్నలకు చెప్పాలంటే సమాధానం కొ చె, కష్టమే నిష్పష్టమైన వృత్తిని సుదీర్ఘ కాలంలో సాగించటం కుదరదు. కొత్తవా ఎవ్వరైనా అదిలో స్థిరపడచ్చు. ఏది ఏమైనా లభ్యమైన ఆదాగాతో ఈ రథవృత్తి చేకవారని గుర్తించవచ్చు

అసలు రథకారుడు అంటే 'రథం కరోతితి రథకారః' రథమును చేయువాడు రథకారుడు వైశ్య వ్రీకి క్రియుడి వలన ఎట్టి వాళ్ళను మాహిష్కరించి అంటారు. బ్రాహ్మ వ్రీకి వైకుండి వలన పుట్టినవాళ్ళను కరిణులు అని అంటారు ఇప్పుడు కరణ వ్రీకి మాహిష్కరించి వలన జన్మించినవాళ్ళు రథకారులు అని కాస్తాని చెబుతున్నాయి అయితే దీనికి విరుద్ధమైన మార్గం వేదం మనకి అందుస్తుంది

ఋగ్వేద కాలంనాడు రథాలకు తయారుచేసే పర్ణాన్ని పుగులులు అని పిలిచేవారు 'పర్ణగత రథమ్' (10.39-14) అనే ఋక్కు ఈ పర్ణగతిని స్పష్టపరుస్తుంది ఈ పుగులను బ్రాహ్మణ తెగక చెడినవారు అంగీకరించలేదు అందుకే ఉపగణాన్ని రథకరణ అంటారు పరీతర వ్రీకులూ ఉన్నా అయితే భారత లో చుగు శబ్దాని 'కుక్కురి' అని కూడ అర్థం ఉంది అనువు మొక్క నుండి ఈ రథకార అని విశ్వకర్మ ఎలాగం చెబుతుంది

మనోః కులే ఎంచలేదాః కారిపో రథకారకాః

కుర్వనశ్శిర్షి కర్త్రైః చరిమాః స్వర్ణకారకాః 20. 3

రథకారులు, కుగి, పలు, కిల్పలు, స్వర్ణకారుల వీలకా బ్రాహ్మణులుగా చేర్చబడుతున్నాయి ఈ రథకార బ్రాహ్మణులకు యజ్ఞనాది పట్కర్మలతోపాటు వాస్తు, ధ్వజ, ప్రాసాద, గృహ, హర్యాది విర్యాకాయ, జపహోమాయ మొగు స్వభావ పద్ధతులై కర్తవ్యములై ఉన్నాయి

విశ్వకర్మకు అతని శిష్యులకు రథకారులు అను పంజ్జ కలదు అది ఇలా ఏర్పడినది.

త్రిపురం దగ్గం కామస్య శివస్య వరమేష్ఠినః
రథంతు జగదాకారం కృతవాన్ రథమం కుభం
రథకార ఇతిప్రోక్తా విశ్వకర్మాన ఏ వహి

రథకార అంటే పెద్దవాడని, స్వర్ణకారుడని అర్థాలు కూడ ఉన్నాయి

ఈ రథాలు తయారుచేసే వర్గం ప్రజా సమూహంలో ఉపయోగపడుతూ ఉండి రథం జీవన అవసరం నుంచి తొలగి పోయిన తర్వాత వీళ్ళు ఏం చేస్తూ ఉండేవాళ్ళు అనేది తెలియుట లేదు ఎృత్తులు నాశమైన కులం నాశనం కాకట్లు వీరి ఉనికి ఎక్కడె నా ఉం మో! ఈ రథకారుల గూర్చి నిజానికి ఎటువై న విస్తృతమైన ఆధారాలు దొరకార్చి ఉంది అవి దొరికినప్పుడు వీరి శ్రమను, వీరి శ్రమైన గౌరవాన్ని అంచనా కట్టడానికి వీలుపడదు

భారతీయేతర రథచరిత్ర :

దాదీయుల సంస్కృతి యందు రథం, తద్భావన విదదీయ కాసిస్తే పెనవేసుకు డి మనకి ఎప్పటినుంచి రథ విషయాలు ఆధార వ్యవస్థకలగా తెలుస్తున్నాయో ఆ కాలమునకు అటూ ఇటూగా భారతీయేతర శాస్త్రులారు రథాల మొక్క విషయాలు పుస్తకాలలో గోచరిస్తున్నాయి.

బెర్-హలాఫ్ దశలోనే ఉత్తర సిరియాలో చక్రాల బిళ్ళు ఉ స్తు అప్పగారు, క్రీ.పూ 3000 ప్రాంతంలో 2 చక్రాల బిళ్ళు, 4 చక్రాల బిళ్ళు ఉన్నట్లు స్పష్టంగా "గరా"లో మనవోయ్య ఆధారం ఉన్నాయి బిండి చక్రాన్ని 3 చక్ర ముక్కలతో కలిపి మారు చేసేవారు వీటిని రాగి నుతో టగి చి లోయతో కట్టు కట్టేవాళ్ళు. ఇవి ఇటుసు వీచ తిరుగుచుంది క్రీ.పూ 3000 తర్వాత రథానికి గుర్రాలను కట్టే పెద్దది యి కాలవారికి తెలిసింది అయితే పశువుల బలాన్ని చక్రాన్ని టూడాటు వాడుకోవటం క్రీ.పూ. 4వ శతాబ్దాల్లో ప్రారంభమైంది ముత్తంమీది స్పష్టమైన చూపుతో వివియోగంలోకి వచ్చిన ఈ బిళ్ళు లోహయుగ కాలంలో వాస్తవిక పోచినట్లు స్పష్టమౌతుంది

క్రీ.పూ 3000 సం॥లలో ఈజిప్టులో రథాల వాడకం గూర్చి దాదీతక ఆధారాలతో తెలుస్తుంది. ఈజిప్షియన్స్

హైక్వాన్ గుత్రాలను యుద్ధ రథాలను లాగటానికి ఉపయోగించే వారు. సుమేరియన్లు గాడిదలతో రాజుల రథాలను లాగించేవారు ఈ రథ చోదనంలో ఉపయోగపడే గాడిదలకు కట్టిన పగ్గాలు అంత శ్రేష్ఠంగా ఉండేవి కావు. వీరి శిల్ప చిత్రాలలో కొయ్యతో చేసిన రథాలున్నాయి. చక్రాల వట్టిలను రాగి రేకులతో కట్టు కట్టినట్లు కన్పిస్తుంది. వీరి నాగరకకలో భాగమైన ఐర్ పట్టణంలోని రాజకుమారుల గోరీలను పరిశీలిస్తే ఒక అంశం తెలుస్తుంది.

అతని అంగ రక్షకులను, దాసదాసీ జనాలను, రథాలకు కట్టిన ఎద్దులను చంపి రాజకుమారులతో వాటూ పాతిపెట్టిన విదర్భునాలు కన్పిస్తాయి. ఇటుపంటి సాక్ష్యాలను అనేకం చూపి కాబోలు ప్రముఖ చరిత్రకారుడైన మోతీచంద్ “విహూకా సుమేర్గా” మొట్టమొదట రథాలు ఉద్భవించినట్లు తెలుస్తుంది” అని తన ఆధిప్రాయం తెలిపాడు. క్రీ.పూ. 2000 నాడు ఏషియా మైనరులో

అక్కడ కకటా లావిర్భవించినట్లుగా కన్పడుతుంది. ఇదే సమయంలో బాబిలోనియా వాళ్ళకు గుర్రాల వాడుక తెలిసేది కాదు. వీళ్ళు రథానికి ఎద్దులను లేదా గాడిదలను కట్టేవాళ్ళు. యువాన్ మిశ్ర దేశాలలో క్రీ.పూ. 1500 నాటికి గావి రథాల వాడకం వారు తెలుసుకొని వివియోగం లోనికి తెచ్చుకున్నారు. కాని కన్నైట్లు, హైటైట్లు, గీటలు గుర్రాలను స్వారీకి కాకుండా రథాన్ని లాగటానికి ఉపయోగించుకునేవారు.

క్రీ.పూ. సుమారు 1400 సం॥ మెడియన్ ఆర్య తెగలు ఉర్రో పరస్పర పద్ధతమ వివాహాలను స్థిరం చేసుకున్నారు. దియార్ద్ర హృదయుడైన ‘నాసక స్’ పుడికి గాడిదలను వూన్పిన రథం ఉంటే ఇది అయి ముందు కాలానికి దానికియేతర ప్రచారము చెలగి విషయం.

[ఆ కావుండి]

తమోదీపం

సన్ను నమ్మి
కన్నీళ్ళను కానుక పెట్టి
మన్నించని మనస్సులో
మందారాలు పూయించి
నీ పాదాల పారాణి సాక్షిగా
నిలువెల్లా పురికించిపోతూ
నివేదించుకున్న నిముషంలో
నీ చూపుల కూలాలు
నా గుండెల్లో దూసుకుపోయాయి
నీ మోటల ఈటెలు
నా హృదయాన్ని సూటిగా తాకాయి
నీ హృదయానికి
కరగిటమంటే తెలియక
కదలటమంటే కుదరక
దొర్లిపడే పాపాణంలా
నా బ్రతుకు మీదికి జారింది
ఇప్పుడు
నా గతమంతా రక్తపితం
నా మనస్సంతా అనురాగ ప్రిగ్ధం
నా తలపుల్లోని భావాలు
చీకట్లకు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానాలు.

డా॥ సూరం శ్రీనివాసులు

హింసకర దూరంగా దూరంగా

అక్కడికి వెళ్ళిపోవాలని ఉంది
అక్కడే స్వేచ్ఛగా ఆనంద గీతం పాడాలని ఉంది
ఈ హింసని సహించలేను
ఈ హింసని భరించలేను
మనవి కోసం మనవి వితికే
మానవతా ప్రపంచం ఎక్కడ నేస్తం!
అక్కడికి వెళ్ళిపోతాను
అక్కడికి వెళ్ళిపోతాను

శ్రీ తిరునగరి

జటపాళీలు

తల నీలాల్లో టులుమాల్లా
చీకటి ఆవరిస్తే
తారలు, జాబీ, పాలపుంతలు.
వెలుతులు కురిస్తే విశ్వంభర జడ మచ్చుల్లా
తరులూ, గిరులూ, పురమూలూ.
ప్రకృతి కాంతకు
వింగి నేలా ఆ దమైన జటపాళీలు
రాత్రి పగిలూ రమ్యమైన మణి ముకురాలు.

శ్రీ వైల కృష్ణారావు

గణపతిస్తుతి

ఆదిత్యమాల

ముని యిట్లుండగ వలెనని
జనమున కొకరీతి జూపి జగమున విద్య
నృజియై ప్రభలం జిమ్మిన
గణవతినిం గణపతిగను గణుతింతు మొదల్

1

మంత్రమున మహిమ గలదని
యంత్ర యుగమ్మునకు దెలువగా వలసి యిలన్
తంత్రముల, నపత్రంకకు
తంత్రమ్ముల వలన గావ ధరణికి దిగియెన్

7

రమణుని శ్రీరమణునిగా
విమల మతిం దెలిపినట్టి విజ్ఞాన మమల్
అమితాభుడు శాస్త్రకళా
గమపేదులు కావ్యకంఠ గణపతి మౌనుల్

2

చిన్న శిరస్కొప్పాప్తిని
భిన్న కపాటుండునై విభిన్న తనువునన్
మన్నెమ గణపతియే గా
కున్నన్ తల పగిలి బ్రతుక నొరులకు వకమే

8

అఖవాహుడు విద్యల కాదిగురువు
అతడె గాటున్న నాయన కఖిల విద్య
లంపడునె పూర్ణముగనే కొలుత లేక
తరమె మానవ మాత్రున కరసి చూడ

3

దేవభక్తి తోడుగా దేశభక్తి
యొప్పుచుండును గణపతి యుత్పవాన
నటులె నారెండు గన్పట్టు నమలముగను
మౌని గణపతి జీవిత మార్గమందు

9

ఊరక పుద్దెడ రందరు
కారణ జన్ములుగా గణంపగా నెందరు యీ
చాచి విశాలమైనను
భారత మందెంత యగున్ పరికింపంగన్

4

నాయన యవిపించుకొనన్
ఈ యుగమున సార్థమౌవె యేరికి నైనన్
నాయన యని రమణుడు నా
ప్రాయమ్మున విరిచె నతని నద్భుతము గదా!

10

భువనేశ్వరీ ప్రసాదము
భువియందున వెవరి కమ్ము పురుషుండై నన్
సకలములు నేయునేనిన్
నవినయ పుత్రునకు గాక జగదీ స్థలిలోన్

5

కలియుగ వశిష్ట మువియై
విరిసిల్లిన కావ్యకంఠ విద్యా విభవున్
తెలిసి పలుకంగ నెవ్వరి
వలన యగున్ మరల బుట్టవలె వ్యాసుడొగిన్

11

దుంరి గణపతి యపతారిమంట నతడు
కల్లగాదిది మరి యెవ్వరల్లలేడు
తల్లడి నరసింహ శాస్త్రుల తవము కలిమి
కారణము లేక కలుగునే కార్యమెపుడు

6

కందుడగునట రమణుడా కందు దెలిసి
తాను గణపతి ననియెడి పాను తెప్ప
అందుచే కందగీతాల కందినంత
పరికితిని వారి మహిమల కొలది కొలది

12

శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి

కలగూరగంప

సుప్రసన్న కవిత్వ శైలి - సంక్షిప్త పరిశీలన

సుప్రసన్న వద్యము వ్రాయగలడు. వచన కవిత్వ వ్రాయగలడు. హృద్గీత (1954), అరుణ (1964), శ్రీ పాంచాల రాయ శతకము (1977), మృతి ప్రబంధము (1988) — ఈ రచనలలో సుప్రసన్న వద్యము మామరీ మహిమను చూపింది. ఋతంభర (1974) శతాంకుర (1987) - ఈ రెండూ వచన కావ్యాలు. వచన కవిత్వ శైలి గురించి ఈ వ్యాసంలో సంక్షిప్తంగా వివరిస్తాను.

తెలుగులో అనాదిగా ప్రాచుర్యంలో ఉన్న భాషా శైలి మూడే. 1) అధికవి నన్నయ ఆరంభించిన మార్గశైలి. 2) పాల్కూరికి సోమనాథుని వంటివారు ఉపయోగించిన దేశీ శైలి. 3) జానపదులు నేరుగా జీవితంతో సాధించుకున్న జానపద శైలి. సుప్రసన్న కవిత్వ భాషా శైలి మార్గశైలినే ఎక్కువగా కలిగి ఉన్న మాట విశిష్టమే. అయితే దేశీ శైలిని కూడా కొన్ని ఖండికల్లో ప్రదర్శించక పోలేడు.

కడవలు రెండు పట్రుండిరా

కన్నీళ్ళు వట్టడానికి

ఇక్కడ ఏడుస్తున్నాడు

ఎవ్వడో యుగాల సుండి

-ఋతంభర (55 పుట) శీర్షిక - కన్నీళ్ళు.

గుడుగుడు గుంచం గుండే రాగం

తన దావిలో తాను పాడిందే శ్రీరాగం

దావి ముందు ప్రవంచం లేదు

దావి వెనుక ప్రవంచం కాదు.

-కన్నీళ్ళు - ఋతంభర (56 పుట)

ఈ రెండు ఖండికల్లోనూ దేశీ శైలి కొట్టెచ్చిసట్టు కనబడుతున్నది. ఋతంభరలోనే కాక—

'సూర్యుడితో పాటు మేల్కొన్న పూలు ఎన్ని వేలు
తెల్లగా నవ్వుతూ కాళ్ళపైనా నైకిళ్ళ పైనా—

తావి వీడవి ఎవరై ఎళ్ళ పూలు

విండుదనం వండిన ఆరేళ్ళ పూలు'

అంటూ పాండిచ్చేరి గీతాల్లోనూ (పుట-3) అన్నాడు. పాండిచ్చేరి గీతాల్లో అక్కడక్కడా ఈ దేశీ శైలి ఉంది. ఇందులో భావ నవ్యత చందో వినుతన్న కా రెండూ సాదించబడ్డాయి. పూలు మనుషులకు ప్రతీకలుగా తీర్చబడి కవిత్వ సౌందర్య పోషకాలయ్యాయి.

మేల్కొన్న నాకు కల

కడుల్తున్న నాకు కల

వరుసగా అరవర్తించే కల

ఇటువైచుందికీ ఒకే కల —పాండిచ్చేరి, పుట-4

ఎడద కడవలో ఇన్ని రంగులను చిలుకుతున్నాను

-శతాంకుర, పుట-23

ఇలా అక్కడక్కడా దేశీ శైలిని సుప్రసన్నగారు వంశార్థంగా వినియోగించినా మార్గశైలి ప్రభావమే హెచ్చు. అయితే సుప్రసన్నది కేవలం మార్గశైలి కాదని చెప్పడానికి పై ఉదాహరణలను వివరణలనూ ఇచ్చాను.

'ఇంద్రియాల గొడుగు క్రింద విరిచిన నాకు తోచింది

నరస్వతీపేట మందహాసం తన్ను మలచుకున్న ఇలే ఇండా

సాధన దర్శనలనే రెండు కట్టు తెరచుకున్నట్లు....'

-పాండిచ్చేరి, పుట-7

ఇందులో దేశీ శైలి మార్గశైలితో సమ్మేళనం పొందింది.

ఈ చెలమలోకి చూస్తున్నాను

ఎపుడూ కదలాదే తరంగాలు

అంచుల్లో లీనమై పోతున్నాయి

సూర్య కిరణాల రంగులు తాకి

పలుగులతో వక్కున నవ్వుతున్నాయి

పాయంకారం చెలమ రంగు మారిపోయింది

తరంగాల కదలిక మందగించింది

కొత్త కొత్త ఆకారాలు, వికారాలు.

—శతాంకుర 27

ఇందులోనూ మిశ్రమ కై లి రూపొందింది. 'అభ్యుదయ కవిత్వానంతర తోరణాలు (1987-సం. పేర్వారం జగన్నాథం) అన్న వ్యాస సంపుటిలో దాని తంగిరాల వెంకట సుబ్బారావుగారు భాషా కై లి లన్న పేరిట ఒక వ్యాసం వ్రాశారు. అందులో చేతనావర్త కవుల భాషా కై లి ప్రసక్తి వచ్చింది. సుప్రసన్న సంపత్కుమార లిద్దరూ వండిత కవులనీ వీరికి మార్గ కై లి వహజమనీ అభిప్రాయపడ్డారు. ఆ అభిప్రాయం సంపూర్ణ వత్సం కాదనీ వారి కవితలో దేశ కై లి కూడా ఉందనీ అన్య భాషా పదాలలో కూడిన మిశ్రమ కై లి కూడా అక్కడక్కడా ఉందనీ చెప్పి దానికే ఇన్ని ఉదాహరణలు ఇవ్వవలసి వచ్చింది.

వ్యస్నాల విమానాలు, కోరికల రాళ్లు, చీకట్ల మహా సముద్రాలు, విరిగిన పాల వంటి ఈ రోజు, పాదసి గ్రామభోమ రికాట్టలాంటి తలలు, ఎదిగే గగనానువుల తోడు, చక్కని మనస్సు యొక్క అనుభూతి, శిలాభండం చిగురించడం, కాలం పల్లటిలు కొట్టడం, రాత్రి వల్లంతు చీర చివర కట్టుకున్న జరి పోగు ఉవస్సు, కన్నీళ్ళే వీళ్ళ ఆప్తి - ఇలాంటివన్నీ సుప్రసన్న భావ వై చిత్రినీ, కల్పనా చాతురినీ, కై లి వై శిష్ట్యాన్ని వెల్లడిస్తూ మిశ్రమ భాషా కై లిని సూచిస్తున్నవి.

వస్తూ వస్తూ ఆమె ముద్దల చప్పుడు ఈ ఆకాశం విందా
మ త్రమయే 'రాధ భావమ సృష్టిస్తున్నది
తన చూపులతో కట్టిన పూలదండల ఊయల మీది
సృష్టి పసిమిడ్డయై కేరింక లాడుచున్నది - శతాంకుర - 56

ఈ వాదాల్లో మిశ్రమ కై లి ఎక్కువగా ఉన్నట్లు గ్రహించ వచ్చు ఎందుకంటే ఇందులో తత్వమ వదలకన్నా దేశి ఎదాలు ఎక్కువ సముగ్రి సౌ దర గల ఎచన కన్న వ్రాయ - దీనికి కలితలానులకమని చెప్పడానికి పై 'చన ఎద్య' ఒక ఉచ్చు తునకి. తత్వజిజ్ఞాస ఇతోధికి గా ఉన్నా అభిస్మర్తిలో నాచారి తత్వాన్ని, నాంపిజనీతిను సంతరించడ ఒక విశేషం దీనిలా రెండు మనోహర భావచిత్రాలున్నాయి వస్తూ వస్తూ ఆమె ముద్దల చప్పుడు మిశ్రమ 'రాధభావమ సృజించుచు, చూపులతో పూలదండల ఊయల కట్టడం - ఈ రెండూ మనోహా భావ చిత్రాలే. పీటినే అంగంలో ఇమేజెస్ అంటున్నాను. ఈ దాని చిత్ర సృజనలో కవి ఊహాకారిక, కల్పనాశక్తి, అంతర్మధనం పాత్రదాట చేస్తున్నాయి కవికావేళం మూలంగా భావానికి పదాల కూర్పుకూ ఇదమితమని చెప్పవీలుగాని సమరౌల్యతను స్థాపించడం ఇందులో ఉంది. పై వచన పద్యంలోని రెండు

వాక్యాలకూ గజాణ, మాత్రలు అన్వయించడం కుదరదు. అయినా అందులో ఒక విలక్షణమయిన విసురు లేదా లయ స్ఫురిస్తూనే ఉంది. ఇట్టి లయ భావ సంబంధి కమక దీవిని భావ లయగా గ్రహించవచ్చు. కవి అంతటితో ఊరుకోక శబ్ద శిల్పాన్ని తీర్చి దిద్దాడు. అక్షర రమ్యత లాంటిదేదో అవ్యక్తంగా మనసుకు తట్టిస్తున్నది. అంటే శ్రోతృ హృదయంలో ఒక విమోచన భావా వేగగత సంస్కార ముద్రను వదేస్తున్నది దీనిద్వారా కవిత్వా వికి మరింత సార్థకత లభ్యపడుతున్నది. పారమార్థిక భావనా విహారం విజయవంత మవుతున్నది.

క్షణాలు రాలిపోతున్నవి,

క్షణాలు పూయబోతున్నవి

ఈ రాగ లహరిలో నీవు నిల్చున్న బిందువే అమృతం.

శతాంకుర - 36

క్షణాలు రాలిపోవడం - కాలం యొక్క చలన శీలం గురించి చెప్పటమే. పూయబోయే క్షణాలు ఎప్పుడూ అంటే అందని ఆకాశ కుసుమాలే భవిష్యత్ కాలమన్నమాట మనం నిలుచున్న బిందువు - ఈ క్షణానికి, వర్తమానానికి సంకేతం. వర్తమానం యొక్క ప్రాముఖ్యతను విశదీకరించి కవి చివరి వాదాలలో వర్తమానానికి విస్తృతార్థ కల్పనం చేశాడు 'దైత్యపు కాగడాలో నడిచేవాడికి కాలమంతా వర్తమానమే అన్నాడు. గతమూ - గతమూ ఇప్పటి క్షణానికి మనో దవ్యంతో ఏర్పడ్డ నీడలు' అన్నాడు 'నాదమూ చిత్రమూ రెండూ కలసి శబ్దాలలో సాక్షాత్కరిస్తే ఆ యోవం కవిత్వం' అని మాదిరాజు రంగారావు గారు 'కాలాన్ని నిలిపి క్షణం' అన్న కావ్యం పుట-33 (1979)లో అన్నాడు దీనికి ప్రబల నిరూపణలుగా - శతాంకురలో తొందై లోతం ఖండికనూ నిలబడగల శక్తి గలిగిన అమృతమయ కావ్య శకలాని ఎదాలను అర్థాలే కాదు పరీమళమూ ఉ మంచి, పక్షిలూ అలలాయన్న భావుల - అభిప్రాయం ఈ క్రింది వాదా చూస్తే నిజమనిపిస్తున్నది

దారిని దా పవగన్నీరు వూలు ఎల్కరించాయి.

శిల్పకళా సృష్ట వూచిన రికాకృతిలా

స్వల రాగి భావ కాళ లయలు అన్నీ

ఒకే : లం నుంచి ఎచ్చన ఊట పైని

సృజన 'హం భూమికలా' -

ప్రతి కొమ్మ పండుగనాటి దారవాటికలా

ఐదు జ్యోతులు వెలిగిన దీపపు శెమ్మెగా

—శతాంకుర - 92

ఈ లండికలో మొదటి పాదము చివరి పాదమూ ఒకే విధంగా వున్నవి. దారి విండా దేవగన్నేరు పూలు వల్కరించాయి. మధ్యమన్న పాదాలన్నీ ఉపమాత్మకాలైన భావచిత్రాలు. భారతీయ సంస్కృతి పట్ల అభినివేశం మాత్రమే కాక విశ్వ మానవీయ చేతన పట్ల ఆదరమూ ఇందులో వనలెత్తివది. దారి అన్నది ఆతవి అన్వేషణ మార్గమే. అది భౌతికము కాదు. పాఠ మార్పికమే. గన్నేరు పూలు కూడా సదాలోచనలకు సద్భావనలకూ సంకేతాలే. సుందర మయమైన నత్యమైన శివమైన అనంద కాంతులే.

‘ఈ మాతన సంవత్సరానికి మారుడే గ్రీటింగ్ కార్డు’

-శతాంకుర-22

‘గ్రీటింగ్ కార్డు’ అన్నది మన సంప్రదాయం కాకున్నా, అది స్నేహ పరీమళాత్మక మైనందున స్వీకృతం. కేల సాంప్రదాయకతను ఏ ఆధునికుడూ అమనరించలేడు. అభివ్యక్తిలో భావనలోనూ నవ్యతను కవి సాధించినాడు అవి చెప్పడానికి ఇదొక ఉదాహరణ. ‘జీవితం నా జెండా’ అని నాలుగో పుటలో (శతాంకురలో) అన్నాడు. సంప్రదాయం మాటికి మారు కాతం పరిపూర్ణంగా స్వీకరించే కవి ఈ మాట అనలేడు. కాను ‘పాతాళం నుంచి నత్యలోకం దాకా’ వ్యాపించాడు. ‘మనస్సు గీచే లక్ష్మణరేఖ’ను వాడేశాడు. ఇందుకు ఎంతో సంస్కారం, చిత్తశుద్ధి, పాదనా అవసరం. జీవితం నా జెండా అన్నది ఆరంభ వాదం. క్రియారహితం. ఈ నిష్క్రళాలలో అన్నీ చిందర చిందరలే అవి పన్నెండో పుటలోనూ అన్నాడు. ‘పాల్గొని కుద్ద ద్వారా వెన్నెల’ అనే తిరిగి పుటలో కూడా అన్నాడు. ఇన్నీ క్రియారహిత కావ్యశకలాలు. అనుభూతి తీవ్రతలో అంత బృహత్ గుణం మూలంగా కవి ఈ రూపాలను సంతరించి పెట్టాడు.

సుప్రసన్న పాద విభజనా విధానం కూడా విశిష్టంగానే ఉంటుంది. మొదటి వాదానికి చివరి పాదానికి ముడిపెట్టడం, మధ్యలో ఎక్కడో ఉన్న పాదానికి కొన మొదళ్ళు ముడిపెట్టడం, మొదటా చివరా రెండూ ఒకే విధంగా రావీ మధ్యన ఉన్న పాదాలన్నీ వాటికి అన్వయించడం, ఇట్లా అనేక రీతుల్ని ప్రయోగ పూర్వకంగా చేశాడు.

‘ఈ చిన్న మొక్కకే ఎన్నో అందమైన పూలు’ అని ‘శతాంకుర-50’లో అన్నాడు. ఇది ఆరంభ పాదం. ఈ పుటలోని చివరి పాదం ‘ఈ పూలు - మాతన యుగ సంకేతాలు.’

అరవై అయిదవ పుటలో మొదటి వాడుగు పాదాలూ ఉపమలే. అవి సురయూరీ ప్రవాహానికి సంకేతాలు. ఆ వాడుగింటిని చివరి పాదంతో ముడివేశాడు. అంతేకాదు.... తోచి, వెదకి, త్రమించి, దూరి, చేరి చివరకు తెలుసుకున్నానంటూ తేల్చి వెయ్యడం తేలికైన వ్యవహారం కాదు. చింతనాగుణ ప్రకాండు లైన పాతకునికే ఇట్టి కవిత అస్వాదనీయంగా గోచరిస్తుంది.

‘క్రుతులు కలవకున్నా

కృతులు బోలకున్నా

ఉదయాస్తమయాలతో - ఉన్నీలన విమీలనాలుగా

మన యద్దరం.”

-71. శతాంకుర

అనటంలో ఓ వైచిత్రీ ఉంది. మనమిద్దరం అసెచ్చును కదా? అనడు. మన యద్దరం అనే అంటాడు. ఆ ఇద్దరికీ మధ్య విభేదం స్ఫురించే విధంగా యదాగమం తీసుకొచ్చి పెద్దదంలో సంది లేనిచోటును చూపించాడు.

పై కవితను అయిదు పాదాలుగా విరవవచ్చు. కానీ నాలుగు పాదాలుగానే ఎందుకు విభజించాడు? మూడో పాదం కవికి తన మూలమైన దివ్యశక్తికి మధ్య గల సంబంధరేఖ గురించిన భావ ఐక్యతా ప్రకటనా ప్రయత్నం.

భావనా దీపం - అనుభవం దాని నీడ

జీవితం కలగలసిన వెలుగుల చీకట్లవడ.

ఋతంభర - 59

తీరిక గతం - వోరిక అనాగతం

వర్తమానం తీరని కోరికల స్వగతం.

(యౌగవద) ఋతంభర-60.

ఈ రెండు మూనిట్లలోనూ మొదటి భాగాల్లో రెండూ భావగీతాలతో తూగును సాధించినాడు కవి. మిగతా ‘రెండు భాగాల్లో ఒక్కొక్క వాడం మొత్తం ఒక్కొక్క భావగణంగా తీర్చిదిద్దడంలో ఆకర్షణీయమైన పద్యగతిని సాధించాడు. ఒక విధ మైన తూగు ఇందులోని భావ గణముల ద్వారా ఉద్బిష్టమైంది. అంత్యప్రాస గూర్చి ప్రత్యేకించి చెప్పనక్కరలేదు.

ఈ ప్రేమ పారిజాతం ఎవరికోసం, నీకు తప్ప

ఈ మధుర శబ్దం ఎవరికోసం, నీకు తప్ప

నీ అనాహత సంగీతం ఉలవిధి ఎవరి కోసం, నీకు తప్ప

ఈ వినాకృతి సర్వాసుమంజరి ఎవరికోసం, నీకు తప్ప

శతాంకుర-79

ఈ పాదాల శబ్దమాదురి అలా ఉండేసింది. వినుతన చందోరితికై ఇందులోమా అన్వేషణ తప్పలేదు. అది ప్రాస అంత్య ప్రాస సహజంగా వచ్చి చేరాయి. అనాహత సంగీత జల విధి, వినాకృత సర్వాసుమంజరి - ఈ రెండూ కవి అశ్వాన్వేషణాత్మకమైన మధుర భావములే. పరమాత్మకూ జీవునికి మధ్య వున్న గాఢ సంబంధాన్ని ధృవీకరిస్తూ ఉన్న ఈ కవిత్వలో క్రొత్త పోకడ కనిపిస్తున్నది. కవిలోని భావ తీవ్రత నిసర్గ సౌందర్యానికి మూలపాత్రవై భాసిస్తున్నది.

—పాతూరి రఘురామయ్య

గాంధీ శతకం - సమీక్ష

భాగవతుల నృసింహ శర్మగారు గాంధీ శతకాన్ని రాశారు. “సాంద్రధీకంది శ్రీ కర్మచంద్ర గాంధీ” అనేది ఈ శతకంలో ముకుటం. రామలింగేశ వేణుగోపాల శతకాలను అనుసరించి, తన కున్న లోకానుభవాన్ని పురస్కరించుకొని భాగవతుల నృసింహ శర్మ ఈ శతకాన్ని 1917లో రాశారు. మారమాంబా సూర్య నారాయణులు కవి తల్లిదండ్రులు. ఈ శతకాన్ని కవి అధిక్షేప దోరణిలో రాసి ఉన్నాడు.

గాంధీ మహాత్ముని పేర రాసిన ఈ శతకంలో కొన్ని వద్యాల్లో గాంధీ మహాత్ముని వ్యక్తిత్వాన్ని, స్వాతంత్రోద్యమంలో గాంధీ నిర్వహించిన పాత్రను కవి భక్తి పురస్కరంగా ప్రస్తుతించి ఉన్నాడు. గాంధీ మహాత్ముణ్ణి దైవంగాను, నారాయణానికి సమీకరించుకొని కవి వర్ణించాడు.

“శిష్ట జన పరిశ్రాణాయ దుష్ట శిక్షణాయ ధర్మ సంస్థాపనార్థాయ సంకల్పామి ప్రతియుగమ్మని నాడు పలికినట్టి ధర్మ వాక్యాన్ని ‘పాలింపదగు నీకు’ అని గాంధీగారిని కవి ప్రళంపించాడు “కాకియో లేకుక్క, గోదో విరజించి, బాటింపలేదె పిసిత టుటుపు” - అనే పద్యంలో గాంధీ స్వాతంత్రోద్యమానికి చేసిన సేవ స్మృతమౌతుంది.

“ధరణి బహుశాతులైన హైందవుల యందు, నీడు మధ్యమం చేకమై నెగడు గాక” - అనీ, ‘ధర్మ సంస్థాపనార్థంబు ధరణి యందు, గార్యముల జేయ దలపెట్టు ఘన యతుండు, సకిల కష్ట సష్టములకు జంకదెపుడు’ - అనీ గాంధీని దైవాంశ సంభూతునిగా కవి పేర్కొన్నాడు.

వాకిట కాపుందేందుకు నాడు బాణునికి వరమేళ్వరుడు వా; మైవట్లు తనకినాడు గాంధీ మహాత్ముడు లభించాడని, కాశాగృహ వాసం శరీరానికే గాని ఆత్మకు కాదని కవి క్రింది పద్యంలో వివరించాడు.

నీ “వాకిట గాపుండ బాణున కానాడు

పాలనేత్రుడు పట్టువడినయట్లు

తను గట్టవచ్చిన తల్లికి నాడు

గోపాలకృష్ణుడు పట్టువడినయట్లు

పాకకాపసు వైరి బ్రహ్మప్రమువకు నా

నాయుపుత్రుడు వట్టువడినయట్లు

గ్రహదార వశమున గ్రహణ కాలంబున

భాను బింబంబు వట్టువడినయట్లు

గీ॥ వట్టువడి తీపు నీకు లోపంబు గలదె

దన్యతముడవు నీకు బంధంబు గలదె.”

“మిత్రులు వీరమచు శత్రులు వారంచు జనులు లోదలప రాదమచు, అఖిల జనముల ప్రేమింపు డమచు” చెప్పిన తత్త్వ విజ్ఞాని గాంధీ అనీ, ‘వడువ నేర్చిన దాది సత్యంబు తప్పలేదని, వరసతి కాంక్ష సేయనివాడ’నీ, ‘వరుల బాధలను తన బాధలుగ భావించి’న వాడనీ, ‘ఆత్మ వతుర్వ భూతాని’ అనే మతాన్ని అఖిల జనులకూ తెల్పినవాడనీ - కవి గాంధీని ప్రస్తుతించాడు.

“అడుది చేద్రిప్పునట్టి రాటా బేకవక్ర వివిర్మిత స్కంధ నంబు” - అనే పద్యంలో, బాకులు లేకుండా, తుపాకులు లేకుండా, దొడ్లవ్వ రాహిత్యంతో, దృఢ సంకల్పంతో, దైవ బలంతో గాంధీ స్వాతంత్రోద్యమాన్ని నడిపి విజయాన్ని పొందాడని కవి గాంధీని కొనియాడాడు.

అధిక్షేప ప్రధానంగా రాసిన వద్యాల్లో అధికంగా పూర్వ కపుల అనుకరణ ఉంది దేశ దుస్థితి, వివిధ వర్ణాల వతనావస్థ, అధికారుల దుర్వర్తన, కలియుగ ధర్మం, దుష్ట ప్రభువుల్ని విమర్శించిన తీరు పూర్వ కవుల్ని అనుసరించి ఉంది. విదేశీయుల పాలనల వల్ల దేశంలో నెలకొన్న హీన స్థితిని, వరదాస్యా వృంగీకరించిన దేశ ద్రోహాల కడకు వృత్తిని, స్వదేశ చరిత్రను తెలియకుండా విదేశీయుల చరిత్రను తెలుసుకునేందుకు ప్రయత్నించే వారిని, దుర్జనులను కవి అధిక్షేపించాడు.

దేశభక్తి లేనివారిని కవి, ‘తోబట్టు తొడవుల దొంగిలు నగసారి’ తోనూ, ‘ఆత్మజ గల పొమ్ములకు మదించు జడుని’ తోనూ, ‘సహజ తోడ తెగించి సంగమించు బలువి’తోనూ

పోల్చును. దేశభక్తి లేనివాళ్ళు పాపములని కవి వారిని అదిక్షి
పించాడు. దేశభక్తి లేనివాడు వృషభంతో, నిర్లజ్జయైన విరివితో
సమానుడని కవి విందించాడు.

దేశ దుస్థితి :

స్వేచ్ఛా సుఖాలు లేక, కవల స్వభావంతో తోటివారిని
అదుకోలేని మనస్తత్వం గల ప్రజలతో, వైద్య విహీనమై దేశం
ఉందని కవి దేశ దుస్థితిని వివరించాడు. దేశంలో ధర్మకార్యాలు
నశించినాయనీ, ప్రజలు కష్టాలతో వున్నారనీ, న్యాయం నాల్గి
పాదాల మీద నడవడం లేదనీ, అతి కృపణులు ధనాధ్యులై నారనీ,
శ్రేష్ఠ కులజాలు సేవకా వృత్తి పూనారనీ, దేశ ప్రజలు కలిమి
లేక ఆవడల్లో వున్నారనీ, దాతృత్వమూ, ఔదార్యమూ నశించి
కరుణ లేక భరత బంధం జీవచ్ఛవమై వుందనీ, పన్నులు, జార
చోరులు అదర్శ వర్తనులు అధికం కావడంవల్ల దేశంలోని హీన
వరిస్థితి అధికమైందనీ కవి వివరించాడు.

కలియుగ ధర్మం :

పూర్వ అధిక్షేప కవుల వలె ఈ కవి గూడ, సంఘం
లోనూ, వ్యక్తుల స్వభావంలోనూ కలిగిన మార్పులు కలియుగ
ధర్మాలని భావించి వాటిని వివరించాడు ప్రపంచమంతా పాప
భూయిష్టమైందనీ, ధర్మం నశించిందనీ, బ్రాహ్మణ స్త్రీవం
ప్రబలిందనీ, జనులు కపట వర్తనులై నారనీ, జీవహింస
అన్యాయమూ అధికమైందనీ, కవల వేషం ప్రబలిందనీ. సత్య
మనేది జగతికి స్వప్నమైందనీ, ద్యూతము, మదుపానం అధిక
మైందని, పాపాత్ములధికమైనారనీ, సామాన్యులకు రక్షణ లేక
పోయిందనీ, నీతి నిర్ణయపరులు నీచమతులైరనీ, రాజులు
దుర్మార్గ రతులై నారనీ, ప్రియ శీల రహితులై నారనీ, సుతులు
విశృంఖల విశ్వేసులై నారనీ, ప్రపంచమంతా పాప భూయిష్ట
మైందనీ, వర్తకులు అన్యాయ వర్తనులై నారనీ, దాతల్లులు
ధనత్రాతలై నారనీ, వండితులు అవగుణ మండితులై నారనీ,
దాసులంతా దోపీ దాసులై నారనీ, కలియుగంలో జీవించడం కష్ట
మనీ కవి వాదవత్తాడు.

సత్యం నశించిందనీ, వసుధా తలమంతా ఫలకూన్య
మైందనీ, పెద్దలంతా కపటులై నారనీ, సోదర భావం కూన్య
మైందనీ, సాధు వాద, గోహింస సంభవించిందనీ, బ్రాహ్మణులు
దుర్జనులై నారనీ కవి కలియుగం తీరును వివరించాడు. పుణ్యా
త్ములు, సాధువులు, విద్వాంసులు, దాతలు, పతివ్రతలు,

కలియుగంలో లేరని కవి వెత నొంది, కలియుగ ధర్మాన్ని
స్పష్టం చేశాడు. ఈ దుస్థితి సంఘాన్ని, వ్యక్తిని తతనావస్థకి
తెచ్చిందనీ, నాడు నారాయణుడు కృష్ణాచారమైతి జగద్రక్ష
ణకై చేసిన శపథాన్ని ఈ దశలో నిర్వర్తించుమని కవి గాంధీవి
ప్రార్థించాడు.

జాతీయోద్యమంలో పాల్గొన్న సజ్జనులు, ఉదాత్తాదర్శాలు
కలవాలు కారాగార శిక్షలను అనుభవించి ఎన్నో వాధలకు గురై నా
రనీ వారి ఔషధేనా నిరతిని ప్రకాశించి, కష్టాలు ఉదాత్తగుణ
సంపన్నులకై ఎస్తాయనే సత్యాన్ని కవి దృష్టాంత పూర్వకంగా
క్రింది పద్యంలో విరూపించాడు.

ఏ॥ వల్కు తీపికి తిల్క పంజరమున జిక్కి,

గాకంబునకు నట్టి మనత గలదె

కమ్మని తావికి గట్టగాబడెప్పుడు,

గిండు బిల్లికి నట్టి మనత గలదె

పోరాడి రణరంగమున జచ్చు గుఱ్ఱంబు,

గార్జునమున కట్టి మనత గలదె

అడవిలో వేటాడబడుచుండు మృగరాజు,

కునకంబునకు నట్టి మనత గలదె.

దేశ భక్తి :

భారతదేశం విదేశీయుల పాలన వల్ల హీనస్థితి నొందిందని,
వరదాస్యా న్నంగీకరించి తాత్కాలిక సుఖాల్ని అశించేవాడు దేశ
ద్రోహులై పత్రిస్తున్నారని కవి వారి కవల వృత్తిని దూషించాడు.

పరిదేశం వారితో బాడి ఉన్న దేశ సోదరులతో మెలగడం
కన్న మరణం ఎంత మేలని, దేశద్రోహుల్ని, “గయ్యాగి యగు
భార్య గలంబులుడు కలె సన్యాసియై యుండుట చాల మేలు”
అనే పద్యంలో కవి విమర్శించాడు. హూణ విద్యను నేర్చి దేశీయ
విద్యల్ని తిట్టేవారిని, పరిదేశీయుల పది వద్దదాసులై నవారిని కవి
అదిక్షిపించాడు. తన దేశ ఎస్త్రాలను వదలి, అన్యదేశ
వస్త్రాలపై ఆశగొనడం ఇతర దేశాలకు మానసిచ్చినట్లని కవి,
“తన సతిబాపి పై తిరుణితో బోవుట తన సతిని బదులకు దార్చి
నట్లు” - అనే పద్యంలో విమర్శించాడు.

“మాని మాకిమ్మన్న మోన్యంబు లిచ్చుటా? యా మాట
నోరెత్తి యెవన దప్పు, మా బట్టలం గట్టి మానంబు గాపాడు
కొండు మంచవరాడు.... శ్రీ హత్య, గోహత్య, శిశు హత్య
యత్యంత పాపంబు లనిన గోపంబు వచ్చు.... కాయ కడలింపరాదు
దిగ్బంధనము, పాడి వచియింపరాదు వాగ్బంధనము” - అని

స్వసంహ కర్మ వాద నొందాడు అర్చి పుటిలాదికార గర్వాంధ కార, బహుళ మేఘ సంచాదిత స్వాంతుడైన వానిపటు నిజ శక్తి విలక్షణమని కవి, "మోరాటపుల యందు గుమ్మరు కోరికి గట్టాణిముతాం కానుకేల" నని విమర్శించాడు. వానిసకు శక్తి లేదని వివరిస్తూ కవి, సాళాని వానిః సంగీతం, వండుకు సాని, సానికి వేదాంతం, మూర్ఖునికు నీతిబోధ, పులికి అహంసా ధర్మం సన్యాసికి కామశాస్త్రం" వలనని అభిక్షేపించాడు.

స్వదేశీయ స్థితి తెలియకుండా, విదేశీయ చరిత్రలు తెలుసుకో దలచినవారిని కవి,

"తన ఇంట నున్న రంధ్రముల జూడగలేడు చుక్కల లెక్కింప బొక్కివడును

సృష్టి నాటకము వీక్షి ఎగా జాండు కృత్రిమ నాటకం విచ్చిగించు దన వారలెవ్వరో తానెయింగ దలంప దీతరి దేశీయుల నెఱుగగోరు దన కాంతకుం గిరి తనవి దీర్చగలేడు పరికాంత యన్నచో

బయలుపెట్టు"

అనే పద్యంలో అభిక్షేపించాడు తన శీయుల బాగు చేరిన అన్య దేశీయుల బాగు కోరువారిని కవి "అభిషేక తీర్థంబు నానజాలదు గాని కల్లుద్రావుట కన్న మనక జాపు" అనే పద్యంలో అభిక్షేపించాడు పుట్టి పెరిగినవాడు తన దేశాన్ని "హర్ష తెలుసుకోవాలని కవి, "వేదము చదివిన విప్రవరేణ్యుడు నిత్యాగ్నిహోత్రియై నెగడివలయు" అనే పద్య లో వివరించాడు రాజులు

మూర్ఖ ప్రభువుల చిత్తవృత్తిని కవి, వూర్వ కవుల అనుసరించి అభిక్షేపించాడు "దన దేవతా భక్తి తత్వవిధిలు న్యాయక మార్గ మెట్లంబిగిండు?" అని కవి రాజుల చిత్తవృత్తిని వివరించాడు దాహ్య సౌందర్యం, పెరిచి జరితాం పలుకులు, దనము, అతు తి స్థా ము. ఆయురద్రోణి ప్రభు చిహ్నము కాజాల నీ, ప్రజల సంతకగా నాంజనీ కవి హుచి చాడు. దరణి నాఃలు ఎక్కియరని, అర్థము లేనివారని, అర్థహీనులనీ, దునిద్విపేకి రనివారని చెప్పాడు రాజులు గర్వంతో కన్నుగానక ఎచు, కీర్తి శాశ్వతమని ఎల ఎత్తాన్ని అపహరిస్తూ, సర ప్రలను ఎరివిస్తూ ప్రజల యాగక్షేమాలి పట్టిచుకోకుండా పుంటారని, "ఉన్న హుటన్న మాయన్న లడుకు చు దురని, రాజుల్ని కవి అభిక్షేపించాడు.

క్రూరులు, పాప చిత్తులైన ప్రభువులు యాచక జనుల్ని చూచినంతనే కోపగించుకుంటారని, చెంతకు రాగానే అనప్యాయ

కొంటారనీ, పండితుల్ని నిరాదరిస్తారనీ, అటువంటి రాజుల్ని అర్థించడం వల్ల ప్రయోజనం కూడదుని కవి రాజుల చిత్తవృత్తిని అభిక్షేపించాడు

"ముందికయై యూడురంద పాలించునే సాగర వేష్టిత సకలభూమి, బూడిద బొరలాడు గాడిద యెక్కునే హాటకమణి సుపితాసనంబు వీధులం జరియించు బేసి కావించునే వర పండితప్రోక్త పద్ధతులను ఆకుల బిక్షించు మేక నూటాడునే దుర్వార వైరి

సందోహములను"

—అని కవి నీచ ప్రభువుల్ని అభిక్షేపించాడు. "ఎర్జింపదగు లుట్టి వసుదాదినాడుని" అని కవి చెప్పడం వల్ల మూర్ఖ ప్రభువుల పైన కవి కుండే ఆగ్రహం వ్యక్తమౌతూ వుంది.

కలికాల ప్రభావంతో రాజులంతా ప్రీలకు గాజునైనారనీ, కవి ప్రభువుల అహంకారాన్ని, వారి అశక్తికూ అభిక్షేప పూర్వకంగా వెల్లడించాడు. వేళకు రాజులు అభేదాన్ని కల్పించి,

"దర్శించినన్ జాలు దప్పకుండగ మనోవై కల్ప మపుడి

సంప్రాప్తమగును

దురదృష్టవశమున సరసకేగిన జాలు దనకున్న ధనమెల్ల

ధ్వంసమగును

వాయెత్తి మొకమారు బాపించినం జాలు సకల పాపంబులు

సంభవించు"ను

అని వర్ణించి కవి తన రచనా చమత్కృతిని ప్రదర్శించాడు

నాటి రాజనీతికి వేళకు ఎట్టి భేదం లేదని కవి సరస దోరణిలో 'ఒక చాయ దయ జాపు నొక చాయ హింపించు, పదివ ప్రయంబులు బయలుదేరు'నని అభిక్షేప వూర్వక గా వర్ణించాడు

అది రాజుల

జలక్షేమాన్ని చిన్నరించి అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేసే అధికారి ఎర్గాన్ని కవి తీవ్రంగా విమర్శించాడు. అధికారి గర్వ వారికి ఉద్యోగం ఎప్పుడెప్పుడో వెల్లుబులుచే, వారి దిర్ఘ కాళ్ళారితమ కవి విమర్శించాడు. తన పై అధికారి కను దూషించాడనే ఆశతో ఇతలున్న మూషించే ఉద్యోగిని, 'సత్కవి కాంక్షంబు జయపజాలని మొజ్జ శిష్య బృందమును దూషించు భంగి' అని కవి అభిక్షేపించాడు. "జారిడి యెండి విష్ణా గరిష్ఠత జాపు బాపాత్మకుండు దైవభక్తి జాపు"ను అనే పద్యంలో గర్వాంధకారాని కన్ను గానకుండ అధికారాన్ని మూషే

వాడు జడుడని కవి చెప్పాడు. రాజసేవకునకు వేళ్ళకు అభేదాన్ని కల్పించి కవి వర్ణించిన విధం ప్రశంసనీయం.

సీ॥ భావంబునం గల భావంబు వచియింపజాలక
మందహాసగలు జేయు
వాలు జూపుల జూచు బలుకరింపగ బోవునంకలో
లోప సిగ్గువరింప
శృంగార చేష్టలం జేయు మెల్లగ బైట నవరించు
నెవమున జూర్చుచుండు
బలులు జూచెదరంచు భయ మొందు వెండియు దీరయ్యు
తెగియింప దిప్పుచుండు.

గీ॥ విజేకి తనమున సిరితి భీతి చెంది
వెతివపుల్ గోరి తుదకు సిప్పితము చెడి
వనిత చందాన రాజసేవకుడు" అని కవి వర్ణించాడు.

గయ్యాళియైన భార్యకు ఉద్యోగికి అభేదాన్ని కల్పించి వర్ణించిన విధం, "వచుబోక్తులాడును పక పకమని నవ్వు నదికారమున్నట్లు లలితయించు" అనే పద్యంలో తెలుస్తుంది. అల్పదైన అధికారికి, కామాతురుడైన మర్మాంగానికి అభేదాన్ని, "అతి మదంబున గ్రొవ్వి యితర జనులకు రంధ్రాన్వేషణంబును నరియుచుండు, లాలింపబామకొలది మిక్కిలి విక్కి వింకంబుచే విజ్ఞ విగియుచుండు" - అనే పద్యంలో కవి అధిక్షేప పూర్వకంగా వర్ణించాడు.

16 త్రాగుబోతు :

మద్యపాన మొనర్చేవారిని కవి అధిక్షేపించాడు. మద్య పానం పల్ల వైకల్యం, ధరణి పాతం, సర్వ సజ్జన దూషితా సహ్యం, సకల దోషాలు కల్గుతాయనీ, బాలుడి విధంగా బహు భాషియై, అజ్ఞానియై తూగులాడుతాడనీ, స్థల వివక్షణ లేకుండా శయనిస్తాడనీ, వస్త్ర విహీనుడై ఉంటాడనీ, మద్యపానం పల్ల సునిషి చిత్త విభ్రాంతుడౌతాడనీ, దానిపల్ల పావకార్యాలు చేస్తా డనీ, దానిపల్ల దుర్గతిని పొందుతాడనీ, మోక్షాన్ని పొందలేదని కవి మద్యపానానికి తుల్య మందలించి హెచ్చరించాడు.

న్యాయవాది :

న్యాయ మార్గాన్ని పదిరి అన్యాయ మార్గాన్ని చేపట్టి విజేకే న్యాయవాదిని కవి, "ఇతరుల నెత్తైన హింపించి, వంచించి వారి ధన మపహరించి, బంహిన జనుల బంధించి అన్యాయ వర్తనమున చరించునని" అధిక్షేపించినాడు.

మూర్ఖులు :

"మాంసభక్షన హింసావ్రతము లేదు
త్రాగుబోతుకు సరియంబు లేదు
వ్యాప్తమంబునకు దయా శౌచములు లేవు
కోతికి విశ్వాస గుణము లేదు
జారబోయిలకు లజ్జా జ్ఞానములు లేవు
పాపాత్ముడు వాని పరుస లేదు
భూపాలునకు దర్మబుద్ధి సుంతయు లేదు
అర్థహీనునకు ధైర్యంబు లేదు

గీ॥ అర్థకాంతకు సురత సౌఖ్యము లేదు,
టాదిమాడెడువానికి సుప్తి లేదు
దానిసకునకున్ శక్తి లేదు"

—అని కవి మూర్ఖుల అనస్తత్వాన్ని వివరించాడు

స్త్రీలు :

స్త్రీలను గూర్చి కవి వివరించిన తీరు గమనించదగింది. "వతి మాట జవదాటి యతి చరించిన బోటి యాలు గాదది పుట్ట లేలు గాని", అనీ, "అగుకువోయిన దాన వ్రాతేకు దన్నచో జోచ్యంబుగా చూపుచుండు"ననీ, "స్వయ మర్థిబోరిత పరిహాస భాషణయగు భార్య భర్తకు హాని యుండు" - అనీ, "సుగుణ సంపద లేక మందరియైయుండు నిల్లాలు భర్తకు మృత్యువు" - అనీ, "భర్త దుఃఖించు గయ్యాళి వయస గాంచి" - అనీ కవి స్త్రీల చిత్తవృత్తిని అధిక్షేప దోరణిలో వ్యక్తీకరించాడు.

నీతిబోధ :

సృష్టిహాకవి యీ శతకంలో పూర్వ శతక కపలపలే నీతిబోధ చేసి, సమస్త శ్లోకాల్లోని దానాన్ని వివరించాడు. "సంకయాత్మా హాశత" యంచు వచియించు నార్యవర్ముల వాక్యమనృత మగునె" - అని, నిష్కామ కర్మ గర్హి, ప్రవృత్తి గర్హి ప్రేరితంగా కార్యం నిష్పహించాల , కష్టాల తర్వాతనే సుఖం లభింపనీ, అందుకు హరిశ్చంద్రునీ, నల చక్రవర్తుని, ఛర్మరాజు, శ్రీరామచంద్రుని పుత్రులతలను దృష్టాంతాలుగా చూపి, శాంతియుడై స్థిరత్వం గిప్పందాలి, తన అహంకారమే తనకు ప్రభునీ, కాబట్టి అహంకారాన్ని విసర్జించాలనీ, పరిశున మాళించరాదనీ, భగవద్భక్తి కరిగి పుండాలి కవి సీతుర్ని బోధించాడు.

"ప్రసవ వేదనకు జంకి భయపడిన గాపురము సేయగలపె యేకాంతమైన", అనేది, "గంజి లేదని భర్త కిసలుపించి భార్య

యుట్టి జూచిన క్షీరమద్దవడునె" అనేది కవి విమర్శనా దృష్టికి నిదర్శనం జాతీయోద్యమంలో వరదాస్య వివారణార్థం మదన మోహన, హజరత్ మోహియును, అబ్దుల్ హన్ చేసిన సేవల్ని కవి ప్రస్తుతించాడు.

మహాత్మాగాంధీ సిద్ధాంతాల్ని ఆచరించాలనీ, స్వదేశ రక్షణ కొరకు ప్రాణాలర్పించినవారికి స్వర్గప్రాప్తి కలుగుతుందని కవి చెప్పాడు.

పై విధంగా ఈ శతకంలో కవి సీతిని, ధర్మాన్ని, దేశ భక్తిని బోధించాడు.

—డి. వి. శ్రవణ్ కుమార్

బిక్కవోయిన బెక్కెం కథ

శ్రీశైలం ప్రాజెక్టు క్రింద మునిగిపోయిన ప్రాచీన గ్రామాలలో ఇది కూడా ఒకటి. దీనికి తూర్పున వది మైళ్ళపై ఆ వది కీవలావల కపిలేశ్వరం, మల్లేశ్వరం, సంగమేశ్వరం, విద్దేశ్వరం, సోమేశ్వరం అని పంచేశ్వరాలున్నవి కాబట్టి వానితోపాటు అనాడు ఇది కూడా ఒక ఈశ్వరంగా ఉన్నది.

బెక్కేశ్వరం కంటే మొదలక్కడ నరసింగయ్యవల్లె గొల్లగూడెం అనే రెండు గ్రామాలన్నవి నరసింగయ్యవల్లెలో ఒక అసామికి చాలా గోవులున్నవి. వీనిని గొల్లగూడెంలోని ఒక కావరి కాపేవాడు. ఒకప్పుడు ఉన్నట్టుండి వానిలో ఒక అవు పాలించి మృత్యువు చెందింది. ఇదివారేదైనా దృష్టి దోషం తగిలిందిమో అనుకని ఉపచారం చేసినా కాని అది కుదిరలేదు.

అప్పుడు యజమానికి కావరిపై అనుమానం కలిగింది. అప్పు పాలు తీవే దినదినం పెరుగుతున్నావేమో లేకుంటే దాని పొడుగు పెంచుకుంటుంటుంది అని అన్నాడు దానితో మాట పెడితే కావరి అప్పును గమనించాలని పచ్చింది.

21 దినది సమీపంలోని తాటితోపు లోనికి వెళ్ళి అక్కడ ఉన్న ఒక పుష్పగడ్డనెక్కి దానిపై పాలు కుడుస్తున్నది. వాటిని ఆ పుష్పలోమంచి ఒక పిల్లికూస పచ్చి త్రాగుతున్నది. కావరికడ ఆశ్చర్యం వేసి పచ్చి అవు నడిలించినాడు కాని అది ఆ కూస విడుపునిండా వాలు త్రాగేంతవరకు అక్కడినుండి కదల లేదు అంత అరుదు పచ్చి ఆ సంగతి యజమానితో చెప్పినాడు.

ఈ విషయం అతనికి కూడా ఆశ్చర్యం కలిగించి మరు నాడు తానే స్వయంగా గమనించటానికి వచ్చినాడు. అనాడతనికి

ఒక గండు పిల్లి పాప త్రాగుతూ కనిపించింది. అతడు వెళ్ళి గ్రామంలో ఈ విషయం చాటినాడు. అది విని ఆ మరునాడు మరి కొందరు చూడటానికి వచ్చినారు. అనాడు వారికి ఒక కుక్క అంతటి పిల్లి కనిపించింది అది చూసి వారు పుట్టలలో పాము లంటవి కాని పిల్లులుటాయో! అదవి పిల్లి కుటుంబం ఏదో దీనిలో నిసపించిందిని రెండవనాడు పాత గడ్డపాత తీసికుని వచ్చి దానిని క్రవ్వినాయి. అప్పుడందులో ఒక శివలింగం బయటవడింది.

వారైనం ఇది కన్నడ ప్రాంతపు సరిహద్దు కన్నడంలో పిల్లిని "బెక్కు" అంటారు కాబట్టి వారు తమకు కనిపించిన పిల్లియే ఆ శివరూపం ధరించిందని తలచి ఆ స్వామిని బెక్కేశ్వరుడని పిలిచినారు.

ఆ విధంగా అక్కడ నేటి స్వామి వెలసిన పిమ్మట అక్కడ ఆలయం కట్టినారు. నరసింగయ్యవల్లె అక్కడికి జరిగి ఈనాటి బెక్కెం అయింది.

గ్రామం ఏర్పడిన పిమ్మట ఇక్కడ ఒక పెద్ద చెరువు వేయబడింది. అది ఈ ప్రాంతానికల్లా పెద్దది. అప్పుడీ ఆలయం తటాక గర్భం లోనికి వచ్చింది. అయినా భక్తుల రాకపోకలకు ఇబ్బంది కలుగలేదు. కాలాంతరంలో వారు కాశీ నుండి మరో రెండు శివలింగాలు తెప్పించి ఒకటి మేక్షేశ్వరుడని, మరొకటి సాక్షిశ్వరుడని బెక్కేశ్వరుని జతననే ప్రతిష్ఠించి ఆ మూడు ఆలయాలను విమానాలు కట్టినారు. చెరువు నిండినపుడు మాత్రం వాని పాత పీఠాలకు నీరు రాకుంటూ ఉండేది.

మా జిల్లాలో పుష్కరిణి కీవలావల శివతేజవ ప్రతిష్ఠ తన్నపుడు దాన్ని జనమేజయ ప్రతిష్ఠ అంటారు.

ఈ బెక్కేశ్వరాలయ కార ఇక్కడ గ్రామంలో ఒక పుష్కరిణి - దానికి ఒకవైపు శివాలయం మరోవైపు విష్ణాలయం ఉన్నవి అవి పశ్చిమాభిముఖాలు. ఇక్కడి శివాలయంలో ఇప్పుడు శాంతరామయ్యగారి సమాధి ఉంది. ఆయన మల్లికార్జున వండితా రాధుని శిష్యుడు.

పండితుడు పానుగంటిలో ఉదయసువిశవించి బసవేశ్వరుని దర్శించి శ్రీశైలాన్ని సేవించటానికి బయలుదేరి "వనిపురం" చేరినాడు. దీని విషయం వనవర్తి అంటున్నాయి. అక్కడికి చేరే వరకతనికి బసవేశ్వరుడు లింగైక్యం చెంది వారం దినాలై నట్లు తెలిసి చి అది ఎనగానే పండితుడు దుఃఖంతో కూలిపోయినాడు.

పండితుని వెంట ఉన్నవారిలో గంగాపురం బసవయ్య- మయ్యాపురం సత్తెక్క, వనిపురి శంకరయ్య, వెల్లగొండ మహా దేవయ్య ఈ ప్రాంతానికి చెందినవారు.

వెల్లగొండ మహాదేవయ్యను స్థానికులు మయ్యన్న అని పిలిచేవారు. ఆయన ఒకనాడు చీకటిలో లేచి వెళ్లుతూ ఉండిగా శివ పూజా వస్తువులు కాళ్ళకు తగిలివేసి. అప్పుడది అతడు అపచారంగా భావించి కత్తితో పాదాలను వరుకుకోగా పగడితుడు అది తెలిసి శివుని సన్నిధిలో వెళ్ళగే దీవంలోని చమురు, అక్కడ ఉన్న విబూది ఆ పాదాలకు పూసి బాగుచేసినాడు.

మహాదేవయ్య గూడా పండితుని వంటనే గొప్ప విద్వాంసుడు. ఆయన వాదంలో గురువుగారికి ఓడి భుజంగా ఉండి అవసరిమైన శ్లోక పాదాలందించేవాడు. చివరి దినాలలో ఆయన పూర్తిగా విరాగియై తమ గ్రామం దగ్గర ఉండే గుట్ట పైననే జీవితం గడిపినాడు. అందుచేత భక్తులతన అనంతరం ఆ గుట్టపై అతని యొక్క అతని భార్య యొక్క ప్రతిమలు చెక్కించిపెట్టి ఆ గుట్ట నతని గౌరవార్థం మయ్యన్న గుట్ట అని పిలువసాగినారు.

పండితుని దుఃఖం చూసి మహాదేవయ్య అతనిని తమ గ్రామానికి తీసికుని వెళ్ళినాడు. అతడక్కడ కొన్ని దినాలుండి శ్రీశైలానికి ప్రయాణమై వెల్లటూరి వరకు వెళ్ళేవరకు అతని కక్కడ కృష్ణా తీరంలో గల గుట్టల నడిమి నుండి శ్రీశైలం లింగాకారంగా దర్శన మిచ్చింది. అది చూచి పండితుడు దానిపై తన పాదాలు మోపటం పాపమని తలచి తానక్కడనే నిలిచి దోనమయ్య అనే భక్తుని పిలిచి ఈ శిష్యులను తీసికొని నీవు శ్రీశైలం వెళ్ళ నా మ్రొక్కులు చెల్లించి రమ్మని పంపినాడు.

అనాటి దోనమయ్యగారి శ్రీశైల యాత్ర నేటి ఉమా మహేశ్వరం పైనుండి పాగినట్లు పండితారాధ్య చరిత్ర వల్ల తెలుస్తుంది.

దోనమయ్య అక్కడికి వెళ్ళి పండితుని మ్రొక్కులు చెల్లించగా వృద్ధ మర్రికార్జును దతనికి ఒక ముసలి జంగం రూపంలో దర్శనమిచ్చి అక్కడ ఉన్న తీర్థాలు స్థలాలు అన్ని వివరించినాడు.

దోనమయ్య అక్కడ మ్రొక్కులు చెల్లించి వచ్చేలోపల ఇక్కడ పండితునికి శాంతరామయ్య అనే మరో పండితుడు వరిచయమైనాడు. అతడు బెక్కెం నివాసి, విరూపాక్ష పీఠానికి చెందినవాడు.

ఆయన పండితుని తమ గ్రామానికి ఆహ్వానించినాడు. దాన్ని అంగీకరించి పండితు దక్కడికి వెళ్ళటానికి సిద్ధమైనాడు. అప్పుడు శిష్యులతన దగ్గర వెలపు తీసికున్నాడు. మియ్యాపురం పత్తెక్క గూడా మయ్యన్నవలె గొప్ప భక్తురాలు. ఆమె

అనంతరం అక్కడ ఊరి వెలువల గల గుట్టమీద భక్తులమెకు గుడి కట్టినారు. అదిపుడుంది.

బెక్కెం గ్రామానికి సమీపంలో పూర్వపు గొల్లగూడె ముంది. దానికి పడమట మూకగుట్లు అనే ఒక ఆలయ సమాహం ఉంది. దానిలో పడకొండు గుట్లున్నవి. వానిలో ఒకటి కాళికా దేవిది. ఒకటి నటరాజుది. ఒకటి శైరపునిది. ఒకటి మార్కండి- ఒకటి మహావశుర్దనిది. మిగిలినవి వేర్వేరు పేర్లతో గల శివలింగ ప్రతిష్ఠలు.

బెక్కె వచ్చిన ఏమ్మట పండితుడా ఆలయ సముదాయాన్ని దర్శించినాడు. అతని కక్కడి వాతావరణం నచ్చింది. అందు చేత గ్రామం వెలువల ఒక స్థలం చూసి ఆశ్రమం ఏర్పరచుకొని నివసించినాడు. ఒక బావిని కూడా త్రవ్వించినాడు. చివరకు అతని అవసానం అక్కడనే జరిగింది.

ఈ సందారంలో పండితుని కుటుంబం ఎప్పుడూ వెంటనే ఉండేది. అందుచేత శివైక్యం చెందిన పండితుని భౌతికకాయాన్ని అక్కడనే సమాధి చేసి అనంతరయ్య మొదలైన అతని శిష్యు వర్గం కుమారుడైన కేదారయ్యకు పీఠ పట్టాభిషేకం చేసి తోడుకొని వెళ్ళినారు.

బెక్కెం గ్రామస్థులినాడు పండితుని సమాధిని మల్లదేవర సమాధి యని అతడు త్రవ్వించిన బావిని మల్లదేవర బావి అని పిలిచినారు న్వాతంత్ర్యానంతరం ఈ బావి గ్రామస్థులకు మంచి నీటికి ఉపయోగకరంగా చేయబడింది

పండితారాధ్యు డెంత ప్రసిద్ధి చెందినాడో అతనిని బెక్కెం తీసికుని వెళ్ళిన శాంతరామయ్యగారు కూడా ఆ ప్రాంతంలో అంతటి ప్రసిద్ధి పొందినాడు. అందుచేత గ్రామస్థులతన దేహాన్ని గ్రామంలోని శివాలయంలో సమాధి చేసి ఏటా సేవ ఏర్పాటు చేసినారు.

ఇప్పుడు ప్రతి ఏటా శాస్త్రీకమంతా అతనికి పూజలు సేవలు జరిగి మార్గశిర శుద్ధ పాడ్యమినాడు రథోత్సవం జరుగుతుంది. అప్పుడు ప్రజలు మల్లదేవర సమాధిని మొదట పూజించి ఈ ఆరాధన ఆరంభిస్తారు. చివరినాడు రథయాత్ర గూడా అంతవరకు సాగుతుంది.

ఇక్కడ మార్జాలముఖి మార్జాల వాహనయైన కేశవ ఉంది. ఆంధ్రదేశంలో ఈమె మరోచోట ఉన్నట్లు కనిపించదు. ఈ ప్రాంతంలో ఈ కేశవ మహాపించినవారు గూడా పూర్వం ఉన్నారు.

తెక్కెం బాగా ఉన్న కాలంలో కోటపేట అవి రెండు బాగాలుగా వర్గీకరించిన పెద్ద నగరం ఇక్కడి కోట చాలా విశాలమై దానిపై వరుసలు బురుజులు ఒక్కొక్క బురుజు దగ్గర ఒక పెద్ద దాస్యపు గది ఉన్నవి. శా.శ. 1033 ప్రాంతంలో జటప్రోలు సీమను ఇక్కడినుండి దాటి, త్రిభువనపుల్లని నామకమై స విజయను పాలించినాడు అతడు జీమూతవాహన పోషకుడు.

ఈ విశ గూడా ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లో మరెక్కడా కనిపించటం లేదు. మొదటి శాతకర్ణి కాలంలో కళింగం నుండి తెలుగు ప్రాంతాలపై దండెత్తి వచ్చిన భారతీయ మహారాజు జీమూతవాహన పోషకుడు కాబట్టి విజయను పూర్వపు ఎక్కడివారో ఆలోచించవలసి ఉంది.

నేడు నగర్ కర్నూలు తాలూకాలో విజయపల్లి ఒక మండలంగా ఉంది. అది ఇతని పేర వచ్చిన గ్రామం అయి ఉంటుంది మో కూడ

ఈ విజయను ఉదగర్ పోషకుడుగా చెప్పబడినాడు. ఇది గూడా ఈ ప్రాంతంలో కొత్త వదవి. ఇక్కడి చెరువు చాలా పెద్దది కాబట్టి ఇతడు దానిపై జలరక్షకుడుగా కూడా ఉన్నాడనిపిస్తుంది.

ఈ గ్రామం ఒకప్పుడు రాజధాని కాబట్టి పూర్వం ఇక్కడి వామనాచార్యులవారు ప్రసిద్ధి చెందినవారుగా ఉన్నారు.

బ్రాహ్మణులలో జోష్యులూ, పత్రివారు, వ్రతాపగిరివారు చెప్పదగినవారు జోష్యులూ చోళిష్టంలో దిట్టలు ఈ వంశంలో అగ్రహరీకులు కూడా ఉన్నారు పత్రివారు మహారాష్ట్రలోని "పత్రి" గ్రామ నుండి వచ్చి స్థిరపడినారు. ఇక్కడి ఈ వంశంలో కవి పాడినారు వెలసినా పత్రి పుస్తకాల్లో మహాత్మి గా, వారి కుమారుల నర్మనారాయణ, పశ్వేశ్వరకృష్ణగారలు గీత శతాబ్దంలో ఇతర కవిలైన కవులు

వ్రతాపగిరివా అమరాబాయి సీమవారు పు. వె. దిక విద్యలో దిట్టలు ఈ వంశానికి చెందిన సోమసుందర శర్మలూ తెక్కెం గ్రామానికి చెందిన వారే తెచ్చినారు వీరి ఆధ్వర్యంలో అక్కడ శా.శ. 1943లో శ్రీ సతారామాంజనేయ గ్రంథాలయం తెలుపబడింది వ్యాకంత్రిత్యద్యమ కాలంలో మంచి పని చేసింది.

ఇక్కడి క్షత్రియ కుటుంబాలలో కొత్తవారు, చల్లకొండ వారు, జాపెల్లవారు, రంగినేనివారు అనే వెలమ కుటుంబాలవారు ప్రసిద్ధులు.

జాపెల్లవారు గొప్ప యోధులై ఆయా కాలాలలో సేనాపతులుగా ఉన్నారు. వారి పేర్లు చెప్పదగినవారు అమర పింగు - బలసింగు - బలరాం - భగ్గుసింగు అనే బొందిలీలు. వీరనాటి ప్రభువుల దగ్గర సేనాపతులు.

పూర్వం ఈ గ్రామాన్ని రామరాజు ఆజ్ఞా ఒక పాశెగాడు పాలించినాడు అతని వంశం ఇక్కడ చాలా కాలం అధికారంలో నిలిచింది కానీ చివరి దశలో వారసీయులు కాగా విజయనగర ప్రభువులకు లొంగిపైకి "బలసింగు"ను పంపినారు అతడు వచ్చి గ్రామాన్ని రామరాజు వంశీయుల నుండి జయించి దాన్ని జటప్రోలు ప్రభువుల కిప్పించి వారి దగ్గర సైన్యాధిపతిత్వాన్ని పొందినట్లు బచ్చింగు వారి వంశ చరిత్ర పల్ల తెలుస్తుంది. ఈ వంశంలో ఇప్పుడు బల్లరిపింహ తాకూర్ గారు మంచి రచయితగా కవిగా ఉన్నారు.

జటప్రోలు వారి దగ్గర బచ్చింగు కంటే మొదట కొత్త చెలమయ్యగారు సైన్యాధిపతిగా ఉన్నారు. అతడిదే గ్రామ నివాసి. అతని ప్రభువులు కొంత కాలానికి కుట్రచారవి శంకించి పదవి నుండి తొలగించినారు. అప్పుడత దక్కడినుండి వరవర్తికి వచ్చినాడు. అప్పుడు రాజా పెద్ద రామేశ్వర రాయలను విజాం ప్రభువు బండి చేసి హైదరాబాదు చెరలో ఉంచినాడు. అప్పుడతనిని దివాన్ జోషిందూయ్ గారు చెరసాల నుండి ఊరి వెలుపలికి పొరం, త్రవ్వించి తప్పించుకొని తీసికు వెళ్ళినాడు. అప్పుడా కార్యంలో అతనికి చెలమయ్యగారు సహాయం చేసి రామేశ్వర రాయలతో సర్దార్ చెలమయ్య అనే బియ్యము పొంది అనంతరం వారి దగ్గరనే నిలిచిపోయినాడు.

మరొక మోహవరాయల అనంతరం అతని ముగ్గుల కొడుకు లలో పెద్దవాడై నారాయణరావు రాజధానిలో ఉండగా అతని పెద్ద తమ్ముడు తిమ్మలరావుగారు ఇక్కడి నుండి పెద్దవ తమ్ముడు సరసి రావుగారు మద్రాసు నుండి అన్నగారికి సహాయంగా ఉండి రాజా గ పశుపహారాలు పాపినారు.

ఇక్కడి వెంకటేశ్వరలో ఎలివెట్లవారు, కొత్తవారు నరహరి వారు, విశ్వనాథవారు పేరు చెందినారు.

ఇక్కడి కోట చాలా పెద్దదని చెప్పినాను ఈ గ్రామం చక్కగా ఉన్న కాలంలో దాని పొన్నల బురుజు దగ్గర రామ

1. గోవింద నాయుగారు రామేశ్వర రాయలను తప్పించిన ఉదంతం నేను "మాతంగి క్షత్రం - వెలికట్టి" అనేదానిలో తెలిపినాను. చూ. ఆరాధన, ఏప్రిల్, 1987.

మందిరం, తమిళం బురుజు దగ్గర శ్రీ పీఠామంజనేయ గ్రంథాలయం, ఆరకల బురుజు దగ్గర పెద్దమ్మగుడి ఈశాన్య బురుజు దగ్గర కోట మైసమ్మ ఉన్నవి.

ఈ విధంగా ఒకప్పుడిది రాజధానిగా ఉండి కళకలలాడింది.

కాని శ్రీశైలం ప్రాజెక్టు మునుకతో ఈ గ్రామాన్ని ప్రభుత్వం క్రి.శ. 1981లో వదగొట్టింది. ఎడిక్కిడి ప్రసిద్ధ కుటుంబాల వారంతా దిక్కు దిక్కులు నిలిచిపోయినాయి. గరికొండలు క్రొత్తి ఊరు కట్టుకున్నాయి. అయితే ప్రభుత్వం వారికి యిండ్ల మావిజా యిచ్చింది కాని ఇక్కడి ఆలయాలను గురించి వట్టింతు పున్నవారు లేరు.

పై సాహిత్యంలో పండిత శ్రయంలో ఒకడైన మల్లికార్జున పండితాధ్యునికి ఎంతో ప్రాముఖ్యం ఉంది కాని ఈనాడు ఆరకలను చెప్పబడుతున్న యిక్కడి సమాధి కృష్ణానదీ గర్భంలో బెకబెకల నడుమ విక్కు విక్కు మంటుంది.

—శ్రీ తపిలవాయి లింగమూర్తి

‘గమకి అంటే ఎవ్వరు?’

గమకమంటే ఏమిటి?

ఫిబ్రవరి '90 'తారతి' కలగూరగంపలో 'బెజుకయ్య-కవి-గమకి-ఒక పరిశీలన' అన్న వ్యాసంలో, డాక్టర్ ఆర్. శేష శాస్త్రి, ఎం. ఆదినారాయణ శాస్త్రిగార్లు, గమకి, గమక కళ-ఏటిని గురించిన వివరములను తెలుపకొరినారు. అందుకు సమాధానం

తెలుగులో కార్యపరవం - కావ్యగారం అన్న వదములు అనాదిగ వున్నవే. కాని వ్యాసకర్తలన్నట్లు 'గమక' మన్న పారిధాపి వదముగా ప్రసిద్ధం కాలేదని చెప్పవచ్చు.

కన్నడ సాహిత్యంలో గమకం విశిష్ట స్థానాన్ని సంపాదించుకున్నది గమక కళపై విశేషంగా అధ్యయనం చేసి, కన్నడ దేశంలోని గమక కళా వికారదులలో అగ్రగణ్యులైన డాక్టర్ జోశదరాజ్ దొడ్డనగొడగా 17-2-50న పోలాపూర్ సాహిత్య సమ్మేళనంలో బాగాగా జరిగిన గమక గోష్ఠికి అధ్యక్షత వహిస్తూ కేవల ప్రసంగంమండి కొన్ని ముఖ్యాంశాలను వివరిస్తాను.

'గత్యర్థమైన 'గమ్మ' (గమత్) రాకుంజన్యం గమకం.

మన ప్రేరకమైన నాదం మండి వర్ణం - వర్ణం మండి పదం - పదం మండి వచనం - వీటి నన్నిటినీ సమన్వయ మొనర్చి రాగబద్ధంగా పాడటమే గమకం. సంగీత శాస్త్రంలో "ఆరోహం

అవరోహంచ వాలుస్పరిత కంపితాః ఆహతాః ప్రత్యావతళ్ళ త్రిపుచ్చాందోళ మూర్చనాః" అని దశవిధ రీతులు నిరూపింపబడినాయి. ఈ దశవిధ గమకరీతులు, మంత్రశాస్త్రంలో దశవిధ విందువులుగా పేర్కొనబడినాయి.

చెప్పవలెనన్న సంగల్పం కలిగిన ఆత్మ మనుషును ప్రేరేపిస్తుంది. ఆ మనసు నాభిలోని (బ్రహ్మగ్రంథి) అగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసి నాదోత్పత్తి కలిగిస్తుంది. దానితో గమకం బాపు దాలుస్తుంది. అచలమైన ఏకనాదములో అణగిన అనేకతను స్వీకృత మొనర్చుటకు కావలసిన చలనము పుట్టుటకు 'గమక' అంటారు.

గమకమన్ని పాదములతోనే, సాహిత్యం చివ్వి ఎ. లేకున్న చలనం వుంచు వేదాగమ ఉపనిషత్తులు, మరాఠెతి హానాలు, కావ్యాలలో గమకం మొక్క స్థానం అనమం. విహృదయం నుండి వెలు దిగి కావ్యం ఎంత గొప్ప ప్రాజ్ఞా లేని దేహం వంటిది. గమక సంతోషిని స్పర్శ వల్లనే కావ్యరస భావలహరి జీవితమై జగజ్జనుల హృదయ వీణను మ్రోగిస్తుంది. కన్నడ హరిశ్చంద్ర కావ్యకర్త రామవాంతుడు దీనినే 'విమళ పదన్యాస నదె' అన్నాడు.

మంత్ర శాస్త్రవేత్తలైన మహాకవి భాస్కరాచార్య రామ చంద్రస్వామి (బళ్ళారి) గమక కళను గురించి ఇలా అన్నాడు.

"హృదయంగమమైన శబ్దమయ కథార్థమును శ్రోతల స్వాంతముగ విత్తి, రాగసుధా పోషనం కావించి ఆత్మ కిష్టమైన సృష్టిలో నిత్యమై, జీవిత అమరికాన్ని ప్రసాదించు భావ పరంపరల సృందన కల్గించే శక్తి గమక కీలకం."

సంగీత సాహిత్యాల అనుబంధములు గురించి వాదోప వాదములున్నాయి సాహిత్య ప్రాధాన్యంతో పాడిన సంగీత శాస్త్రము దిక్కరి చిన్నట్లైనని సంగీత శాస్త్రకారులు, సంగీత ప్రాధాన్య తో సాహిత్యం గానం చేసిన సాహిత్య శాస్త్రానికి సమాధి ట్టిన్ననని సాహిత్యకారులు పరస్పరం ఆరోపణలు చేస్తున్నారు. ఉభయ వాదములను అపగాహన మొనర్చుకుని సముచితమైన సమాధానం ఎవ్వరని శక్తి గమక కళకు మాత్రమే వున్నది. ద్వైతాద్వైతవాదం దరీ మణులను అక్కున చేర్చు కువి ముంది అ వేసిన శక్తి విశిష్టాద్వైతం ఎలా, సంగీత సాహిత్య సుందరీ మణులను మెప్పించి ఇష్టము వచ్చినట్లు అడించగల శక్తి గమకకళ కున్నది.

సంగీతంలో గమకిమున కెంత ప్రాధాన్యత వున్నదో, సాహిత్యంలో కూడా అంతే విశిష్ట స్థానముంది. చందోబద్ధమైన

సాహిత్యవికే కాక, వచన సాహిత్యవికే కూడా గమకం యొక్క ఆవశ్యకత వుంది. వచనములను కూడా రాగతాళములతో గానం చేసే వద్దతి ప్రాచీన కాలం నుండి వుంది ఈనాటికి కళలను రాగ యుక్తంగా (గ్రామ ప్రాంతాల్లో ఎక్కువగా) పాడేవారున్నాయి. దినవేళ్ళిర, అక్కమహావి, చెన్నదనం సిద్ధరామ, వ్రతు దేవర పంచనాలను రాగ తాళాలతో గానం చేయటం కర్ణాటక ప్రాంతంలో ప్రచలితంగా ఉంది.

గమకి లక్షణమును గురించి శ్రీ ఎం. రామవేంద్రరావు తమ 'గమకి' అన్న గ్రంథంలో ఇలా అన్నాడు.

"ఒత్తివడి దీర్ఘస్వరి
దుత్తమదుపయోగ మాళ్వనుస్వర పెడెయొక
గొత్తాద రాగ భావ డ
చిత్తా ర్షణె యమాళ్వ రసికను గమకి"

రాగ సాహిత్య భావములలో సమానకను సాదించువాడే ఉత్తమ గమకి కాగలడు.

కావ్యమందలి అర్థ భావ రసములను జీర్ణించుకొని, ఆయా సన్నివేశాలకు, వాక్తలకు, రసభావాలకు తగిన రాగములను ఆహ్వానం. ఆవహానం విధానాలను రాగము యొక్క ముఖ్యమై స్థాన భావాల కనుగుణంగా, లలితంగా, మధురంగా గానం చేసి కవిని, శ్రోతలను మెప్పించు శక్తి కలవాడు 'గమకి'.

రామానుజులక అతి సామాన్యంగా కనిపించే విషయాలను కవి సుదరితమైన కావ్యంగా సృష్టిస్తాడు ఆ కావ్యాన్ని మధురంగా గానం చేయటం అతనికి సాధ్యం కాకపోవచ్చు. ఆ కావ్యాన్ని మధురంగా, మనోజ్ఞంగా గానం చేసి కావ్యానికొక వైశిష్ట్యమును కల్పించే శిల్పి గమకి

గమకములో గజగమన, ఆశ్వగమన, ఉక్కుల గమన రీతులున్నవి ఆ గమనములను, సన్నివేశ, పాత్ర, భావ, రసము లకు కనుగుణంగా ఉపయోగించి పుడు విలక్షణము, వినూత్నము అయిన ఆర్థ భావ సౌష్ఠ్యాలతో వికసిస్తుంది. తన రాగ సుధా గమక సూత్రంతో, కవి నవరస యుక్తమైన భావ రత్నాలను గూర్చి - దిరస్థైర్య మాలను గుచ్చే ప్రతిభ గమకం సదక.

వీణలో వివిధ రాగ రసభావములున్నాయి. అవి నై జీకుని కర విన్యాసంతో మాత్రమే విహర్గతం కాగలవు. అట్లే కవి యొక్క కావ్యం గమకి యొక్క స్వర విన్యాసం లేనిదే వలకడు

గమకి మాంత్రికుడు వంటివాడు. శ్రోతల మనస్సులను ఆకర్షించి, కరిగించి రంజింపచేసి వశపరచుకుంటాడు

నాటకకర్త అన్ని వాక్తలు తానుగా నాటక రచన చేస్తాడు, కానీ తా అన్ని పాత్రలను అలినయించలేడు. 'గమకి'కి నాటకోపకరణములేవీ లేవు కాని మధురమైన ధ్వని విన్యాసంతో అన్ని పాత్రలూ తానుగా, ఆయా పాత్రల రసబోషణం కావించి శ్రోతల మనోనేత్రాల ముందు శ్రవ్య కావ్యాన్ని దృశ్య కావ్యంగా రూపొందించగలడు. చెవులను కన్నులుగా మార్చగలడు

—శ్రీ జానమద్ది హనుమచ్ఛాస్త్రి

సాహిత్య సర్వస్వ కల్పవల్లిమ తల్లి:

అమ్మ, కలగూరగంపా! నీవు సాహితీకి
ఎనలేని పేవ చేపితివి; చేయుచునుంటి;
వెందరో క్రొత్త రచయితల కనుగొనుచుంటి;
పీవొక ఆమూల్య భూషణమమ్మ, భారతికి'

నీ ఏముద్బుకొనంగ లేనట్టి విషయమ్ము
లేదు లోకమునందు! పెద పెద్ద వ్యాసమ్ము
లవుడిప్పు దగుచుండునమ్మ - నీ గ్రాసమ్ము!
నానాచర చర్యలకు నీవు నిలయమ్ము!

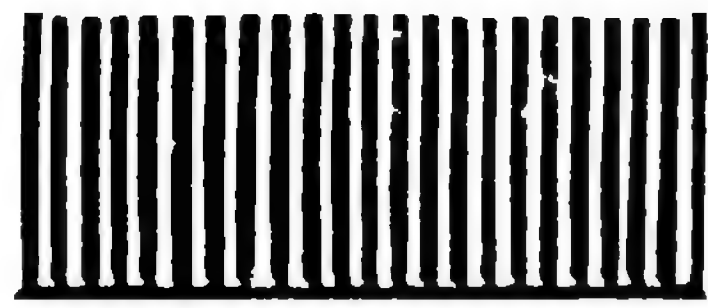
నా నీ సామాన్య లెందరో నీ మూల
మున రచయితలుగాగ మలచబడిరో తల్లి!
సాహిత్య సర్వస్వ కల్పవల్లిమతల్లి!
అందుకై మోకరిల్లితివమ్మ, నీ మ్రోల.

ఎల్లప్పుడును కూడ ఇట్లులే నీ చేత
క్రాంగ్రొత్త రచయితలు మలచబడుదురు గత.

—శంకరగంటి రంగాచార్యులు

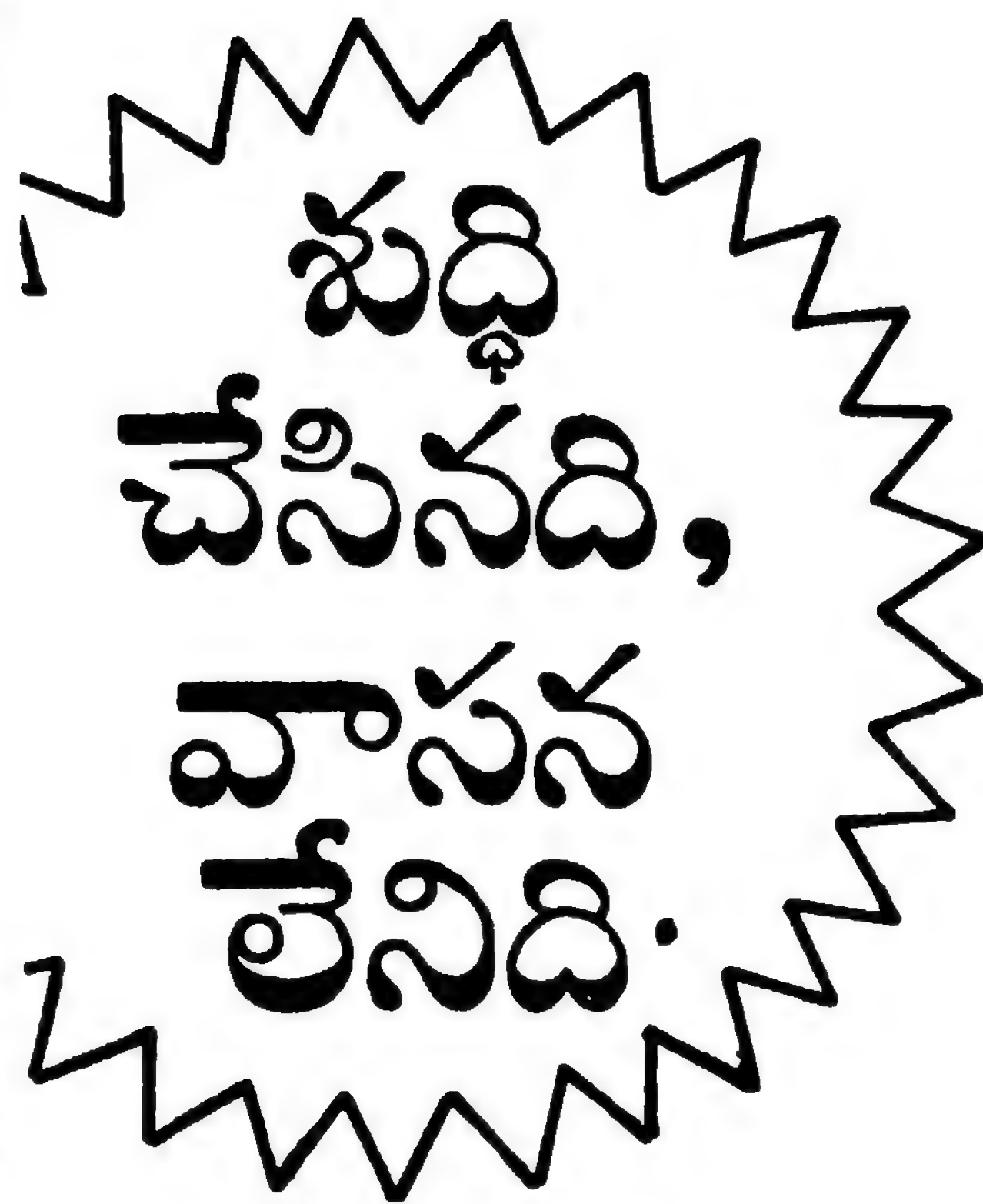
అమృతాంజన్ లిమిటెడ్‌వారి విశిష్టమైన ఆముదము

NON-MEDICINAL
AMRUTANJAN
LTD'S

**CASTOR
OIL**

SUPERIOR
PURE REFINED
AND ODOURLESS

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్ 42-45, 1^వ ఫ్లోర్ రోడ్డు, మద్రాసు 600 004

Amrutanjan Limited

గ్రంథ విమర్శలు

రాచకన్యకా పరిణయము -

సమగ్ర పరిశీలనము

[వర్ణన - రా॥ తలముడిపి బాలయద య్య, తెలుగు లెక్కరర్, ప్రభుత్వ డిగ్రీ కాలేజీ విద్వత్పేట - 502 103, పుటలు-600, పెం 100/- ముద్రణ - 1989 మార్చి ప్రచురింపబడింది.
1) డి చంద్రశేఖర శర్మ, డి ఆర్ డి 121, ఐ హెచ్ యస్ కాలనీ సీతావర్మమ్మడి, సికింద్రాబాదు 500 361
2) జి మీనప్ప, 1-3-111/0, ఎద్దుల గుండు, మహబూబ్ నగర్ - 509 0017]

ఈనాడు విశ్వవిద్యాలయములందు ఎ పిల్ పి హెచ్ డి చేయువారి సంఖ్య అధికమైనది వీరిలో కొందరు 'విషయము (టాపిక్) కొరకు వెతుకులాడి - చూడకు ఎదో విషయమును గ్రహించి ఎరిశోదన మొక్క తీయకొని డిగ్రీ పొందేవారు కాగా - మరికొందరు లోతుకు దిగి నూతన విషయాన్నెప్ప మొనర్చి పరిశ్రమించువాడైనారు ప్రస్తుత గ్రంథ పరిశీలన లో బాలయదయ్యగారు చెప్పిన పద్ధతిని చూడము.

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయములో ప్రాచీన గ్రంథ పరిష్కరణ మొత్తం సంశోధనాత్మక పీఠికను హర్షి పి హెచ్ డి పట్టము నంది వారిలో రా॥ ఎల్లం పెద్ది బచ్చా పెద్దిగారు ప్రముఖులు కాగా బాలయదయ్యగారు తీయించిన అశోకాద్వితీయము ఉభయము మహబూబ్ నగర్ జిల్లా చెరివూరి పీఠాదు గ్రంథములు 'పద్మ గ్రంథము' లు బందము లగుటచే విశేష మునుచ్చము.

కొల్లాచూర సంస్థాపన సంవత్సరముల ఎల్లూరు గ్రామమున 1900 ప్రాంతమున దు ఈ పది ఐదును దిచ్చి ఎల్లూరి నరసింగ కవి మహా ప్రతిభ మూర్తి ఈయ కృతులలో 'చాతూర్ధి విలాస యక్షగానము' - కపిలవాయి రంగ గార్రిగారు పరిష్కరించి 1980లో ముద్రించినారు. కౌడములలో అనుబంధము బడిన 'భర్తృహరి సుభాషితములు' 1928 సంవత్సరము (17, 18 సంపుటములు) నందు ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ పత్రికలో

ప్రకటింపబడి వి పీ యగారు రాచకన్యకా పరిణయము కావి, దీనిని ఇతి ప్రా ను గాని కవి పేర్కొనలేదు.

నేటి రోజు అజ్ఞాతముగ న్న 'రాచకన్యకా పరిణయము' లిఖిత ప్రా ౪౬౬ సం శము వారింట్ల పరిశోధకునికు చొరికి నది ఇ తి జీర్ణమై గుబిరీ ప్రతి ప్రత్యంతరము లభింప నందున దీనితోనా ఎ రిశోధ మున్న పాటుపడినా ఒక అజ్ఞాత ప్రది య ప్రకాశ ము వీరి పి హెచ్ డి య్య కు కారణమై వీరి ఎలన న య సాహితీ ఒక ఉత్సృజించుము న పాస్తన.

4 ఆశ్వాసములు 1143 గద్య ఎల్లములు గల యీ గ్రంథములోని ముఖ ఇతి ప్రత్యము - సిద్ధమైన సత్యభామా వి పారిజాత అష్టకం, కవి - వారిపంకము, భాగవతము, పారిజాతా పహరణము మొదలగువానిలో కథను ఆధారముగా గ్రహించి వర్ణనా ప్రదాన బంధముగా దీనిని రచించినారు.

ఇ ముని కల - కదా భేదములు ఆయా గ్రంథముల ప్రవాసము ములచే నానిన పీఠిక బాలయదయ్యగారు ఎంచి నారు.

రాచకన్యకా పరిణయముని బృహత్ పీఠికను సమకూర్చిన ఎ శీల య ది విషయమును విపులముగా వివరించి - కవి జీవిత , అ య విత్వము, గ్రంథ ఎకస్త్రి, వర్ణనలు, ఎ చోర గమన, రసద్వని, త శిర్పములు, సా ముదా బములు, వ్యాస వాచన రీతి మై లవానిని బర్పా వటకగా - కీర్తి ప్రా నియామలచాడు. రరిపింగకవి గ్రంథము పేర కె మ్మ పి హెచ్ డి, కృతిభర్తృయ్యుల కీర్తనలపై పూర్తి జానము తరాయని గూర్చి కవి తెల్పి ఎ ము గాజకీయ చారిత్రక పశ్చిమాంతో వివరించి జట వోలు, కొంభం ల్లముల నాహితీని హర్షి నలుగ్ర ఎ శి ఎని మ స్మ గ పీఠికలోని మరియొక విశేషము.

గ్రంథము రాచకన్యకా పరిణయము రెండు ఆశ్వాసాలక గదలలో మాత్రమే కవి యీ పేరును పేర్కొనినాడు కృత్యాది ఎది,ములు కొన్ని లుప్తమైనందున వీనియందు కన్యలి ప్రాయమేమయో తెలియదు వ్యాకరణరీత్యా 'రాచకన్యక' వైరి

సమాసము. (రాజకన్య - రాచకన్యై కావశము) పరిశీలకులు వీరిక (53 పుట) యందు గ్రంథనామ భావిత్వమును గూర్చి తెల్పుచు "రాచకన్యకా పరిణయము" అని లేఖక ప్రమాద జనితముగా భావించవచ్చును" అని తెల్పినారు. తరువాత వీరే బోతనగారి 'దాగవ రాచూరు' వంటి ప్రయోగముల వంటిదే 'రాచకన్యక' అనినారు. ఇట్టి వీరి సమర్థన కేవలం స్వయం సంకృప్తిగనే యుండును. లభించిన ఏకైక ప్రతిని యశోచితముగా సంస్కరించి దీనికొక అకృతి కల్పించిన బాలసుబ్బయ్యగారు పేరును కూడా రాజకన్యకా పరిణయమని మార్చి గ్రంథనామ విషయ చర్చలో తెల్పిన సమంజసముగా మందెడిది. పుస్తక పరిష్కరణమున కవి సాతములను ప్రయోగముల తెల్పి, వానికి చేసిన యుక్త పాత సూచన మొనర్చుట ఒక వద్దతి ఈ విషయమున (రాచకన్యక....) సంపాదకులు చొరక చూపవలసి యుండెను

ఛందో వ్యాకరణ వైశిష్ట్యము, విసంధులు, స్వతంత్ర ప్రయోగముల గూర్చి (165 - 182 పు) విపులముగా తెల్పిన పరిష్కర - వీనిలో కొన్ని పదాలకు ఇతరుల ప్రయోగముల బాదా పేర్కొనినచో వాని ప్రాధాన్యము తెలిపెడిది. తెలంగాణమున క్రీ.శ. 1800 ప్రాంతము నుండి వచ్చిన రచనలలో అనేక వ్యావహారిక, మాండలిక, అన్యభాషా పదము లున్నవి. కొన్నిటి కైనా సమన్వయ పరచుట పరిశోధక రీతి. ఉదా:- ఈ గ్రంథమున చాలు (3-203) 'చెపులు' అనుటకు. ఈ పదము కాలాంక సుదిపి పరిణయము, కేశవస్వామి శతకము, క్షత్రబంధూ పాఖ్యానముల యందు కలదు. ఇట్లే అచ్యుత పదము ప్రాసకొరకు 'అచ్యుత' (3-124) యైనది. మత్యు-మచ్చ (2-403) యైనది. ఇట్టి పదాలు తెలంగాణ రచనలలో కన్పడును. ఈ విధమైనవాని వివరముల తెల్పినచో విషయ సమగ్రత ఏర్పడును.

బాలసుబ్బయ్యగారి పరిశీలనమున కనుమరుగై నవో! లేక వారే విసర్జించిరో? తెలియదు కాని మరికొన్ని పదముల గూర్చి - (బ్రాహ్మలోని సూచన నాది)

వతరించి (1-131) 'అవతరించి' అను అర్థమున కలదు. పద్యము 'రై వత' 'పేరై వతరించి' - ఇట్లు ప్రాస ఖటితము దీనివలన 'శబ్ద చమత్కారముగా 'వతరించి' తప్పలేదు

సెనగ (1.86) 'సెనగ పూర్ణంబు పెట్టిన భక్త్యములతోడ' అని. ఇచ్చట 'శవగ' కావశము. యతి కుదురును.

కుచోద్యము (2-87-92) చోద్యమునకు కవి 'కు' చేర్చినాడు. యతి స్థానమున పడినది.

బోసేసి (3-19) ఇది 'బోంచేసి' కావశము. జన వ్యవహారము కూడ ఇదే!

దికలికుచ్చుం (3-12) ఇది 'పికిలి' శబ్దము.

అక్షహిణి (2-255-260) 'అక్షహిణి' కదా! ముద్రణ ప్రమాదమా?

కవవిజ్ఞక (2-42) (కనరీయక) లంఘయివ్వ 2-153 (అందచేయ) ధర్మముల్నారసి 3-43. (ధర్మముల్ గాంచుట) - అని మార్పుల సూచింపవలసినిది.

2-308 'ఏయేఁ బులుములు విద్దుం-సాయకములు'. దీని 'పిల్లల' అనవచ్చు.

3-16 మత్తకోకిల ప్రభు చరణమున యతి స్థాన గణములు వ్రైవెనది

3-142 'సేవలు' ఇది సేవియ బాపాంతరము 'సేవె' కావశము. 'అనుకు వెన్నెల దాల్చి కువిచి సేవెలు చేసి' (యయాతి చరిత్ర) 'తెగిన జందెములేలఁ దెచ్చెదరన గావు వినుడి వినన్న సేవియలు గావి (జై మిని భారతము)

2-411 యారాలు:- వాడుకలో 'యేరాలు' అధికము. 'ఏరాలు' సరిపదము 'ఏరాలి పట్టి విట్టెత్తి చెక్కిరి నొప్పుఁ గలుచి వాడెట్చినఁ గోగిలించి' (పాండురంగ....) కవి పూర్తిగా వాడుకలోని 'యారాలు' ముగినాడు.

4-50 అవ్వరలు:- అవ్వరసలు. అవ్వరలు కావశము. అవ్వర శబ్దము గదా!

ప్రాచీన సాహితీ ప్రబంధ పరిష్కరణమున శ్రమించు బద్ధియగారు దీనిలో అద్భుతస్వార, శికటరేఖల నెందుకు తొలగించిరో? ఇవి లేకపోవుట వీరికి సమ్మతమైతే కావచ్చు కాని, పీని వలన కొన్ని ఎడలల అర్థపుష్టి అర్థ వివరణ ఏర్పడును వీనిని వదిలినచో 'ము' (1-114)ను గ్రహించుట వింతగా నున్నది.

లభించు ఎత్తి ప్రతిని ఆధారము చేసికొని - శ్రీమతి యశోదాచెడ్డిగారి ఎర్యవేక్షణమున ఎరిశ్రమించు, ఎంతగానో విషయ వివేచన ముసర్పిన బాలసుబ్బయ్యగారి కృషి ప్లాఘాపాత్ర మనుటలో ఎట్టి విప్రతిపత్తి లేదు.

సాహితీకులు ఏదివి ఆనందించి అభినందించవలసిని గ్రంథములలో విది మొకటి.

భాగవత కథాతత్వము

[రచన-కవీంద్రవాయి రింగమూర్తి, పుటలు-300, ధర-50/-
గ్రంథాలయ ప్రతులకు - 1) కేశవదాసు, 15-34 వాణి
2) విద్యావర్ధకాంబ, 5(92)9
3) మాటాబీసగర్ జిల్లా]

భారతీయలకు రామాయణం, భారత, భాగవతాలు ఎంతగా
ప్రేమకావ్యం పారాయణ గ్రంథాలు వీటిని గూర్చి ఇతర సాహిత్య
విషయాలను విచరించినప్పుడు, తెనుగు సాహిత్యంలో పరిశీలించే అనేక విషయములు
యీ భాగవతం వల్లనే వచ్చినవి, ఎస్తున్నవి. దీనికంటే ముఖ్య
కారణం ఆయా గ్రంథాలపై మనకున్న గౌరవ భావమే.

భాగవతమును తెలిగించిన వాడున్నాడు. దీనిపై పరిశోధనలు
చేసినవారు, ప్రత్యేక విమర్శలు వ్రాసిన వాడున్నాడు తెనుగువాడు
పోతన భాగవతాన్ని పురాణంగా, ధర్మ ప్రచార గ్రంథంగా భావి
స్తాడు అందుకారే చిన్న పెద్ద రచనలు వస్తున్నవి.

బహుగ్రంథ నిర్మాతలు, కవి - వండితులైన కవీంద్రవాయి
రింగమూర్తిగారు తెనుగు భాగవతాన్ని కూలంకషంగా పరిశీలించి,
పరిశీలించి, వేదాంత - ధర్మశాస్త్ర - సాంఘికాచార - విజ్ఞానశాస్త్ర
దృష్టితో సువిశిష్ట పరిశీలన మొనర్చి ఏదీర్చి చేసినది ఈ 'భాగవత
కథాతత్వం' అవతార తత్వం భాగవతానికి మూలభూతమైనది
కాబట్టి గ్రంథం పేరులో 'తత్వం' చేరినది కాక అవతార
సంభావనలుగా 1) కవిత్వం 2) పద్యం 3) అప-
1) పద్యం 2) పద్యం 3) అప-
3) పద్యం 4) అప-
6) ప్రహేళిక 7) గజేంద్ర మోక్షణ 8) వా-
చిత్ర 9) గోపికా 10) యశోదా కథలు - అనేవి
గ్రంథంలో ఒక వేదాంతకథతో ఆరంభించి కల్యాణంలో
ముగిచడం కల్యాణాత్మకమైన ముఖ్య ప్రపంచ పద్ధతి

రింగమూర్తిగారు ప్రతిపాదించిన అనేక ఉపాధులతో
పరిశీలన మొనర్చిన గ్రంథం - పద్యాత్మక, వేదాంత విషయాలను,
తత్వాలను ప్రతి దగ్గర జాబితాగా ఎచ్చి వారి గల సర్వంకష
ప్రగతిని సూచించినది అట్టి వేదాంత విషయాలు ఈ పద్ధతి
వలన సులభగ్రాహ్యంగా మారింది 55 పుటల్లో నవద్వార పురిం,
పురి జన రహిత మొదలైన జాబితా 59 పుటయందు రామాయణ,
భారత వాక్యాలకు ఆవ్యాఖ్యకావడం, 74 పుట భరతపాత్య
నాగ వ్యాఖ్యలను గూర్చిన అత్యాధునిక సమాచారం.

126 పుట నారాయణ కవచ విశేషాలు, మంత్రం, పూజా
యంత్రం 132 పుట, గృహస్థ పూజించవలసిన దేవతలు 165
పుట, ప్రహేళిక చరిత్రలో విద్యాపద్ధతి - ఉపాధ్యాయ లక్షణం
257 పుట, శ్రీకృష్ణుని అష్ట మహిమలు వారి వివరాలు - వీరిని
గూర్చి వ్రాసిన తెనుగు సాహిత్యం - ఇట్లా కదలకు బహు విషయ
లను సమన్వయపరిచి చెప్పినారు ఇదొక సూక్ష్మ పద్ధతి, ఒక
విధంగా యిది పరిశోధనాత్మక రచన.

వీరి ప్రచురించిన సులభ వ్యావహారికంలో చక్కగా
సాగింది అయితే 28 పుటల్లో శ్రీపాదవారి జననకాల పూర్వ
విశేషాలు, 73, 74 పుటల్లోని పుట్టనోట్లకు ఆధారాలేమీ తెల్ప
లేదు ఇవి చాలా ముఖ్య విషయాలు కాబట్టి ఇట్లా వదలటం
ప్రమాద పరిణామ - ప్రతి చిన్న విషయం ఏ పత్రికలో ఎప్పుడు
వచ్చిందో తెల్పిన గ్రంథకర్త కాన్ని విషయాల్లో ఆకాలం
వీయటం విస్మయించినారు

ఈ పుస్తకాన్ని అమ్మినవారికి రింగమూర్తిగారి సుస్మృతి
కాండ్ర భాషా వైదిష్యం, జ్యోతిష, వేదాంత, సాహితీ విషయాల్లో
ఎంత పట్టు గలదో స్వక్రమపుటబడి.

దీని అమర్యం రాజేశ్వర శర్మగారు, బొమ్మకూరి
శ్రీనివాసాచార్యులుగారు విష్ణుక్షపాతమైన, విషయ సోరకమైన
అభిప్రాయముల వెల్లడించినారు.

'భాగవత కథాతత్వం' పరిశీలన సంపూర్ణ భాగవతాన్ని
వివిధ దృష్టికలనుంచి పరిశీలించి సతించినట్లువుతుంది. ప్రతి
విషయం రింగమూర్తిగారి కృషి ద్వారా మనకు ముందుగా ఈ
గ్రంథము ప్రతివాడు చదివి ఆనందించవలసినది.

సూతన పద్ధతిలో భాగవతాన్ని మన ముందుచిర గ్రంథ
కర్త కృషి అభివృద్ధిని మనముటలో ఆవిష్కరించి లేదు.

—డా॥ శ్రీరంగాచార్య

కావల్యము శాసనాలు

అంధ్రభాషా పరిశీలన

[రచన - డా॥ ఎన్. ఎల్. ఎన్. అచార్య, వెల - 50/-
గ్రంథాలయ ప్రతి - 60/- ప్రతులకు - 1) ఎన్. గాయత్రీ,
3 - 51 పాత అల్వార, హైదరాబాదు - 500 010 2) తెలుగు
పరిశోధన ప్రచురణలు, 1-1-694 / 2 / ఎ, గాంధీనగర్
హైదరాబాదు - 500 380]

కానవ పరిశోధన ఒక క్లిష్టమైన విషయం. కానవ రిపిని అర్థం చేసుకోవడం, కానవలోని భాషా విశేషాలను పరిశీలించడం కష్టసాధ్యమైన కార్యం. అయినప్పటికీ ప్రతిభావంతులైన వండిత పరిశోధకులెందరో కానవాలను పరిశోధించి, పరిశీలించి వాటిలోని దారిత్రకాది విషయాలనూ, భాషా విశేషాలనూ ప్రకటించి చరిత్రకు, భాషకు ఎనలేని ఉపకారం చేశారు. కానవాల్లో శిలా కానవాలు, తామ్ర (రాగి) కానవాలు ముఖ్యమైనవి. రజత (వెండి) కానవాలు కూడా ఉన్నట్లు తెలుస్తున్నది. వీటిలో దాన కానవాలు అధికం.

కానవ రిపిని తెలుసుకోవడం ఒక యెత్తైతే, కానవాల్లోని భాషా విశేషాలను గుర్తించడం మరొక ఎత్తు. ఎందుకంటే ఈనాడు వ్యవహారంలో లేని ఎన్నో పదాలు, వాక్య నిర్మాణం వాటి కానవాల్లో ఉండడమే కారణం. కానవ భాషను అర్థం చేసుకోవడానికి పాండిత్యమూ, ప్రజ్ఞా బలమూ చాలా అవసరం. ఈ రెండూ ఉన్న విద్వాంసులు డా॥ ఎన్. ఎల్. ఎన్. ఆచార్యగారు. డా॥ ఆచార్యగారు శ్రీ మేకదేశ్వర వేదాంతవర్ధనీ కళాశాలలో విద్యాభ్యాసం చేసి పాండిత్యాన్ని సంపాదించారు వ్యాకరణ ప్రావీణ్యాన్ని ఆకళింపు చేసుకున్నారు. కనుకనే క్లిష్టమైన కానవ భాషా పరిశీలన సాగించి కృతకృత్యులై నారు.

ఆచార్యగారు పి. హెచ్. డి. పట్టం కొరకు సంతరించిన గ్రంథమిది. ఈ గ్రంథంలో పరిశీలన విషయాన్ని పన్నెండు ప్రచీనతాలగా వింగడించారు. అవి 1) కానవాలు - స్థాపకుల గల కారణాలు 2) కాకతీయ కానవాలు - స్వరూప విషయాలు 3) కాకతీయుల తెలుగు కానవాలు - సాహిత్యం 4) కాకతీయుల కానవాలు - సంస్కృత భాషా సాహిత్యాల ప్రభావం 5) దేశ్య పదాలు 6) కాకతీయుల కానవాలు - వాక్య నిర్మాణం 7) విశేష పదాలు - అర్థ విచారణ 8) అన్యభాషా పదాలు 9) అంతర కానవాలు - కాకతీయ కానవ ప్రభావం 10) కాకతీయ కానవాలు - తెలుగు వ్యాకరణాలు 11) కాకతీయ కానవాలు - వ్యావహారిక భాష 12) ఉపసంహారం.

మొదటి ప్రకరణంలో కానవ లేదా, కానవాలు నేయులకు గల కారణాలు, కానవాలు వేసిన వ్యక్తులు మొదలైన విషయాలను హేతుబద్ధంగా చక్కగా వివరించబడినవి. రెండవ ప్రకరణంలో కానవ భాషలను గూర్చి, కానవాల్లో ఉపయోగించిన సంస్కృతాంధ్ర భాషల తీరు తెనుగులను గూర్చి తెలుపబడినది. అందులో పద్య గద్య కానవాల వివరణ ఇవ్వబడినది. కానవ విషయాన్ని వివరిస్తూ ఎక్కువగా విమల సంక్రాంతి మొదలైన

పుణ్య దినాల్లో దేవాలయాలకు భావధర్మాలు చేసిన అంశాలను గురించి విరూపించడం జరిగింది. ఇంకా ఈ ప్రకరణంలో చరిత్ర, రాజ్య వ్యవస్థ, గ్రామ వ్యవస్థ, నాణెములు - కొలతలు మొదలైన అనేకాంశాలు వివరించబడినవి.

తెలుగు కానవాలు - సాహిత్యం అనే మూడవ ప్రకరణంలో వర్ణనలు, అలంకారాలు, చందస్సు మొదలైన సాహిత్య విషయాలు సోదాహరణంగా తెల్పబడినవి. నాల్గవ ప్రకరణంలో కాకతీయ కానవాలపై సంస్కృత భాషా సాహిత్యాల ప్రభావం, కానవాల్లోని వాక్య నిర్మాణం, సంధులు, సమాసాలు, క్రియాలు మొదలైన వ్యాకరణాంశాలు, అనే శీర్షిక క్రింద చూపబడినవి. ఇతర ప్రకరణాల్లో విశేష పదాలు, అర్థ విచారణ, అన్యభాషా పదాలు, అంతర కానవాలపై కాకతీయ కానవ ప్రభావం మొదలైన అనేక విషయాలు ఉదాహరణ పూర్వకంగా తెలుపబడినవి.

పదాల వివరణలో ఆచార్యగారు చూపిన తీరును గురించి ఒకటి రెండు ఉదాహరణలు ఇక్కడ చూపబడుతున్నవి.

మనా త్తీ :

జీవనవృత్తి - మనవర్తకం, మనార్తిగా మారి ఉంటుంది. గాంగరాజైన వజ్రహస్తుని సంస్కృత కానవంలో మనవర్తకం కనపడుతుంది. పెరూరు కానవంలోని మనా త్తీ జీవన వృత్తి అనే అర్థంలోనే (మనా త్తీ కాలురూకలు) కనిపిస్తుంది నేటి వ్యవహారంలో కనిపిస్తున్న మనవర్తి, మనోవర్తి అనిద్య గ్రామ్యులుగా శబ్ద రత్నాకర కర్త పేర్కొన్నారు.

క్రొప్పించు :

తవ్వించు. నేటి వ్యవహారంలో గొయ్యి, గొప్ప, కోపు అనే పదాలు నామవాచకాలుగా కనిపిస్తాయి. వీటిలో గొయ్యి, గొప్ప విమలుపులలోకి చేరినాయి. కోపులు తెలంగాణా మాండలికం. నేటికీ వివిపిస్తుంది. పై మూడు పదాలు క్రొప్పు లేక కొప్పు నుండి ఏర్పడి ఉంటాయి. క్రొప్పు ప్రాచీన రూపం. ఈ పదం ఉత్తూరు కానవంలో కనిపిస్తుంది.

ఈ వివరణలు రచయిత ప్రజ్ఞా సాహవాన్ని, భాషానుశీలనాన్ని తెలుపుతున్నాయి.

అయీ అంశాలను తెలపడంలో నరసింహాచార్యులుగారి మాడ్క పరిశీలనా దృష్టి, విషయ విశ్లేషణ, వ్యాకరణ పాండితి గోచరిస్తాయి. ఆచార్యులుగారు క్లిష్టమైన విషయాన్ని పరిశోధనకు స్వీకరించి పవిత్ర నొందడం మిక్కిలి అభినందనీయం. చివరే ఇందులో ఒకటి రెండు లోపాలు కూడా లేకపోలేదు.

కానన లిపిని గూర్చి కొంత తెలుపవలసి ఉండెను. కొన్ని ప్రకరణాల్లో కిర్మికాతిరక్తమైన అంశాలు తెలుపబడినవి. ఈలాంటి లోపాలను మరి ముద్రణలో తొలగించుకొనగలరని ఆశిస్తున్నాను.

రచనా శైలి శిష్ట వ్యావహారికంగా ఉండి పఠకమై చదివడానికి ఉత్సుకతను కలిగిస్తుంది.

—వేముగంటి

చెంబులో చందమామ

[గ్రంథిగ పేజీ - ఈ నగరం జాబిల్లి, గ్రంథిగ రత్న-
శ్రీ గుంటూరు శేష ద్రవ్య, ప్రచురణ - శేషేంద్ర సాహిత్య
పీఠం, జ్ఞాన్ బాగ్ పేజెస్, 'షా మహల్, హైదరాబాద్ - 12,
1/4 క్రోసి, పుటలు ముత్తం 78, వెల - పది రూపాయలు.]

'ఈ నగరం జాబిల్లి' అనే శేషేంద్ర గ్రంథం - ముఠల్
లక్ష్య లక్షణ సమన్వయ కరిషత్రం! ఇంకా అభిమానంతో చెప్ప
దలిస్తే - ఒక చారిత్రక సమాలోచన వ్యాసం

నడుమ నడుమ కొన్ని వాక్యాలు కవిత్వం వలె భావిస్తున్నంతమాత్రంలో గాని, మధ్యే మధ్యే రచయిత సందర్భేతరంలో రచించిన కవిత్వం తొలిపివంత మాత్రంలో గాని - దీనిని గీతి కావ్యం అనడం డబ్బాయిలపే! ఇన్నర్ టైటిలు క్రింద వివరణాత్మక వాక్యంగా రచయిత స్వయంగా అన్నంత మాత్రంలో - ఆ మాట చెల్లదు. ఈ రచయితకు ఇటీవల కానే చేసిన సమ్మెలూ సరిపి ద్వంగా ఆమోదిస్తారో స్వాతిశయం ప్రబలింది కానేది రాసినా అందరూ హర్షించి తీరకారనే అహమిక పెరిగింది. వలసృద్ధితో చెట్టయితే ఒంగుతుంది పాండిత్య భారంతో మునిషి గిడనవారిలే భేషణం పెరుగుతుంది. పెరుగు పెరుగుతుంది; బానిస విచారణకు స్వప్తి పలికి - వీరాంగం త్రొక్కుతూ ఉండే ఆశించిన సద్యఃపరితాలు తిన్న మవుతాయి'

అనలు విషయానికి వస్తే ఈ పుస్తకంలోని ము ప్రకరణాలూ చాలాపు స్వగతంగా నాగాయి. తొలి 'చరిత్ర' ప్రకరణంలోని మొదటి వాక్యమే అచారిత్రక చక్రీకరణతో నాగింది. "దక్కన్ పశ్చిమాకాశం పూచే గులాబీ సగడ్డల్లో నాలుగు బాహుపు లెత్తి మనల్ని పలుస్తున్న ప్రేమ చిహ్నం చార్మినార్' అశ్వీక సైన్యాలతో, బద్ధ వమూహం సంపన్న ధ్వనులతో, యుద్ధ కోలాహలంతో విండిన ఉత్తర భారతాన్ని హిందూస్తాన్ తన

రాజ్యకంఠ్ర మందిరం చేసుకుంటే - దక్కన్ పీఠభూమిని చాందినీ రాత్రులతో, సితార్ సారంగీ తంత్రివ్వర మాధుర్యాలతో విండిన ప్రణయ మందిరంగా చేసుకుంది" అనడం అవిచార పూరితం. మొగల్ వారికుం ప్రతినిధులుగా వచ్చి, దక్కన్ పీఠభూమిని ఆక్రమించి గోల్కొండను రాజధానిగా వారించనారంభించిన చాదిగా విజాం చక్రవర్తులు మానవ ఒధిర కాసారంలోనే యాదులాదాదు అంతఃపుర వరాబీ ఘోషవాసనల మాదకత్వంలో మానవత్వం దాటుతూ మారణ హోమానికి గురయింది. తమ పీడకలల మంచి కృతక కాంతిని పొందడానికే తంత్రి స్వనాలలో కబలా మోకలలో మునిగిపోయాయి. పీడిత ప్రజల హృదయ ద్వానాలు వినిపించకుండా జాగ్రత పోయారు. మూడు భాషా ప్రాంతాల ప్రజానీకాన్ని వారి సంస్కృతిని కాలరాశాయి.

చరిత్రతో ప్రారంభమైన చారిత్రక సమాలోచన పాక్షిక సత్యాలను సమగ్ర సత్యస్వరూపాలుగా భాసింపజేస్తూ ఎంత దూరమైనా పోగలుగుతుంది. చెంబులో చందమామను చూసి, అదే చంద్రమూ కళాపూర్ణ దింబ మనుకోమని 'దబాయిస్తుంది. అద్యంతమూ యీ గ్రంథం పాఠకులను అలాంటి భ్రమలోనే కప్పి వుంచడానికి ప్రయత్నించింది.

భాగ్యనగర ప్రాదుర్భావానికి భాగ్యతీ కులీ కుతుబ్ షాం ప్రణయగాధ ప్రథమ ప్రేరణగా నిలవవచ్చు గాక! అంతమాత్రంలో ఆ నగరమే ప్రేమామృత సాగరమైపోయిందనుకోమంటే— చరిత్ర సాక్ష్యం వలకదు. నర రక్త కల్లోదించి చరిత్ర పుటలలోంచి హెచ్చిస్తునే సాక్షాత్కరిస్తుంది. యథార్థాలను విస్మరించి ఒంగొమ్ముగా సలకీర్తన సాగిస్తే వలితార్థం మృగ్యమే!

కులీ కుతుబ్ షా ప్రేమికుడు, కవి, ఘోరమైన అద్యుడు. ఏభయిపరి కవిత్వం రచించాడట! మరెన్నో కవి ప్రక్రియలను ఆరంభకు డ గూర్చాడు ఎందరో కవులను పోషించాడు భాగ్యనగరు నిర్మించాడు

కాని అతని తండ్రి మహా క్రూరుడు తన కిష్టంలేని హిందూ కన్యని ప్రేమిస్తున్నాడన్న ద్వేషంతో కొడుకుని బైదులో పెట్టాడు మతాతీత వ్యక్తి స్వేచ్ఛ ఎన్నడూ గుర్తింపబడలేదు. రాజవంశాల క్లిష్టతర జీవితానికి, అమామషత్వానికి మరిం ముసుగు కప్పబడింది

కులీ కుతుబ్ షా అక్బర్ పాదుషాకు సమకాలికుడు తండ్రి మరణానంతరం రాచమర్యాదల్ని అతిక్రమించి సామాన్య భాగ్యునిని పెళ్ళి చేసుకున్నాడు. ఆమె పేరున హైదరే మహల్ నిర్మించాడు.

అ ప్రేమ చిహ్నంగానే హైదరాబాద్‌గా నామకరణం చేశాడు. అతని తీయి కల వరంవరాధివృద్ధి కాంచింది. నాలుగు వందల ఏళ్ళ చరిత్రలో దాని అభివృద్ధి ఒక ఎత్తయితే - గత నలభై సంవత్సరాలలోనూ రెండింతలైంది. ఈ నగరం చక్రవర్తి ప్రేమాయణ ప్రతీకగా విలసింది

ఇబ్రహీం షా ఖైదులో ముగ్గుతున్న కుర్రకుడు మిత్రులతో సమాలోచించి, కటకటాలు ఊడబెరికి, బయటపడ్డాడు. ఎడతెరిపిలేని వాన కురుస్తోంది. మిత్రులతో కలిసి గుర్రాలపై దాడు తీశాడు. మూసీ నది పొంగి పొల్లుతోంది ఈది అవలి ఒడ్డుకు చేరుకున్నాడు. తండ్రి కంట వడకుండా బెచలం గ్రామానికి పారిపోయి భాగ్యశిని కలుసుకున్నాడు కుర్రకుడు అజ్ఞాత వాసంలో ఉండగానే తండ్రి ఇబ్రహీం చనిపోయాడు రాజానికి వచ్చి కుర్రకుడు వింహసన మధిష్ఠించాడు భాగ్యశిని వైభవంగా పెళ్ళి చేసుకున్నాడు.

చారిత్రక కథనంతో ఒక రచన చేస్తున్నప్పుడు కాలక్రమ దృష్టి తప్పనిసరి. 17వ శతాబ్దికి చెందిన రామదాసు (కంచర్ల గోపన్న) గాని, 19వ శతాబ్దికి చెందిన గారిబ్ గాని కుర్రకుడు కాలానికి తెలిసే అవకాశం లేదు. కాని (13వ పుట) వెన్నెం మంటలో ప్రేమ కాదుకుంటున్న భాగ్యవగర్ ప్రజలు పాడు కుంటున్న పాట - "అల్లాకు అర్పిద్దాం మల్లేఖా"లో ముందు గారిబ్, వెనుక రామదాసు అనవసరంగా ప్రవేశించి ఖరాయి చేశాడు!

చారిత్రక రచనకు ఎనక్రోనిజం బాధితరంగమే. అనాటి ప్రజలలో మత సామరస్యం ఎంత ఉందో పాలకు లెంతగా ఉండ నిచ్చారో తెలియదు. "మతాలలోని మతలమలను మట్టిలో కలుపుదాం!" అదే పాటలో ప్రజలు పాడుకున్నారేమో మాత్రం నమ్మకశక్యం కావడం లేదు. ఏమైతేనే కుర్రకుడు ఒక స్వర్ణ యుగాన్నే నెలకొల్పాడని మనం విశ్వసించడంలో ప్రమాదం ఉండదు

గజల్ ఒక ఆయస్కాంత విద్య అనే మూడవ ప్రకరణంలో రచయిత సంయమం కోల్పోయి స్వీయ వైభవ కీర్తనం కావిస్తాడు. మహాకవి పెయిట్ అహ్మద్ పెయిట్‌తో తనకు గల అనుబంధాన్ని విస్తరిస్తాడు. కాను ఒక కోతి బొమ్మ వేయ పూనుకున్నాడు. క్రద్ధగా కోతి బొమ్మనే వేయాలి. తన బొమ్మ వేసి క్రింద కోతి అని రాయకూడదు. గజల్ రెక్కలపై పాపం కాలజ్ఞానం ఎంత దూరం పారిపోయిందో? అంటే - ఈ నగరం

బాదిల్లితో సంబంధాలు తెంచుకున్న గజల్ చరిత్ర నాటి మంచి నేటిదాకా రేఖామాత్ర తేచర మార్గమైపోయిందనేనా?

2

తొలుత చంద్రుణ్ణి వేత్తి చూపించాడు గ్రంథకర్త. పిదప ఆ వేలు గురించి రిజ్తన భర్తన సాగించాడు. చివరికి చందమామను చెంబులో చూపించి సంతృప్తి చెందమన్నాడు.

గజల్ ఒక అగ్ని, ఒక సంస్కృతి, అందమూ చందమూ వగైరా ప్రకరణాలలో తనకు తెలిసిన సంగతులూ, సొంత ఊహాపోహలూ వింపాడు మధ్యే మధ్యే ఎక్కువ మర్చనాలు! మొత్తానికి గ్రంథ రచనను సావధానంగా రూపొందించుకొన్న ప్రణాళిక కనిపించదు. వ్యక్తా వ్యక్తాలాపాలు మితిమీరాయి; కుష్కప్రియాలూ కూవ్య వాక్యాలూ లభించాయి దీనికి కారణం ఏమిటి?

ఏ గ్రంథ రచన అయినా ఎవరిమీదో అక్కసు వెళ్ళుచున్న కుండుకే ఉద్దేశించబడితే ఫలితం యిలాగే అరకొరగా మిగులు తుంది! స్వీయ మనత ప్రదర్శించుకుందుకు ప్రయత్నిస్తే అరణ్యక చిత్తవృత్తిని అవిష్కరిస్తుంది.

గజల్ ఒక సంస్కృతి అనే ప్రకరణంలో - ఉరుదూ కవు లందరూ ప్రజల దైనందిన జీవన కథాలన్నిటిలోనూ ప్రవ హిస్తుంటారనే సత్యం నివృతమైంది. 'ఉరుదూ సంస్కృతికి పునాది ఖురాన్ కాదు; గజలే!' అనే వక్కాణింపును ఆ భాషా వండితు లెంతవరకూ ఆమోదిస్తారో మరి?

అందమూ చందమూ అనే ప్రకరణంలో గజల్ నిర్మాణ శిల్ప రహస్యాలు ద్యోతక మవుతాయి. ఒక ప్రఖ్యాత కవి- గజల్ సంప్రదాయాన్ని అనుసరించి తెలుగు గజళ్ళు రాసి, స్వయంగా పాడి రికార్డు చేశాడన్న ఉక్రోశంతోనే ఈ గ్రంథ రచన ప్రారంభమైంది. ఆ స్వప్రవాహంలోనే పెంపొందింది. అందుకే యీ గ్రంథం నుంచి ఏ ఉత్తమ నిర్దేశమూ మనకందడం లేదు పైగా తెలుగు గజళ్ళ కవిపై ఈ గ్రంథకర్త మనసులో మరగిన స్వప్రాప్తి దాచుకోలేకపోయాడు. వాచ్యంగా యిలా అన్నాడు : "గజల్‌కు వాస్తవంగా తెలుగులో మొలకెత్తడానికి అనుకూలమైన నెల కాదు. రాసేవాడి సంస్కారం కూడా గజల్ జన్మకు అనువైన ఊహానీ కట్టాన్నీ పృథించగల నాజాకు సంస్కారం అయివుండాలి!" తెలుగులో గజళ్ళు రాసిన కవికి నాజాకు సంస్కారం లేనేలేదని ధ్వని! అలాంటిదీదైనా కావంపి

వనే తనదగ్గరే బోలెడు ఉండవీను. ఉరుదూ భాషకు నే వరికట్టుగా ఉన్న సౌకర్యాల గురించి మరో ఏడు పంక్తులు రాశాడోలేదో. మళ్ళీ యిలా అన్నాడు : “ఈ సౌకర్యాలేవీ లేవి అన్య భాషల్లో గజర్ రాయడమే కష్టం! పెప్పించడం అనే ప్రశ్నే లేదు.... మోసం మాత్రం చెయ్యవచ్చు; వాటంగా ఒక అజ్ఞాన పాతక లోకం దొరికితే!”

ఇక చూస్కో. గజర్ రచనలో స్వీయపాత్రను వెల్లడిస్తూ—“ఈ సాధనలు కొంతవరకూ ఉన్న నేను ఒకప్పుడు గజర్ రాయడానికి ప్రోత్సహించబడ్డాను. కాని ఒక దశలో గజర్ గొంటు నలిగిపోతుంటే మోసని భయపడ్డాను. ఆ ప్రయత్నం విరమించాను.” తన రుజువైన గురించి భుజి కీర్తినిచ్చుకున్నాడు. ఈ మాటల అంతర్ధృమేషం ఏ - అలాంటి విడియాలూ సంయమాలూ లేవి అల్ప సంస్కారులు తెలుగు గజర్ రచన కెగబడ్డారని!

తాను లోగడ ప్రచురించిన కావ్యాలలో గజర్ బోకడలను ఎలా వాడుకున్నదీ సోదాహరణంగా ప్రదర్శించాడు. కాని వాటికొలక్షణాలెలా వట్టాయో వివరించలేదు. దోష దృక్పథ, ద్వేష వాక్కు ప్రగల్భిస్తే, రచయిత దర్శనమే గ్రస్తమైపోతుంది. తెలుగులో గాలిబ్ సు పరివయం చేస్తూ మూడు దశాబ్దాల క్రితం డా॥ దాశరథి ప్రచురించిన గ్రంథంలో - దాశరథీ, డా॥ బూరుగుల రామకృష్ణారావుగారు గజర్ పుట్టు పూర్వోత్తరాలనూ లక్ష్యంక్షణాలనూ చక్కగా విశదపరచి ఉన్నారు. అలాంటి సత్పత్రికం ఈ గ్రంథానికి లభించలేదు.

కవిత్వము - అవగాహన; చందస్సు : కవిత్వ ఆయుస్సు; పదన కవిత్వ ఒక ప్రత్యేక పర్యవేక్షణ అనే నూడు వ్యాసాలూ సార్వత్రికంగా కవిత్వానికి నై సర్గిక లక్షణమైన ఛందోదారాన్ని విపులీకరించాయి. కనుక గజర్ ప్రసక్తికి అనుషంగిక సంబంధాన్నే భజిస్తాయి. ఈ గ్రంథ సమగ్ర స్వరూపానికి, గ్రంథాదిని ఉంచిన గీతి కావ్యమనే ఉపమానామానికి సాంగత్యం భంగపడు తూనే వుంటుంది

—సోమసుందర్

వివేకానందుని సామాజిక రాజకీయ దృక్పథాలు

[రచయిత : మూలం - వినయ కె. రాయ్, అనువాదం - కె. రాజేశ్వరరావు, యం. సారథి, 1/8 డెక్కు, 75 పుటలు,

ప్రథమ ముద్రణ-ఆగస్టు 1988, వెల-రూ. 6-00లు. ప్రచురణ-విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్ వారు, ప్రతులకు - విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజ్ఞానభవన్, 4-1-435, బ్యాంకు స్ట్రీటు, హైదరాబాదు - 500 001]

స్వామి వివేకానందుడు భారతజాతి పునరుజ్జీవన పై కాళికులలో ఒకడు. భారతీయ తాత్వికతను ప్రపంచానికి చాటి చెప్పిన మొదటివాడు. వివేకానందుడు కేవలం వేదాంతి కాదు. ఆయనకు విరివైన సామాజిక రాజకీయ దృక్పథా లన్నాయని, మార్క్సిస్టు గతి తార్కిక సూత్రాల ప్థాయికి ఆయన చేరుకోలేక పోయినా, సోషలిజానికి దగ్గరి దగ్గరికి ఆయన భావ దోరణి వచ్చి వట్లు 12వైపుల గ్రంథకర్త వివేకానందుని మార్క్సిస్టు స్థాయి చట్రంలో ఇరికించ ప్రయత్నించినాడు. తాను సోషలిస్టు అని ప్రకటించుకొని వివేకానందుడు బ్రతికిపోయినాడు. కూద్రుల గురించి వివేకానందుడు వెలిబుచ్చిన భావాలకు గ్రంథకర్త చాల ప్రాముఖ్యం ఇచ్చినాడు. ఎందుకంటే కూద్రులు అధిక సంఖ్యాకులు, క్రమశీలులు. కమ్యూనిస్టుల “ప్రాలిచేరియట్” ఏరే. కూద్రుల ప్రాముఖ్యాన్ని వివేకానందుడు ముందు గుర్తించలేదు. చంద్రగుప్త మౌర్యుడు రాజు అయినప్పటి నుండి భారతదేశంలో కూద్రులే ప్రధానంగా పాలకు లైనారు. కలియుగంలో ప్రీ, కూద్రులకే ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం అని వ్యాసుడు “విష్ణు పురాణం”లో అంటాడు. వ్యాసుడు గంగలో ముగ్ధుడూ, పైకి లేస్తూ, ఎదులతో కలియుగం దన్యమైంది, కూద్రులు ఓన్నాడు, ప్రీలు దన్యులు అని ఎలుగెత్తి చాటుతాడు.

కలి: సాధు: కలి: సాధు: సాధు సాధ్యుతి బాద్ర ధన్యోవిః
యోషితి: సాధు ఓన్యావి, తాత్యోధన్యత రోస్తక:

అని హెచ్చిస్తాడు. ఆధునిక పరిభాషలో చెప్పవలసినదే నేటి కాలంలో బాద్రులకు, ప్రీలకు ఆధిక్యం ఎక్కువవుతుంది అని అర్థం

“తనను తాను సోషలిస్టుగా వివరించగలిగా ప్రకటించిన, క్రమ శీలురైన కూద్రులు పాలకులుగా వుండే మతన కకం ఆరంభిస్తుంది అని సాహసోపేతంగా ముందుగానే చెప్పిన ప్రథమ భారతీయుడు వివేకానందుడు” అని గ్రంథకర్త పుస్తకాన్ని ముగిస్తాడు.

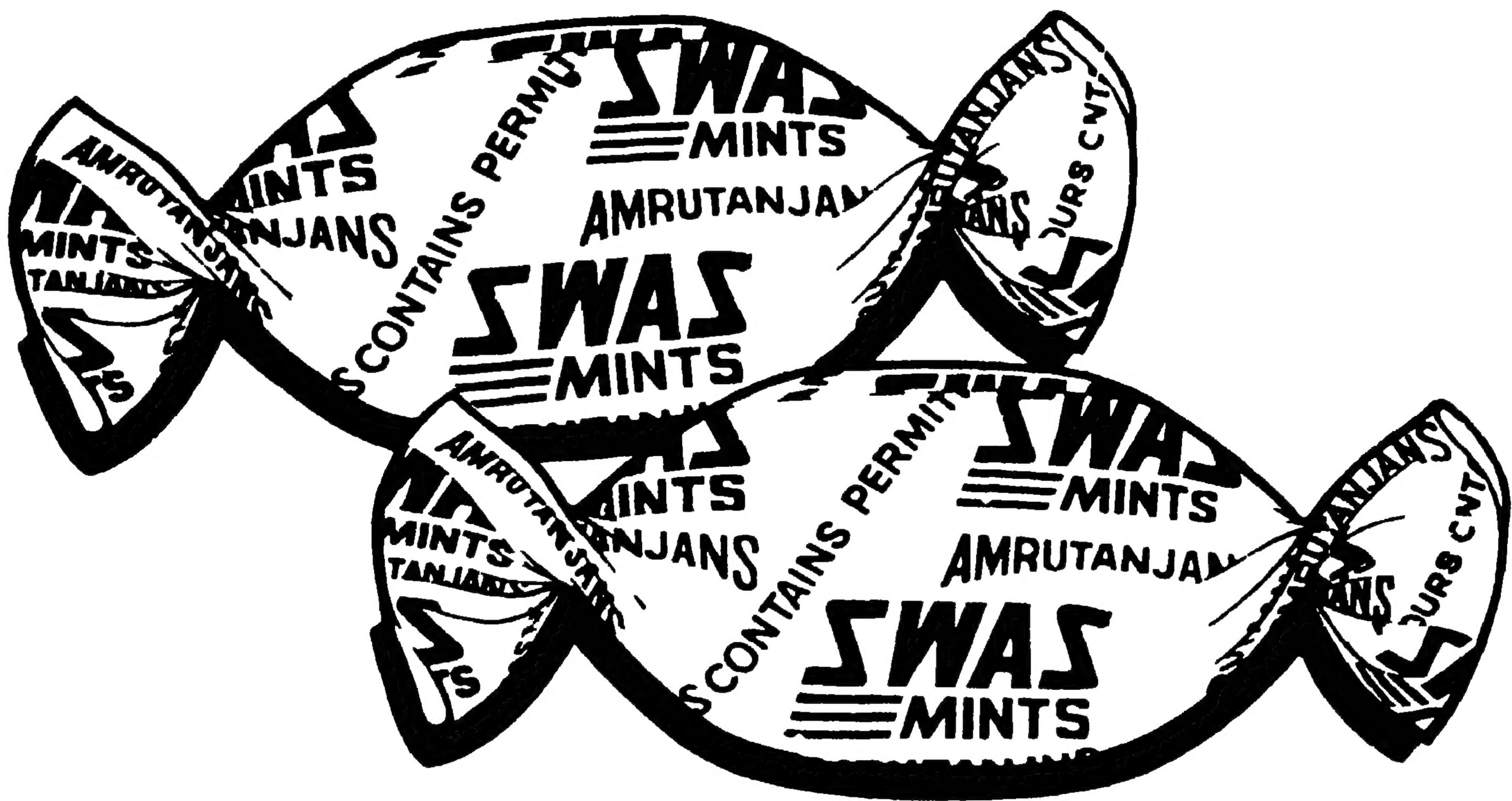
—పర్యేకాయి తిరుమలరావు

స్వాస్ మింట్స్

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్
వారి మరొక గొప్ప తయారీ

Amrutanjan Limited

